

Särskilda regler för handläggning av

ANMÄLAN MOT POLISMAN

Betänkande av utredningen om
förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten
av anställda inom polisväsendet

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

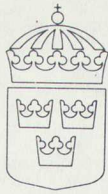
SOU 1975:20

Särskilda regler för handläggning av

ANMÄLAN MOT POLISMAN

Betänkande av utredningen om
förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten
av anställda inom polisväsendet

Statens offentliga utredningar

1975:20

Justitiedepartementet

Särskilda regler för handläggning av

Anmälan mot polisman

Betänkande av utredningen om
förfarandet vid brott eller förseelse i
tjänsten av anställda inom polisväsendet
Stockholm 1975

ISBN 91-38-02282-6
Göteborgs Offsettryckeri AB
Stockholm 1975

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 december 1973 tillkallade chefen för justitiedepartementet kammarrättslagmannen Arnold Joelsson att utreda frågan om förfarandet vid utredning om brott eller förseelser begångna i tjänsten av tjänstemän inom polisväsendet.

Att som experter biträda utredningen förordnades den 29 januari 1974 länsåklagaren Bert de Woul, ombudsmannen Rolf Ekman, polismästaren Bengt Erlandsson och byråchefen Joel Öhrn.

Till sekreterare åt utredningen förordnades hovrättsassessorn Dan Ogvall fr. o. m. den 16 april 1974.

Utredningen får härmed överlämna sitt betänkande, som innehåller förslag till olika åtgärder för att tillgodose kraven på objektivitet vid utredning av brott eller förseelse i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet.

Experten de Woul har avgett särskilt yttrande i fråga om de särskilda utredningsenheterna och om polisstyrelsernas befattning med utredningarna i dessa ärenden. I övrigt har samtliga experter förklarat att de ansluter sig till förslaget.

Uppdraget är därmed slutfört.

Göteborg den 30 april 1975

Arnold Joelsson

/Dan Ogvall

Innehåll

<i>Författningsförslag</i>	7
<i>Sammanfattning</i>	13
1 Inledning	17
1.1 Direktiven	17
1.2 Utredningens arbete	18
2 Polisväsendet i landet	21
2.1 Organisationen i stort	21
2.2 Polisens arbetsuppgifter	24
2.3 Författningar för polisväsendet	24
3 Gällande regler – en sammanfattning	27
3.1 Straffrättsligt ansvar	27
3.2 Disciplinärt ansvar	28
3.3 Förundersökning	29
3.4 Disciplinutredning	31
4 Ämbetsansvarskommitténs förslag	33
4.1 Sammanfattning av förslaget	33
4.2 Vissa konsekvenser av förslaget	35
5 Uppgifter om brott i tjänsten av polisman	37
5.1 Inledning	37
5.2 Statistiska uppgifter	38
5.3 Handläggningsrutiner	42
5.3.1 Inledning	42
5.3.2 Stockholms polisdistrikt	43
5.3.3 Göteborgs polisdistrikt	44
5.3.4 Malmö polisdistrikt	45
5.3.5 Stockholms län	45
5.3.6 Göteborgs och Bohus län	46
5.3.7 Malmöhus län	47
5.3.8 Övriga län	47
6 Förfarandet i Danmark	49

7	<i>Överväganden och förslag</i>	53
7.1	Allmänt om behovet av åtgärder	53
7.2	Undersökningsledare och förhørsledare	59
7.2.1	Ledning av utredningarna	59
7.2.2	Förhørsledare	62
7.2.3	De särskilda enheterna	64
7.3	Lekmannamedverkan	66
7.3.1	Nuvarande situation	66
7.3.2	Lekmän i utredningsarbetet	69
7.4	Beslutsprocessen efter verkställd utredning	76
7.5	Personkretsen	79
7.6	Övriga frågor	81
8	<i>Specialmotivering</i>	83
8.1	Förslaget till lag om särskilda bestämmelser om förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet	83
8.2	Förslaget till ändring i polisinstruktionen m. m.	91
9	<i>Särskilt yttrande av experten de Woul</i>	95
<i>Bilaga 1</i>	Polisväsendets organisation	97
<i>Bilaga 2</i>	Rikspolisstyrelsens organisation	99
<i>Bilaga 3</i>	Polisdistriktens fördelning på olika län	101
<i>Bilaga 4</i>	Gruppindelning av polisdistriktet	103
<i>Bilaga 5</i>	Ett fullt utbyggt polisdistrikts organisation	105
<i>Bilaga 6</i>	Antal tjänster i den lokala polisorganisationen 1.7.1974	107
<i>Bilaga 7-9</i>	Exempel på tjänsteföreskrifter för handläggning av ärenden om brott i tjänsten	109

Författningsförslag

Förslag till

Lag om särskilda bestämmelser om förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet

Härigenom förordnas som följer

Tillämpningsområdet m. m.

1 § Denna lag skall, där ej annat följer av 2 §, tillämpas vid handläggning av ärende om brott eller förseelse i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet.

2 § Lagen gäller icke

1. för förseelse i tjänsten som uppenbarligen endast rör tjänstemannens förhållande till den egna myndigheten,
2. för förseelse i tjänsten av tjänsteman som omfattas av bestämmelsen i 38 § andra stycket¹ statstjänstemannalagen om särskild nämnd.

3 § I den mån ej annat följer av denna lag tillämpas

1. vid förundersökning bestämmelserna därom i rättegångsbalken och i annan författning,
2. för förfarandet i disciplinärende bestämmelserna därom i statstjänstemannalagen och i annan författning.

4 § Om det är påkallat av hänsyn till rikets säkerhet får regeringen förordna att lagen ej skall tillämpas.

Förfarandet

5 § Så snart på grund av angivelse eller eljest anledning förekommer att tjänsteman begått brott eller förseelse i tjänsten skall åklagare besluta om ärendets vidare handläggning.

6 § Inleder åklagaren ej förundersökning skall han, om anledning förekommer att tjänstemannen begått förseelse i tjänsten som avses i 18 § första stycket¹ statstjänstemannalagen, överlämna ärendet för utredning i disciplinär ordning (disciplinutredning).

¹ Hänvisningen till statstjänstemannalagen avser paragrafernas lydelse enligt prop. 1975:78.

7 § Vid förhör under förundersökning skall särskilt utsett vittne (medborgarvittne) närvara, om åklagaren icke finner det uppenbart obehövt.

8 § Disciplinutredning leds när den gäller

1. tjänsteman vid rikspolisstyrelsen av rikspolischefen,
2. tjänsteman som tillhör Stockholms, Göteborgs, Malmö eller Visby polisdistrikt av polischefen i distriktet,
3. tjänsteman som tillhör annat polisdistrikt av länspolischefen i det län polisdistriktet tillhör.

9 § Undersökningsledaren skall vid verkställande av förundersökning eller disciplinutredning anlita biträde av polisstyrelsen i Stockholm, Göteborg eller Malmö.

I särskilda fall äger undersökningsledaren anlita biträde av annan.

10 § Undersökningsledaren skall fortlöpande hålla polisstyrelsen i det distrikt tjänstemannen tillhör underrättad om handläggningen av ärenden enligt denna lag.

Innan beslut meddelas att nedlägga eller avsluta utredningen skall den redovisas för polisstyrelsen och styrelsen beredas tillfälle att yttra sig däröver.

11 § Bestämmelserna om polisstyrelse i 10 § avser i fråga om

1. tjänsteman vid rikspolisstyrelsen dess styrelse i plenum,
2. tjänsteman som tillhör Stockholms polisdistrikt sådan nämnd som sägs i 49 § polisinstruktionen.

Om medborgarvittne

12 § Medborgarvittne utses genom val för tre år. Sådant vittne får ej omväljas mer än en gång.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer fastställer för varje polisdistrikt det antal vittnen som skall utses.

13 § Valbar till medborgarvittne är den som är bosatt inom polisdistriktet och äger rösträtt vid kommunfullmäktigval. Till medborgarvittne får dock ej utses tjänsteman inom polisväsendet, särskild ledamot i polisstyrelse, ledamot i rikspolisstyrelsens styrelse eller den som enligt 4 kap 6 § rättegångsbalken ej får vara nämndeman.

Avgår vittne under tjänstgöringstiden, skall val avse återstående del av samma tid.

14 § Medborgarvittne väljes av landstinget. I Göteborgs och Malmö polisdistrikt väljes dock sådant vittne av landstinget och kommunfullmäktige i Göteborgs respektive Malmö kommun och i Visby polisdistrikt av kommunfullmäktige. I fråga om Göteborgs och Malmö polisdistrikt bestämmer länsstyrelsen hur många av vittnena som skall väljas av landstinget respektive kommunfullmäktige i Göteborgs och Malmö kommun.

15 § Medborgarvittne äger rätt till ersättning enligt reglerna om ersättning till nämndeman.

16 § Regeringen får för Göteborgs polisdistrikt besluta om undantag från bestämmelserna i 12–15 §§.

Denna lag träder i kraft den

Lagen gäller ej i fråga om ärende som anhängiggjorts före ikraftträdandet.

Förslag till Förordning om ändring i polisinstruktionen (1972:511)

Häri genom förordnas i fråga om polisinstruktionen
dels att 38, 49 och 51 §§ skall ha nedan angivna lydelse
dels att i instruktionen skall införas fyra nya paragrafer, 63 a–63 d §§,
samt närmast före 63 a § en ny rubrik av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

38 §¹

För ledningen av verksamheten inom polisdistriktet finns en polisstyrelse. Polisstyrelsen består av polischefen och det ytterligare antal särskilt utsedda ledamöter, minst sex och högst åtta, som länsstyrelsen bestämmer. I fråga om Göteborgs och Malmö polisdistrikt bestämmer länsstyrelsen också hur många av ledamöterna som skall väljas av landstinget respektive kommunfullmäktige i Göteborgs och Malmö kommun. För var och en av de särskilt utsedda ledamöterna finns en personlig suppleant.²

Polisstyrelsen i plenum får inom sig utse ett utskott för behandling av ärenden enligt 49 § sista stycket. Utskottet består av polischefen, en företrädare för de anställda i distriktet samt tre av de särskilt utsedda ledamöterna. För sådant utskott äger bestämmelserna i 57, 58, 60 och 61 §§ motsvarande tillämpning.

De särskilt utsedda ledamöterna utser inom sig ordförande och vice ordförande.

De särskilt utsedda ledamöterna i styrelse och utskott utser inom sig ordförande och vice ordförande.

¹ Senaste lydelse 1973:404

² Jfr ingressen till avsnitt 8

49 §

Ärende, i vilket det ankommer på polisstyrelsen att besluta, avgöres i plenum, om ärendet angår

1. viktigare frågor om organisation och arbetsordning,
2. förslag till beräkning av utgifter för polisväsendet i distriktet och andra frågor av större ekonomisk betydelse,
3. frågor om tillsättning av tjänst i lägst lönegrad A 19,
4. viktigare frågor om information om polisverksamheten i allmänhet,
5. andra frågor som polischefen hänskjuter till plenum.

Innebär ärende som nu sagts utövande av polisledning får det ej tagas upp till avgörande i plenum.

Polisstyrelsen i plenum behandlar även ärenden enligt lagen (1975:00) om särskilda bestämmelser om förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet. I Stockholms polisdistrikt skall dock dessa ärenden behandlas av en särskild nämnd.

51 §

I pleniärende är styrelsen beslutför när ordföranden eller vice ordföranden, polischefen och minst tre andra ledamöter är närvarande.

Som styrelsens beslut gäller den mening varom de flesta förenar sig eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder.

Är styrelseärende så brådskande att styrelsen ej hinner sammanträda för behandling av ärendet, avgöres detta genom meddelanden mellan ordföranden eller vice ordföranden, polischefen och minst tre andra ledamöter. Kan ärendet ej lämpligen avgöras på detta sätt, får polischefen besluta ensam i närvaro av den föredragande till vars uppgifter ärendet hör. Beslut, som fattas enligt detta stycke, skall anmälas vid nästa sammanträde med styrelsen.

I pleniärende är styrelsen beslutför när ordföranden eller vice ordföranden, polischefen och minst tre andra ledamöter är närvarande. *Utskott, som i 38 § sägs, är beslutfört när ordföranden eller vice ordföranden, polischefen, företrädare för de anställda och minst en av de andra ledamöterna är närvarande.*¹

Som styrelsens eller utskottets beslut gäller den mening varom de flesta förenar sig eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder.

¹ Se not 2 vid 38 §.

Vid behandlingen av pleniärende får företrädare för de anställda i distriktet närvara vid styrelsens sammanträden och delta i överläggningarna men ej i besluten. Sådan företrädare skall vara anställd hos distriktet och utses av facklig organisation.¹

Särskild nämnd för Stockholms polisdistrikt.

63 a §

Nämnden, som skall arbeta på avdelningar, består av en företrädare för polisledningen i distriktet, en företrädare för de anställda i distriktet samt tre särskilt utsedda ledamöter. För var och en finns en personlig suppleant.

En av de särskilt utsedda ledamöterna och dennes suppleant skall vara ledamot respektive suppleant i polisstyrelsen i distriktet.

63 b §

Företrädare för polisledningen utses av polischefen. Övriga ledamöter utses enligt de bestämmelser i polisinstruktionen som gäller för utseende av motsvarande ledamöter i polisstyrelsen.

Suppleant utses i den ordning som föreskrives i första stycket.

63 c §

Bestämmelserna för sådant utskott som avses i 38 § äger motsvarande tillämpning för nämnden.

63 d §

Polisstyrelsen bestämmer det antal avdelningar som nämnden skall arbeta på. Vad som stadgats för nämnden gäller i tillämpliga delar för sådan avdelning.

**Förslag till
Förordning om ändring i instruktionen (1965:674) för rikspolisstyrelsen**

Härigenom förordnas i fråga om instruktionen för rikspolisstyrelsen att 14 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Ärendenas handläggning

14 §¹

- I plenum, som består av styrelsens samtliga ledamöter, avgöras
1. frågor om allmänna riktlinjer eller anvisningar av principiell natur för polisens verksamhet,
  2. viktigare författningsfrågor,
  3. viktigare frågor om organisation, arbetsordning eller tjänsteföreskrifter,
  4. frågor om förslag till anslagsframställning hos riksdagen och andra frågor av större ekonomisk betydelse,
  5. frågor om tillsättning av tjänst på löneplan B,
  6. frågor beträffande tjänstemän hos styrelsen eller statens kriminaltekniska laboratorium om disciplinstraff, åtalsanmälan, flyttningsskyldighet, avstängning från tjänsten eller läkarundersökning,

7. ärenden enligt lagen (1975:00) om särskilda bestämmelser om förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet.

¹ Senaste lydelse 1970:15. Denna förordning träder i kraft den

Sammanfattning

När det gäller förfarandet vid utredning av brott eller förseelser begångna i tjänsten av tjänstemän inom polisväsendet skall utredningen enligt direktiven

- dels försöka finna en lösning som innebär att utredningarna utförs under inseende av personer som är helt fristående från polisväsendet,
- dels skapa enhetliga regler för åklagarinträdet vid förundersökning.

Utredningen har därutöver ansett sig böra undersöka möjligheterna att skapa enhetliga regler inte enbart för åklagarinträdet utan för förfarandet i sin helhet när tjänsteman inom polisväsendet misstänks för brott eller förseelse i tjänsten.

Antalet ärenden om brott eller förseelse i tjänsten av polisman uppgick till 609 år 1973. En tredjedel av ärendena hänförde sig till Stockholms polisdistrikt och cirka två tredjedelar till Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt samt AB, O och M län.

I betänkandet lämnas en redogörelse för de rutiner som f. n. tillämpas vid handläggningen av utredningar om brott eller förseelse i tjänsten av polisman. Det konstateras därvid att rutinerna skiftar avsevärt i olika delar av landet. Olikheterna hänför sig till frågan om åklagarinträde, till frågan om vem som inom polisen skall leda utredningarna när ledningen ej har överlämnats till åklagare samt till frågan om valet av utredningspersonal (förhørsledare). Beträffande *åklagarinträde* görs f. n. på vissa håll så att alla ärenden – även de där högst disciplinär bestraffning kan komma i fråga och där alltså förundersökning ej är nödvändig – överlämnas till åklagare utan föregående utredning inom polisen. På en del håll gör man skillnad mellan anmälningar som innebär påstående om allmänt brott och övriga anmälningar, varvid de med påstående om allmänt brott omgående överlämnas till åklagare under det att övriga utreds under ledning av polisen. På andra håll skiljer man mellan de ärenden där brottet eller förseelsen berör allmänheten och de där förseelsen endast berör polisen internt. De förstnämnda ärendena överlämnas – oavsett om det är fråga om brott eller disciplinförseelse – omgående till åklagare medan de interna utreds under ledning av polisen. På en del håll slutligen gör man så att ärendet utreds under ledning av polisen och överlämnas till åklagare endast när skälig misstanke föreligger om brott som inte kan bestraffas disciplinärt. I de fall *ledningen* av

utredningen *utövas av polisen* fungerar i flera län länspolischefen som undersökningsledare medan i vissa län lokal polischef är undersökningsledare. I Stockholms och Göteborgs polisdistrikt leds utredningarna i dessa fall av en polisintendent som i huvudsak inte sysslar med annat arbete. I Malmö polisdistrikt leds utredningarna av chefen på den avdelning polismannen tillhör. Rörande valet av *utredningspersonal* har man i storstäderna särskild personal för dessa utredningar, som i huvudsak inte har andra arbetsuppgifter. I flera län görs utredningarna av personal vid länspolischefens expedition medan i andra län utredningarna görs av personal i grann-distrikt, men det förekommer även att utredningarna görs av personal i samma distrikt. I enstaka fall anlitas rikskriminalen.

I utredningens *allmänna överväganden* konstateras att det förhållandet att polisen i egenskap av undersökningsledare kan besluta att lägga ned en utredning om brott i tjänsten av polisman är otillfredsställande och att det kan vara förklarligt att en sådan ordning — i kombination med att förhören i vissa fall hålls av kolleger i distriktet — kunnat ge upphov till kritik och till att man ifrågasatt utredningarnas objektivitet. Även om det i och för sig inte finns någon anledning att ifrågasätta utredningarnas objektivitet uttalas att det — så länge rådande ordning kan tas till intäkt för kritik om bristande objektivitet — finns skäl att försöka finna en ordning för handläggningen av anmälningar mot polisman för brott eller förseelse i tjänsten som är ägnad att så långt möjligt undanröja tvivel om utredningarnas objektivitet. Det konstateras därefter att behovet av särskilda regler växlar beroende på vad anmälan avser. Det har i betänkandet förutsatts att s. k. vanliga tjänstefel kommer att avkriminaliseras och att man vid övervägandet av särskilda regler bör skilja mellan brott, där förundersökning enligt RB skall ske, och disciplinförseelser, där utredningen skall ske enligt reglerna i statstjänstemannalagen. Bland de sistnämnda bör man sedan skilja mellan förseelser som rör förhållandet till allmänheten och interna förseelser av typen förfallolös utevaro från tjänstgöring. De interna förseelserna föreslås bli undantagna från en särreglering.

I betänkandet diskuteras olika möjligheter till ändring av nuvarande handläggningsrutiner och det konstateras att en ändring, som tillfredsställer rimliga krav på objektivitet, bör kunna ske inom ramen för gällande regler om att det ankommer på åklagare och polis att verkställa förundersökningar samt på polismyndighet att verkställa utredningar i disciplinärenden. Tanken på att inrätta ett nytt från åklagare och polis fristående utredningsorgan avvisas. I betänkandet läggs i stället fram förslag om åklagares befattning med alla ärenden, om ledningen av utredningarna, om särskilda enheter inom polisen för dessa utredningar samt om insyn från allmänhetens sida i handläggningen av utredningarna.

Beträffande den *personkrets* som skall omfattas av förslaget har i betänkandet angetts att behovet av särskilda regler främst gäller vid brott eller förseelse i tjänsten av polisman. Det sägs dock att en begränsning till sådan personal inom polisväsendet skulle bli alltför snäv. Viss personal, som har med polisen närbesläktade uppgifter, bör i detta sammanhang

jämställas med polismän. Olika former för avgränsning av personal som skall omfattas av den särskilda ordningen diskuteras. Det konstateras därvid att stora svårigheter möter att göra en acceptabel avgränsning. Främst på grund härav men även med hänsyn till att vissa skäl talar för att alla anställda inom polisväsendet i detta sammanhang bör behandlas lika föreslås de särskilda reglerna gälla för alla anställda inom polisväsendet, dock med undantag för disciplinförseelser av högre tjänstemän.

Utredningen föreslår ett *omedelbart åklagarinträde* som innebär att så snart fråga uppkommer att tjänsteman inom polisväsendet begått brott eller förseelse i tjänsten så skall ärendet omedelbart överlämnas till åklagare. Det skall sedan ankomma på denne att besluta om ärendets fortsatta handläggning. Det anges inte till vilken åklagare ärendet bör överlämnas, men det uttalas att åklagarinträdet, i likhet med vad som f. n. är vanligt, bör ske genom länsåklagare och i storstäderna genom överåklagare eller chefsåklagare. Förslaget medför att polisen vid handläggningen av en anmälan inte kan agera som disciplinmyndighet och först efter en egen utredning ta ställning till om skäl föreligger att överlämna ärendet till åklagare. Sedan ärendet överlämnats till åklagare skall denne enligt vanliga regler besluta i frågan om förundersökning skall inledas, dvs. avgöra om anledning förekommer att brott som hör under allmänt åtal har begåtts. Är så ej fallet men finns anledning att anta att disciplinförseelse har begåtts skall åklagare överlämna ärendet för handläggning i disciplinär ordning. Beträffande utredningen i disciplinärendet (disciplinutredningen) föreslås att den för tjänstemän i de tre storstadsdistrikten och i Visby polisdistrikt skall ledas av polischefen i distriktet samt för övriga tjänstemän av respektive länspolischef. Tanken på att låta åklagare leda även dessa disciplinutredningar avvisas.

Beträffande valet av *utredningspersonal* sägs i betänkandet att utredningarna bör göras av polismän som dels är på största möjliga "tjänstemässiga avstånd" från den anmälda tjänstemannen, dels inte deltar i det dagliga polisarbetet i distriktet och dels så långt möjligt endast sysslar med utredningar i dessa ärenden. Det föreslås därvid att *särskilda enheter* inrättas för utredning av brott eller förseelse i tjänsten av tjänstemän inom polisväsendet. Med hänsyn till att cirka två tredjedelar av alla anmälningar hänför sig till storstadsdistrikten och till AB, O och M län föreslås enheterna bli underställda polisstyrelserna i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt. Personalen vid enheterna skall biträda med utredningar i det egna distriktet samt som stödjande verksamhet biträda i övriga distrikt. Enligt förslaget skall det i mycket begränsade undantagsfall finnas möjlighet för undersökningsledaren att i stället för enheterna anlita personal vid länspolischefens expedition för biträde vid utredningarna.

I fråga om *insyn i utredningarna* sägs i betänkandet att det från objektivitetssynpunkt är angeläget att representanter för allmänheten tillförsäkras sådan insyn. En sådan åtgärd borde verksamt kunna bidra till att undanröja ev. misstro mot utredningarna. I stället för att tillskapa ett särskilt organ för denna allmänhetens insyn sägs att man bör anlita de representanter för allmänheten som redan finns i polisstyrelserna. Det

föreslås därför att polisstyrelsen i plenum – som har lekmannamajoritet – skall följa och öva insyn i alla utredningar om brott eller förseelse i tjänsten av tjänstemän inom polisväsendet. Enligt förslaget skall styrelsen dels fortlöpande hållas informerad om alla utredningar, dels få del av den färdiga utredningen och i samband därmed beredas tillfälle att yttra sig över utredningen. Som en följd härav föreslås att undersökningsledaren inte skall äga rätt att lägga ned eller avsluta en utredning innan styrelsen beretts tillfälle yttra sig över utredningen. För att få en smidigare organisation av denna insyn ges polisstyrelsen möjlighet att inom sig utse ett utskott som i styrelsens ställe skall handha insynsuppgiften. För Stockholms polisdistrikt föreslås av organisatoriska skäl en särskild nämnd för denna insyn. I fråga om tjänstemän vid rikspolisstyrelsen föreslås att dess styrelse skall fullgöra insynsuppgiften. – I fråga om insyn föreslår utredningen vidare närvaro av s. k. *medborgarvittnen* vid förhör under *förundersökning* rörande brott i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet. Däremot föreslås inte närvaro av medborgarvittnen vid förhör under disciplinutredningar.

De olika förslagen till ändringar i nuvarande handläggningsrutiner har upptagits i en *lag om särskilda bestämmelser om förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet*. I lagen har medtagits endast de regler som avviker från eljest gällande regler om förfarandet vid förundersökning och disciplinutredning. I övrigt skall alltså de allmänna reglerna gälla. I betänkandet föreslås vidare ändringar i *polisinstruktionen* och i *instruktionen för rikspolisstyrelsen*.

I betänkandet uttalas vidare en rekommendation om att anlita de särskilda utredningsenheterna även vid utredningar angående brott utom tjänsten av berörda tjänstemän samt vid utredningar till följd av remisser från JO och annan myndighet.

Slutligen har utredningen något berört beslutsprocessen efter verkställd förundersökning och disciplinutredning dock utan att därvidlag framlägga några direkta förslag.

1 Inledning

1.1 Direktiven

Direktiven för utredningen innefattas i yttrande till statsrådsprotokollet den 20 december 1973 av chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer. Departementschefen anförde därvid efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter följande.

Brott som begås i tjänsten av polisman eller annan tjänsteman inom polisväsendet utreds i princip enligt bestämmelserna i rättegångsbalken. I statstjänstemannalagen finns dock särbestämmelser om bl. a. disciplinär bestraffning av tjänsteman som av försummelse, oförstånd eller oskicklighet har åsidosatt vad som åligger honom enligt lag, instruktion eller annan författning, särskild föreskrift eller tjänstens beskaffenhet. Finns det anledning anta, att talan om enskilt anspråk kommer att föras, får disciplinär bestraffning för tjänstefel dock inte komma i fråga. Bestriider tjänstemannen vad som läggs honom till last och kan tillfredsställande utredning inte åstadkommas hos myndigheten, är bestraffning i disciplinär ordning också utesluten. I dessa fall skall enligt statstjänstemannalagen ärendet överlämnas till allmän åklagare för ytterligare utredning och eventuellt åtal. Befogenhet att besluta om disciplinär bestraffning beträffande tjänstemän inom polisväsendet tillkommer i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt polisstyrelsen och i övriga polisdistrikt länsstyrelsen.

Departementschefen anmärkte därefter att utredningarna i dessa ärenden emellertid inte sker på samma sätt i hela landet samt lämnade dels en redovisning av handlägningsrutinerna i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt, dels vissa uppgifter om rutinerna i länen. Departementschefen yttrade därefter.

Rikspolisstyrelsen har i årets anslagsframställning upprepat en tidigare framförd begäran om särskilda enheter för utredning av brott som har begåtts av polismän och framhållit att den nu tillämpade högst skiftande ordningen för utredning av sådana brott inte är tillfredsställande. För att tillgodose allmänhetens och polispersonalens berättigade krav på objektivitet och likformighet vid handläggningen bör utredningarna enligt rikspolisstyrelsen bedrivas av särskild personal. Flertalet ärenden är koncentrerade till storstadsområdena. Rikspolisstyrelsen framhåller att cirka 75 % hänför sig till Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt samt Stockholms och Malmöhus län. Rikspolisstyrelsen föreslår att man inom dessa områden organiserar särskilda enheter för dessa utredningar, knutna till Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt och dimensio-

nerade på sådant sätt att personalen efter styrelsens närmare bestämmande kan utföra stödande verksamhet även inom övriga polisdistrikt och där biträda med det egentliga utredningsarbetet.

Jag delar rikspolisstyrelsens uppfattning att det nuvarande systemet för utredning av brott som polismän misstänks ha begått inte är tillfredsställande. Därvid tänker jag inte främst på de skiftande rutinerna utan främst på den kritik för bristande objektivitet som det nuvarande systemet har utsatts för. Även om det inte finns grundad anledning att påstå annat än att de nu aktuella utredningarna utförs på ett fullt objektivt sätt, kan dock den rådande ordningen tas till intäkt för kritik om bristande objektivitet. Det skulle därför både för polisens egen del och från allmänhetens synpunkt vara mer tilltalande om utredningarna inte utfördes av polismän. Rikspolisstyrelsens förslag innebär att uppgiften skulle föras över från polismän som tillhör polismanskarriären till tjänstemän i byråkarriären. I och för sig kunde detta måhända bidra till att få bort en del av den misstro som finns. Enligt min mening skulle det emellertid vara ännu mer tilltalande om man kunde finna en lösning som innebär att utredningar om brott begångna i tjänsten av tjänstemän inom polisväsendet — även bortsett från att ledningen av den eventuella förundersökningen övertagits av åklagare — utförs under inseeende av personer som är helt fristående från polisorganisationen. Möjligheterna att åstadkomma en sådan lösning bör utredas av en särskild utredningsman.

Vid utredningen bör uppmärksammas att i disciplinär ordning endast kan beivras huvudsakligen tjänstefel (BrB 20 kap 4 § första stycket) och att den utredning som föregår ett disciplinärt förfarande inte behöver vara en förundersökning enligt rättegångsbalken. Är det däremot fråga om brott enligt BrB 20 kap 1–3 §§ eller ett allmänt brott gäller de allmänna reglerna om förundersökning. Det kan sättas i fråga om man för sådana tjänstefel som kan beivras i disciplinär ordning bör för tjänstemän inom polisväsendet tillskapa en ordning som innebär att ärendena handläggs på ett sätt som i avsevärd mån skiljer sig från de handläggningsformer som tillämpas i fråga om andra tjänstemän som är underkastade disciplinärt förfarande.

När det gäller fall av ifrågasatt brott i tjänsten av polisman, där förundersökning skall företas, torde olika praxis tillämpas i skilda delar av landet såvitt gäller åklagares inträde. På vissa håll underställs så gott som alla anmälningar länsåklagaren för prövning utan någon förberedande utredning inom polisen medan på andra håll länspolischefen eller den lokale polischefen gör en bedömning av om anmälan har fog för sig, eventuellt efter viss utredning och överlämnar till länsåklagaren endast sådana fall där anledning till misstanke om brott föreligger. Utredningsmannen skall uppmärksamma även denna fråga och söka nå en lösning som främjar objektiviteten och likformigheten.

1.2 Utredningens arbete

Enligt direktiven har utredningen således när det gäller förfarandet vid utredning av brott i tjänsten av tjänstemän inom polisväsendet främst haft till uppgift

- att finna en lösning som innebär att utredningarna utförs under inseeende av personer som är helt fristående från polisorganisationen samt
- att skapa enhetliga regler för åklagarinträdet vid förundersökningar.

Utredningen har också funnit att det är angeläget att inte bara reglerna för åklagarinträde blir enhetliga utan att förfarandet i sin helhet när polisman misstänks för brott så långt möjligt blir likformigt för hela landet.

Utredningen har först kartlagt hur man f. n. förfar när polisman misstänks för brott i tjänsten och med utgångspunkt därifrån övervägt behovet av ändringar. Kartläggningen har skett genom en enkätundersökning och genom intervjuer med vissa polismästare och vissa länspolischefer.

Utredningen har vid sitt arbete haft att beakta ämbetsansvarskommitténs (ÄK) betänkande (SOU 1972:1), vars förslag i inte obetydlig utsträckning påverkar utformningen av regler om förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten av statstjänsteman. Med hänsyn härtill har det ansetts nödvändigt med en förhållandevis utförlig redovisning av ÄK:s förslag.

I utredningens uppdrag har visserligen inte ingått annat än själva förfarandet vid utredning av brott eller förseelse i tjänsten men utredningen har ändå funnit anledning att i samband därmed något beröra beslutsprocessen efter verkställd förundersökning eller disciplinutredning.

Under hösten 1973 inrättades i Danmark (se avsnitt 6) lokala polisenämnder som bl. a. fick till uppgift att handha kontrollen över vissa utredningar i ärenden om fel i tjänsten av polisman. Utredningen har därför gjort ett studiebesök i Köpenhamn för överläggningar med bl. a. representanter för Justitsministeriet och för olika personalkategorier inom danskt polisväsende.

... (faint, illegible text)

... (faint, illegible text)

... (faint, illegible text)

... (faint, illegible text)

... (faint, illegible text)

... (faint, illegible text)

2 Polisväsendet i landet

2.1 Organisationen i stort

Polisväsendet fick sin nuvarande organisation huvudsakligen genom riksdagsbeslut åren 1962 och 1964 i samband med förstatligandet av bl. a. polis- och åklagarväsendet. Organisationen genomfördes den 1 januari 1965. Ett av de viktigaste skälen till förstatligandet och omorganisationen i samband därmed var de dåvarande polisdistriktens storlek. Dessa var i allmänhet för små för en rationell uppläggning av den polisiära verksamheten. I Sverige fanns år 1964 544 polisdistrikt och av dessa hade 70 % mindre än tio polismän. Antalet distrikt minskades vid förstatligandet till 119 och uppgår fr. o. m den 1 januari 1974 till 118. Under åren efter förstatligandet har vidtagits olika organisationsförändringar, av vilka kan nämnas de relativt omfattande ändringarna år 1971, som bl. a. avsåg polisens allmänna spaningsverksamhet. 1967 års polisutrednings betänkande ledde till beslut av riksdagen år 1972 dels om allmänna riktlinjer för den framtida polis- och åklagardistriktsindelningen, dels om riktlinjer för en begränsad reform av den regionala polisverksamheten. Dessutom beslutades då att de dittillsvarande polisenämnderna skulle avskaffas och ersättas av polisstyrelser från den 1 januari 1973.

Polisväsendets organisation sedan förstatligandet framgår av *bilaga 1*.

I samband med förstatligandet av polisväsendet inrättades ett centralt polisorgan, *rikspolisstyrelsen*, som närmast under justitiedepartementet har högsta inseedet över polisväsendet. Rikspolisstyrelsen (RPS) leds av en särskild styrelse. Den består av rikspolischefen, som är ordförande, överdirektören, som är vice ordförande, samt sex andra av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Genom att dessa regelmässigt även är ledamöter i riksdagen är arbetet inom styrelsen parlamentariskt förankrat. Styrelsens organisation framgår av *bilaga 2*.

Rikspolisstyrelsen skall genom inspektioner hålla sig underrättad om polisväsendets tillstånd och behov samt genom allmänna råd och anvisningar verka för planmässighet, samordning, enhetlighet och rationalisering inom polisväsendet. Vidare åligger det styrelsen att i vissa hänseenden meddela föreskrifter för lägre polismyndigheter och att inom särskilt angivna områden utöva den direkta ledningen av polisverksamheten. Styrelsen har att svara för den omfattande förvaltningen av hela organisationen. Styrelsen bedriver vidare teoretisk och praktisk polisutbildning vid polisskolorna.

Styrelsens operativa ledningsuppgifter avser bl. a. den särskilda polisverksamheten för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet m. m., trafikövervakning som berör två eller flera län och som kräver samordning och samverkan över länsgränserna, övervakningsverksamhet till sjöss och i luften samt efterspaning angående brott, som kräver riksomfattande spaning, såsom mord och andra grova våldsbrott, illegal narkotika- och sprithantering, valutabrott, varusmuggling, kassaskåpsinbrott samt förmögenhetsbrott i samband med post- och godsbefordran.

Rikspolisstyrelsen är dessutom chefsmyndighet för statens kriminaltekniska laboratorium samt ansvarar vidare för olika centrala registerfunktioner, t. ex. polisregistren, som sköts med automatisk databehandling.

I *länen* är länsstyrelsen högsta polismyndighet och har i denna egenskap ansvaret för och ledningen av polisväsendet inom länet. I alla län utom Gotlands län finns en länspolischef som är tjänsteman i länsstyrelsen och chef för arbetsenheten länspolischefens expedition. Länsstyrelsen skall övervaka att allmän ordning och säkerhet upprätthålls i länet och att behövliga åtgärder vidtas när den allmänna ordningen hotas eller störs. Att ansvara för och leda polisverksamheten i länet innebär i övrigt att länsstyrelsen skall ägna sig åt organisatoriska och administrativa frågor. Vidare handlägger länsstyrelsen ärenden om disciplinär bestraffning av polismän i länet samt är besvärmyndighet vid talan mot polisstyrelsens beslut.

Länsstyrelsens uppgifter i fråga om polisväsendet fullgörs till största delen på länspolischefens expedition. Länspolischefen svarar på länsstyrelsens vägnar för den operativa polisverksamheten. Denna verksamhet är samordnande och inriktad på polisiära aktioner som sträcker sig över polisdistriktens gränser och avser länets eller åtminstone några distrikts gemensamma behov. Länspolischefen svarar vidare för ärenden om ledning av förundersökning i brottmål samt för inspektions- och tillsynsverksamhet.

I Gotlands län tillgodoses länsstyrelsens behov av polisiär expertis vid handläggningen av ärenden angående länets polisväsende genom att länsstyrelsen kan ålägga polischefen eller polisintendenten i Visby polisdistrikt att vara föredragande i dessa ärenden.

Antalet polisdistrikt per län framgår av *bilaga 3*.

En särreglering förekommer också i *storstäderna*. Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt är undantagna från länspolischefens verksamhetsområde och polischeferna i storstäderna har samma ställning som länspolischef i operativt hänseende. Anmärkas bör också att den disciplinära bestraffningsrätten för polismän i storstäderna inte utövas av länsstyrelsen utan av polischefen ensam.

På det *lokala planet* är landet indelat i 118 polisdistrikt, inklusive de tre storstadsdistrikten. Polisdistrikten är indelade i fem grupper efter antalet tjänster i distriktet, se *bilaga 4*.

För ledningen av verksamheten i ett polisdistrikt finns en polisstyrelse som består av polischefen — med tjänstebenenämningen polismästare — och sex till åtta av landstinget eller i vissa fall kommunfullmäktige valda

ledamöter. Polischefen utövar ensam polisedningen och chefskapet över tjänstemän som inte har avdelats för riksomfattande eller regional verksamhet. Han avgör även övervägande antalet av de ärenden som förekommer. Polisstyrelsen i plenum beslutar däremot om viktigare organisationsfrågor, petitafrågor, vissa tjänstetillsättningsfrågor, viktigare informationsfrågor samt andra frågor som polischefen hänskjuter till plenum. Polischefen får dock inte hänskjuta frågor om utövande av polisedning till avgörande i plenum.

I ett normaldistrikt är distriktets huvudstyrka delad i en ordningsavdelning och en kriminalavdelning. Ordningsavdelningen kan delas i en övervakningssektion och en trafiksektion. Kriminalavdelningen kan delas in i flera rotlar, en spanings-, en allmän utrednings-, en teknisk och en eller flera brottsrotlar. Flera distrikt är emellertid så små att avdelningarna inte har kunnat delas in i sektioner eller rotlar. I de minsta distrikten har ej ens en uppdelning på olika avdelningar kunnat genomföras. Organisationen i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt avviker på väsentliga punkter från organisationen i ett normaldistrikt.

Organisationen i ett fullt utbyggt polisdistrikt framgår av *bilaga 5*.

I landet finns för närvarande (1.7.1974) cirka 17 700 tjänster inom polisväsendet. Av dessa utgör merparten eller omkring 13 300 polismans-tjänster för lokal verksamhet, 266 är tjänster inom polischefskarriären, drygt 1 000 är polismanstjänster för regional verksamhet och cirka 3 100 är tjänster för annan personal, i första hand kontorspersonal. Av tjänsterna för lokal polisverksamhet hänför sig cirka 2 600 till Stockholms polisdistrikt, 1 250 till Göteborgs polisdistrikt och 765 till Malmö polisdistrikt, se vidare *bilaga 6*.

I personalstaten för vissa större polisdistrikt finns polismans-tjänster upptagna för riksomfattande eller regional verksamhet. Polismän med sådan tjänst lyder i fråga om sin tjänstgöring direkt under rikspolisstyrelsen eller länspolischef. Som exempel kan nämnas de polismän i Stockholms polisdistrikt som har avdelats för riksomfattande utredningsverksamhet, rikskriminalen, och särskilda arbetsenheter för trafikövervakning i länen, länstrafikgrupper. Vissa polisdistrikt har överdimensionerats något i fråga om personal för brottsutredande verksamhet. Sådana distrikt skall vid behov ställa kvalificerad personal till förfogande för svårare brottsutredningar inom andra polisdistrikt, s. k. stödjande verksamhet. Det ankommer på länspolischef att bestämma när den stödjande verksamheten skall tas i anspråk.

Mot bakgrund av behovet av att samordna polisverksamheten över länsgränserna hölls under år 1974 överläggningar mellan rikspolisstyrelsen och företrädare för länspolischefsföreningen, polismästareföreningen, polisförbundet och statstjänstemannaförbundet angående *samordning* av vissa delar av polisverksamheten *inom större områden än län*. Vid dessa överläggningar uttalades bl. a. att det finns ett omfattande samordningsbehov över länsgränserna utan att detta samordningsbehov alltid är riksomfattande och att en samordning av vissa delar av polisverksamheten inom större områden än län skulle kunna leda till effektivitets- och rationaliseringsvinster. Det föreslogs att landet skulle indelas i åtta

områden, att vissa tjänster skulle inrättas samt att regional samverkan inom de åtta områdena skulle prövas under en tvåårig försöksperiod. — Det torde emellertid f. n. inte vara aktuellt att genomföra förslaget.

2.2 Polisens arbetsuppgifter

Polisens huvuduppgift är att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Därvid åligger det polisen bl. a. att söka förebygga brott, hindra att ordning och säkerhet störs samt att lämna allmänheten skydd, upplysning och annan hjälp. Utmärkande för denna del av verksamheten är att den fortgår utan att viss händelse eller företeelse i och för sig har påkallat någon åtgärd från polisens sida. Med hänsyn till sitt innehåll hänförs denna verksamhet arbetsorganisatoriskt till den s. k. övervakningsverksamhet. — Övervakningsverksamheten brukar indelas i allmän övervakning och trafikövervakning. Inom området för allmän övervakning har polisen ett flertal betydelsefulla uppgifter, t. ex. att försöka hindra brottsliga angrepp på person och egendom.

I polisens huvuduppgift ingår också att uppdaga och utreda begångna brott samt att vidta erforderliga åtgärder då ordningen och säkerheten eljest har kränkts. Här är fråga om polisverksamhet på grund av att sådan händelse har inträffat eller att sådan gärning har begåtts som kräver polisens ingripande. Denna del av polisverksamheten hänförs sig i huvudsak till den s. k. utrednings- eller kriminalpolisverksamheten.

Vid sidan av huvuduppgiften att upprätthålla allmän ordning och säkerhet har polisen på grund av särskilda stadganden i lagar och författningar ett flertal uppgifter av skilda slag inom olika områden för allmän förvaltning. Denna verksamhet har i många avseenden karaktär av service åt andra myndigheter och avser bl. a. handläggning av s. k. polismyndighetsärenden. Viktiga uppgifter har ålagts polismyndighet i lagen om nykterhetsvård och lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård. I övrigt består uppgifterna bl. a. i att meddela tillstånd av olika slag, t. ex. för offentliga tillställningar, lotterier och innehav av vapen, avge yttranden i ärenden som annan myndighet än polismyndighet beslutar i, utfärda vissa intyg, lämna handräckning, verkställa förpassningar och ombesörja delgivningar.

2.3 Författningar som reglerar polisväsendet

De grundläggande bestämmelserna om polisväsendets organisation är meddelade i polisinstruktionen, PI, (1972:511). Författningen reglerar polisens uppgifter, befälsförhållanden, polismans allmänna åligganden och maktbefogenheter och tillkallande av polisförstärkning. De tidigare bestämmelserna i instruktionen (bl. a. 17 §) om polisens rätt att tillfälligt omhänderta bl. a. ordningsstörande personer har sedan den 1 oktober 1973 ersatts av lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande. Polisinstruktionen innehåller också bestämmelser om länsstyrelsens åligganden

och uppgifter i egenskap av högsta polismyndighet i länen. Beträffande den lokala polisorganisationen finns särskilda bestämmelser, t. ex. om ledningen av verksamheten inom distrikten, om distriktens organisation och uppbyggnad, om handläggningsordning, om tjänstetillsättning och om disciplinär bestraffning. Rikspolisstyrelsens organisation och arbetsuppgifter regleras i styrelsens instruktion (1965:674). I länsstyrelseinstruktionen (1971:460) stadgas att länsstyrelsen i egenskap av länets högsta polismyndighet har ansvaret för och ledningen av polisväsendet enligt vad som sägs i polisinstruktionen. Vidare finns i länsstyrelseinstruktionen bestämmelser om länspolischefens ställning inom länsstyrelsen och om hans uppgifter såsom länspolischef. Bland författningar på polisväsendets område bör även nämnas lagen (1972:509) om vad som avses med polismyndighet, lagen (1965:94) om polisregister m. m., kungörelsen (1964:595) om handläggning av vissa polischefsuppgifter, den s. k. delegationskungörelsen, samt kungörelsen (1973:785) om rikets indelning i polisdistrikt. Slutligen bör även omnämnas det flertal föreskrifter och anvisningar för polisväsendet (FAP), som utfärdas av rikspolisstyrelsen.

3 Gällande regler – en sammanfattning

För polismän liksom för flertalet statstjänstemän med ämbetsansvar gäller att de för åsidosättande av åligganden i tjänsten kan ådömas straff dels av domstol för ämbetsbrott och för allmänna brott, dels av den myndighet de lyder under för förseelse mot straffbestämmelsen i statstjänstemannalagen (StjL). Man brukar säga att tjänstemannen är underkastad straffrättsligt ansvar respektive disciplinärt ansvar. Utredningen av ett brott i tjänsten sker enligt olika regler beroende på om brottet kan bestraffas straffrättsligt eller disciplinärt. I det förra fallet sker utredningen i form av förundersökning enligt bestämmelserna i rättegångsbalken och i det senare fallet i form av disciplinutredning enligt bestämmelserna i statstjänstemannalagen. I det följande skall sammanfattningsvis sägas något om när straffansvar respektive disciplinansvar kan förekomma samt kortfattat redogöras för reglerna för förundersökning och disciplinutredning.

3.1 Straffrättsligt ansvar

Bestämmelser om de gärningar vilka är straffbara som ämbetsbrott återfinns i 20 kap brottsbalken (BrB). Där upptas i 1–4 §§ de s. k. självständiga ämbetsbrotten, som består i åsidosättande av tjänsteåliggande på sätt som inte innefattar allmänt brott. Vidare förekommer i specialstraffrätten i någon utsträckning brott som kan begås endast av ämbetsmän och som därför är att anse som självständiga ämbetsbrott.

De självständiga ämbetsbrotten i brottsbalken är tjänstemissbruk, tagande av muta eller av otillbörlig belöning, brott mot tystnadsplikt och tjänstefel. Det vanligaste av dessa är tjänstefel enligt 4 §, som består i att ämbetsman av försummelse, oförstånd eller oskicklighet åsidosätter vad som åligger honom enligt lag, instruktion eller annan författning, särskild föreskrift eller tjänstens beskaffenhet. Brottet är straffbart såväl vid uppsåt som vid oaktsamhet. Normalstraffet är böter eller suspension. Enligt ordalydelsen är varje åsidosättande av tjänsteplikt straffbelagt. I praxis torde dock fel av ringa beskaffenhet regelmässigt ej föranleda ansvar. Bestämmelsen i 4 § är subsidiär och skall tillämpas endast om gärningen ej utgör tjänstemissbruk eller eljest är särskilt belagd med straff. Tjänstefel är alltså subsidiärt i förhållande till allmänna brott samt

till de självständiga ämbetsbrotten i 1–3 §§ och i förhållande till specialstraffrätten men däremot inte i förhållande till disciplinära bestämmelser.

Begår en ämbetsman ett allmänt brott skall han som andra straffas för det allmänna brottet. Har han genom brottet åsidosatt sin tjänsteplikt, skall denna omständighet inte medföra straff för ett självständigt ämbetsbrott i konkurrens med det allmänna brottet utan endast såsom ett osjälvständigt ämbetsbrott beaktas vid bestämmande av straff för det allmänna brottet. Här föreligger alltså endast ett brott, det allmänna brottet, men den omständigheten att tjänsteplikt därigenom har åsidosatts kan dels inverka på det allmänna straffet (se 5 §), dels ock medföra tilläggande av ämbetsstraff (avsättning eller suspension, se 8 §). Om ett osjälvständigt eller ett självständigt ämbetsbrott föreligger är alltså beroende av om gärningen innefattar ett allmänt brott eller ej.

Personkretsen för ämbetsansvaret regleras i 12 §. I stora drag innebär bestämmelsen följande. Alla som är anställda som tjänstemän hos stat eller kommun har i princip ämbetsansvar. Emellertid har en gräns dragits nedåt så att ämbetsansvar inte anses föreligga då en tjänst endast innefattar osjälvständig verksamhet. Även sådana tjänster har dock ansetts grunda ämbetsansvar om de innefattar utövning av offentlig myndighet.

I 9 § ges regler till undvikande av dubbelbestraffning för det fall att förvaltningsmyndighet har ålagt ämbetsman disciplinär bestraffning för visst brott. I sådant fall skall domstolen ta hänsyn till denna bestraffning då den bestämmer påföljd för brottet. Domstolen kan därvid låta t. ex. böter eller suspension helt efterges. Har förvaltningsmyndighetens beslut ej helt eller delvis verkställts när åtal väcks, skall beslutet förfalla.

3.2 Disciplinärt ansvar

Reglerna om statstjänstemäns disciplinära ansvar återfinns i statstjänstemannalagen. Enligt 19 § i nämnda lag kan statstjänsteman i administrativ väg ådömas disciplinstraff för tjänsteförseelser vilka anges i en gärningsbeskrivning som i sak är likalydande med beskrivningen av tjänstefel i 20 kap 4 § 1 st BrB. I disciplinär ordning kan alltså inte beivras andra förfaranden än sådana som, när fråga är om tjänsteman med ämbetsansvar, kan åtalas som ämbetsbrott. Det disciplinära ansvaret gäller dock inte vissa högre tjänstemän. I 18 § 1 st StjL har från disciplinär bestraffning undantagits ordinarie domare, den som innehar tjänst som byråchef eller därmed jämställd eller högre tjänst i statsdepartement, central förvaltningsmyndighet eller länsstyrelse. I 18 § 2 st StjL har regeringen bemyndigats att föreskriva att bestämmelserna i första stycket även skall gälla annan tjänsteman än som där anges. Med stöd härav har i 95 § 1 st PI föreskrivits att den som innehar eller uppehåller tjänst som polismästare, polisöverintendent eller byråchef skall vara undantagen från disciplinär bestraffning.

Disciplinstraffen är enligt 19 § 2 st StjL varning, löneavdrag under

högst 30 dagar, suspension i högst tre månader och – för andra än fullmaktshavare – avsättning, dock endast vid svårare fel eller om tjänstemannen inte har låtit sig rätta av tidigare bestraffning. I praxis förekommer i inte ringa omfattning att ”bestraffning” i disciplinärenden sker i form av erinran, påpekande e. d. Efter bemyndigande i 19 § StjL har i 95 § 2 st PI meddelats bestämmelser om inskränkning i tillämpligheten av disciplinstraff. Enligt sistnämnda bestämmelser får polis- eller kriminalkommissarie, polis- eller kriminalinspektör, polis- eller kriminalassistent och extra ordinarie eller extra polisman i disciplinär ordning ej dömas till löneavdrag eller suspension under längre tid än 15 dagar samt ej heller till avsättning.

I 20 § StjL har reglerats när det beträffande tjänstemän, som kan bestraffas disciplinärt, ej skall ske disciplinär bestraffning utan i stället göras anmälan till åklagare för ev. åtal. Så skall ske när tjänstemannen är skäligen misstänkt för brott mot 20 kap 1–3 §§ BrB, för grovt tjänstefel såvitt gäller fullmaktshavare, för annat brott i tjänsten för vilket stadgas fängelse samt i de övriga fall där det finns anledning att anta att talan om enskilt anspråk kommer att föras eller fall där tjänstemannen bestrider vad som läggs honom till last och tillfredsställande utredning inte kan åstadkommas hos myndigheten.

Beslut om disciplinär bestraffning och om åtalsanmälan fattas för polismän i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt av polismästaren i resp. distrikt samt för polismän i landet i övrigt av länsstyrelsen (av dess styrelse, bestående av landshövdingen och tio lekmän). Talan mot polismästares och länsstyrelsens beslut om disciplinär bestraffning kan föras genom besvär till kammarrätten. Däremot kan inte myndighetens beslut om åtalsanmälan överklagas. Enskild anmälare kan inte föra talan mot myndighets beslut att inte utdöma disciplinstraff.

Som tidigare har framhållits är det disciplinära ansvaret subsidiärt i förhållande till det straffrättsliga. Enligt 21 § StjL kan disciplinär bestraffning således ej komma i fråga om åtal har väckts vid domstol för samma gärning. Däremot kan i princip disciplinär bestraffning förekomma då åklagare har beslutat att ej väcka åtal. En förutsättning för att så skall ske torde dock vara att åklagare visserligen funnit att fel har begåtts men underlåtit att åtala av det skälet att felet lämpligen bör beivras i disciplinär ordning. Däremot utgör den omständigheten att disciplinär bestraffning har ålagts ej hinder mot åtal eller mot prövning av ansvarsfrågan vid domstol, jfr ovan om dubbelbestraffning.

Avslutningsvis kan alltså konstateras att inom ett vidsträckt område ett och samma förfarande kan hänföras under såväl en straffbestämmelse i allmän lag som under straffbestämmelsen i statstjänstemannalagen.

3.3 Förundersökning

Bestämmelser om förundersökning finns i 23 kap rättegångsbalken (RB) och i 1947 års förundersökningskungörelse (1947:948). Förundersökning skall inledas (23:1 RB), så snart på grund av angivelse eller eljest

anledning förekommer att brott som hör under allmänt åtal har förövats. I detta sammanhang kan erinras om bestämmelsen i 12 § 1 st PI enligt vilken polisman, som får kännedom om brott som hör under allmänt åtal, skall avge rapport därom till vederbörande förman så snart det kan ske.

Förundersökningens syfte är att utgöra den materiella grundvalen för åklagarens åtalsbeslut. Under förundersökningen skall således utredas om brott har begåtts, vem som skäligen kan misstänkas för brottet samt om tillräckliga skäl föreligger för åtal mot den misstänkte. Förundersökningen kan sägas omfatta två olika stadier, dels polisens förberedande spanings- och efterforskningsarbete, som avser att fastställa om brott har förövats och att utröna, om skäl till misstanke mot någon föreligger, dels den utredning, som äger rum sedan misstanken har riktats mot viss person.

Förundersökning inleds enligt 23 kap 3 § RB av polismyndighet eller av åklagare. Leder polismyndigheten förundersökningen åligger det enligt 2 § förundersökningskungörelsen myndigheten att i den mån brottets beskaffenhet eller omständigheterna i övrigt så påkallar hålla åklagaren underrättad om förundersökningens gång. Ledningen av förundersökningen skall övertas av åklagare då någon är skäligen misstänkt för brottet, utom i de fall där saken är av enkel beskaffenhet. Även på ett tidigare stadium kan åklagaren överta ledningen av förundersökningen om det av särskilda är påkallat för att undersökningen skall kunna ske på ett ändamålsenligt sätt. Även innan åklagaren har övertagit ledningen av förundersökningen, äger han meddela polismyndigheten anvisningar rörande hur undersökningen skall bedrivas. Polismyndigheten är emellertid på detta stadium självständig ledare av förundersökningen. Om förundersökningen leds av åklagare, äger han anlita biträde av polismyndighet och uppdra åt polisman att vidta särskilda åtgärder, som hör till förundersökningen, om dess beskaffenhet tillåter det.

Rikspolisstyrelsen har i samråd med riksåklagaren (RÅ) fastställt anvisningar rörande vissa frågor vid ledningen av förundersökning (RPS:s allmänna meddelanden nr 10/1966 och RÅ:s cirkulär A 23). I dessa anvisningar anges bl. a. genom en uppräkningslista i vilka fall saken skall anses vara av enkel beskaffenhet och alltså föranleda att åklagare ej övertar ledningen av förundersökningen vid skäligen misstanke. Enligt anvisningarna tillhör brott i tjänsten ej fall som skall anses vara av enkel beskaffenhet.

I fortsättningen av 23 kap RB och i förundersökningskungörelsen finns detaljerade bestämmelser om hur förundersökningen skall bedrivas. Av dessa kan här påpekas bestämmelsen i 8 § förundersökningskungörelsen, där det sägs att i stället för att hålla förhör får skriftlig berättelse införas.

En förundersökning kan upphöra genom att den läggs ned eller avslutas. Enligt 23 kap 4 § RB skall förundersökningen läggas ned, då anledning ej längre finns att fullfölja den. Då förundersökningen avslutas skall enligt 23 kap 20 § RB beslut meddelas huruvida åtal skall väckas. Beslutet i åtalsfrågan kan innehålla antingen beslut om att åtal skall väckas, att åtal ej skall väckas eller att åtal skall underlåtas. Det

förekommer att åklagare kombinerar ett beslut om att icke åtala med ett beslut om att överlämnå ärendet till myndighet för disciplinär bestraffning.

Slutligen skall här påpekas bestämmelsen i 23 kap 22 § RB enligt vilken förundersökning enligt de allmänna reglerna inte är erforderlig bl. a. beträffande brott för vilket inte är stadgat svårare påföljd än böter.

3.4 Disciplinutredning

I motsats till de detaljerade bestämmelser som finns om förundersökning är bestämmelserna om disciplinutredning, dvs. om den utredning som skall föregå en disciplinär bestraffning mycket knapphändiga. Förfarandet i disciplinmål kännetecknas av att myndigheten på en gång fungerar som åklagare och domstol. Förfarandet vid disciplinutredning torde också variera hos olika myndigheter.

För polisens del fanns tidigare (se 1948 års polisreglemente) tämligen detaljerade regler om förfarande i disciplinmål. Där fanns sålunda bestämmelser om förhör med polismannen och med andra som denne åberopade samt om skyldighet för polischefen att tillse att nödig utredning även i övrigt förebringades. Vidare fanns föreskrifter om förhörsvittne och om rätt för polismannen att anlita biträde. Dessa särskilda bestämmelser togs inte in i 1965 års polisinstruktion utan reglerna i statstjänstemannalagen blev i stället tillämpliga.

Den enda bestämmelse i statstjänstemannalagen rörande förfarandet är 24 §, som stadgar att tjänstemannen skall, om han påfordrar det, beredas tillfälle att vid muntligt förhör uttala sig i saken. De tidigare bestämmelserna i statstjänstemannalagen om rätt till biträde eller ombud och om kommunikation har utgått i samband med förvaltningslagens tillkomst, vars bestämmelser i dessa hänseenden nu i stället gäller för förfarandet vid disciplinutredning.

Som närmare kommer att framgå av det följande har för polisens del bildats den ordningen att disciplinutredningar i huvudsak sker enligt reglerna för förundersökning.

Der Dichter ist ein Mann, der die Welt um sich herum wahrnimmt und diese Wahrnehmung in Dichtung umwandelt. Er ist ein Mann, der die Welt um sich herum wahrnimmt und diese Wahrnehmung in Dichtung umwandelt.

Die Dichtung als Kunst

Die Dichtung ist eine Kunst, die die Welt um sich herum wahrnimmt und diese Wahrnehmung in Dichtung umwandelt. Sie ist eine Kunst, die die Welt um sich herum wahrnimmt und diese Wahrnehmung in Dichtung umwandelt.

Die Dichtung ist eine Kunst, die die Welt um sich herum wahrnimmt und diese Wahrnehmung in Dichtung umwandelt. Sie ist eine Kunst, die die Welt um sich herum wahrnimmt und diese Wahrnehmung in Dichtung umwandelt.

Die Dichtung ist eine Kunst, die die Welt um sich herum wahrnimmt und diese Wahrnehmung in Dichtung umwandelt. Sie ist eine Kunst, die die Welt um sich herum wahrnimmt und diese Wahrnehmung in Dichtung umwandelt.

4 Ämbetsansvarskommitténs förslag

4.1 Sammanfattning av förslaget

Ämbetsansvarskommitténs förslag återfinns i dess betänkande Ämbetsansvaret II (SOU 1972:1, jfr även SOU 1969:20). Sammanfattningsvis innebär förslaget följande.

Kommittén föreslår att det offentliga anställningsförhållandet i stora delar skall regleras på samma sätt som privata anställningsförhållanden. Varje tjänsteförseelse uppfattas därför av kommittén som ett avtalsbrott. För dessa avtalsbrott bör i första hand tillämpas privaträttsliga sanktionsmedel (avsked, skadestånd etc.). Straff som sanktionsmedel föreslås koncentrerade till vissa centrala områden av offentlig verksamhet och komma till användning endast vid allvarligare fel i tjänsten.

Vidare föreslås att de båda ämbetsbrotten tjänstemissbruk och tjänstefel skall ersättas av två nya brott, kallade missbruk av myndighet och vårdslöshet i myndighetsutövning. Det straffbara området för dessa båda brott blir betydligt mindre än f. n. och innebär att straffansvaret för vanliga tjänstefel föreslås avskaffat. Kommittén föreslår också ett mutbrott och ett brott mot tystnadsplikt som i huvudsak motsvarar de brott som nu finns. Straff för dessa brott liksom för vanliga brott, varigenom tjänsteman har åsidosatt sina tjänsteplikter, skall vara böter eller fängelse. Ämbetsstraffen avsättning och suspension föreslås avskaffade.

Missbruk av myndighet föreligger när någon i utövning av offentlig myndighet åsidosätter vad som gäller för myndighetsutövningen, om gärningen för det allmänna eller för någon enskild medför förfång eller otillbörlig förmån som ej är ringa. Det är ett uppsåtligt brott. Straffet är i normalfallet böter eller fängelse i högst två år.

Vårdslöshet i myndighetsutövning föreligger när någon begår motsvarande gärning av grov oaktsamhet. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år.

Dessa båda nya brott föreslås inte gälla för någon särskild personkrets utan skall tillämpas på envar som har anförtrodd utövning av offentlig myndighet, oavsett om denna utövas av en traditionellt organiserad myndighet eller av ett privaträttsligt subjekt, t. ex. ett bolag. I enlighet därmed föreslås att brottsbalkens beskrivning av vilka som har ämbetsansvar skall utgå. De båda brotten avser däremot inte annan offentlig verksamhet än myndighetsutövning.

Utanför det straffbara området faller således dels fel i sådan offentlig verksamhet som ej är myndighetsutövning, dels sådan felaktig myndighetsutövning som medför endast ringa förfång eller ringa otillbörlig förmån eller som sker av oaktsamhet som ej är grov.

Förslaget innebär också att det i fortsättningen ej skall ankomma på domstol att i straffprocess avsätta eller suspendera en tjänsteman. Beslut i sådana frågor skall i princip fattas av den offentliga myndighet som är arbetsgivare.

Vidare föreslår kommittén att regler om disciplinansvar skall samlas i en lag om disciplinansvar i offentlig tjänst m. m. De regler om åtal och disciplinär bestraffning som nu finns i statstjänstemannalagen föreslås bli upphävda. Det föreslagna disciplinansvaret skall omfatta även sådana domare och andra högre befattningshavare som nu är undantagna från disciplinansvar. Lagen föreslås dock ej bli tillämplig på bl. a. statsrådets, högsta domstolens eller regeringsrättens ledamöter, riksdagens ombudsmän och i vissa delar ej heller på JK.

Den grundläggande bestämmelsen om beivrande av tjänsteförseelser finns i 5 § i förslaget till lag om disciplinansvar och lyder: "Åsidosätter arbetstagare vad som åligger honom i hans anställning och är felet ej ringa, må disciplinpåföljd åläggas honom." Disciplinpåföljder är varning och penningplikt (5–100 kr per dag under högst 50 dagar). Det är att märka att enligt förslaget ringa fel i tjänsten ej kan föranleda disciplinpåföljd. Lagen innehåller även regler om avskedande.

Särskilda regler föreslås om avstängning av arbetstagare från tjänstgöring och om anmälan till åtal (22 och 23 §§). Anmälan till åtal skall enligt förslaget ske i huvudsak enligt samma regler som nu, dock att föreskriften i statstjänstemannalagen om att anmälan till åtal skall ske när tjänsteman bestrider och tillfredsställande utredning ej kan åstadkommas hos myndigheten ej finns kvar. Utförliga bestämmelser föreslås om förfarandet i disciplinärenden i syfte att erhålla en tillfredsställande utredning.

De föreslagna reglerna om förfarandet i disciplinmål innebär att arbetstagare skall, innan fråga om disciplinpåföljd eller avsked avgörs, beredas tillfälle att skriftligen eller, om han begär det eller det eljest finnes lämpligt, vid muntligt förhör uttala sig om vad som läggs honom till last. Vidare skall om arbetstagaren begär det annan yttra sig i saken eller annan utredning förebringas om det ej är uppenbart att det skulle sakna betydelse. Möjlighet ges att föranstalta om förhör vid domstol med vittne eller sakkunnig och att ansöka hos domstol om föreläggande för annan att som bevis tillhandahålla skriftlig handling eller föremål. Detta kan ske på begäran av arbetstagaren eller när det eljest är erforderligt. För dessa åtgärder skall enligt förslaget i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat om bevisupptagning i rättegång utom huvudförhandling. Vidare föreslås att arbetstagare i disciplinmål äger anlita biträde, att disciplinmål inte får avgöras innan arbetstagarförening, som arbetstagaren tillhör, om den så önskar fått tillfälle till överläggning i saken samt att beslutet i disciplinmål skall vara skriftligt och ange de skäl varå beslutet har grundats.

Beslutande myndighet i disciplinärenden rörande statstjänstemän föreslås liksom nu vara den myndighet varunder arbetstagaren lyder men beslutet skall enligt förslaget fattas av myndigheten i kollegial sammansättning; tre eller fem personer, varav minst en skall vara jurist.

För de högre statstjänstemän, som nu är undantagna från disciplinansvar, föreslås att en särskild disciplinnämnd skall fatta beslut i disciplinärenden. Nämnden skall bestå av tre eller fem ledamöter och ha en ordförande som är eller har varit domare.

Beslut av disciplinorgan om disciplinpåföljd eller avsked skall inte kunna överklagas av arbetstagaren i administrativ väg. I stället föreslås att sådant beslut skall överprövas i civilprocess inför arbetsdomstolen, om arbetstagarens anställningsavtal regleras av kollektivavtal, eller inför allmän domstol.

4.2 Vissa konsekvenser av förslaget

Som har framgått av redogörelsen om disciplinärt ansvar kan disciplinär bestraffning för tjänstefel enligt 19 § StjL ej ske annat än i de fall där samma felaktiga förfarande från tjänstemannens sida jämväl kan – för tjänstemän med ämbetsansvar – åtalas som tjänstefel eller annat ämbetsbrott enligt brottsbalken. Ett ifrågasatt tjänstefel kan därför utredas antingen i form av förundersökning under ledning av polismyndighet och/eller åklagare eller som disciplinutredning under ledning av den egna myndigheten.

Denna dubbla straffbarhet för fel i tjänsten har för polisens del, som skall framgå av det följande, medfört att man i större utsträckning än som har varit nödvändigt enligt gällande bestämmelser överlämnat till åklagare att leda utredningen av ifrågasatt förseelse i tjänsten i form av förundersökning även där förseelsen har varit av den arten att annat än disciplinär bestraffning inte har kunnat komma i fråga. Från polisens sida har detta till en del motiverats av att man har velat undvika kritik för att polisen själv utreder brott av polismän, men har naturligtvis även orsakats av det förhållandet att det många gånger kan vara svårt att på förhand bedöma om det kan komma att anses tillfyllest med disciplinär bestraffning och om det alltså är tillräckligt med disciplinutredning.

Om vanliga tjänstefel avkriminaliseras och endast skall bestraffas disciplinärt kommer alltså sådana tjänstefel att utredas i form av disciplinutredning gjord av den egna myndigheten. För polisens del innebär det att man inte längre kan överlämna till åklagare att leda förundersökning beträffande ett vanligt tjänstefel. Emellertid kommer, såvitt nu kan bedömas, vissa förfaranden som nu rubriceras som tjänstefel att inrymmas under den föreslagna straffbestämmelsen vårdslöshet i myndighetsutövning och därmed bli föremål för förundersökning under ledning av åklagare. För de fall där tjänstefelet enligt nu gällande regler kan utredas antingen som förundersökning eller som disciplinutredning kommer emellertid disciplinutredning att bli den enda formen för utredning av felet.

Förslaget att ersätta ämbetsansvaret med ett nytt sanktionssystem, att införa en ny ansvarsregel i 20 kap 1 § brottsbalken, att avkriminalisera vanliga tjänstefel samt att införa vissa regler för förfarandet i disciplinärenden är av stor betydelse vid utformningen av utredningens förslag. Utredningen har vid utformningen av sitt förslag utgått från att förslaget i nyssnämnda delar kommer att genomföras före eller senast samtidigt med utredningens förslag. I specialmotiveringen skall dock något redogöras för de jämkningar i utredningens förslag som erfordras om förslaget i nämnda delar ej genomförs.

5 Uppgifter om brott i tjänsten av polisman

5.1 Inledning

Av skäl som inte närmare behöver redovisas intar polisen en ställning i samhället som medför att den enskilde polismannen i en helt annan utsträckning än vad som gäller för andra tjänstemän löper risk att bli utsatt för misstanke om att ha gjort sig skyldig till brottsligt eller felaktigt förfarande i tjänsten. Detta gäller särskilt i samband med att någon person av en eller annan anledning berövas friheten. I samband därmed görs det ibland gällande att polismannen inte har haft rätt att gripa vederbörande eller att polismannen vid gripandet har använt våld som inte varit nödvändigt. Även i samband med andra mindre ingripande åtgärder utsätts polismannen lättare än andra för påståenden om att ingripandet var felaktigt eller att polismannen vid sitt ingripande har uppträtt olämpligt.

Polisens ställning och lätthet att ådra sig påståenden om felaktigt eller brottsligt förfarande ledde bl. a. till att det tidigare ansågs befogat att för polisens del ha ett särskilt disciplinärt bestraffningsorgan, poliskollegierna, vilka var en från polisen fristående administrativ disciplinmyndighet med lekmanamedverkan. Sedan dessa avskaffats år 1962 tillkommer för polisens del, liksom för andra tjänstemän, den disciplinära bestraffningsrätten den myndighet polismannen lyder under.

När det gäller brott eller förseelse i tjänsten intar polisen vidare som en följd av sin uppgift att utreda brott en särställning i förhållande till andra tjänstemän. Påstått felaktigt förfarande från annan tjänstemans sida kan genom en polisanmälan bli föremål för utredning – förundersökning – av polisen, dvs. av annan myndighet än den tjänstemannen tillhör. Gäller det däremot en polisman blir dennes förfarande alltid utrett av polismyndigheten eller med andra ord den myndighet tjänstemannen (polismannen) tillhör. Skillnaden härvidlag är mest påtaglig när det gäller påstående om allmänt brott i tjänsten, t. ex. misshandel.

För att få statistiska uppgifter om bl. a. antalet anmälningar mot polismän för brott i tjänsten och för att få veta hur anmälningarna f. n. handläggs utsände utredningen under sommaren 1974 ett frågeformulär till samtliga länspolischefer och polismästaren i Visby samt till polismästarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Vidare har utredningens sekreterare besökt polismästarna i Stockholm, Göteborg och Malmö samt

fem länspolischefer för att få ytterligare uppgifter om och synpunkter på handläggningen av dessa ärenden.

I det följande skall lämnas statistiska uppgifter för åren 1971, 1972 och 1973 samt en redogörelse för handläggningsrutinerna i landet. Med hänsyn till att cirka två tredjedelar av alla anmälningar mot polismän för brott i tjänsten hänför sig till Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt samt Stockholms, Göteborgs och Bohus och Malmöhus län har utredningen valt att mera detaljerat redovisa rutinerna i nämnda distrikt och län medan rutinerna i övriga län redovisas mera kortfattat.

Som jämförelse till uppgifterna om antalet anmälningar mot polismän har sammanställningar gjorts av rikspolisstyrelsens s. k. ingripandestatistik för år 1973. Denna statistik bygger på uppgifter lämnade på rikspolisstyrelsens blankett "ingripandemeddelande" (IM) och utvisar bl. a. antalet av polismän lämnade IM med uppgift om antal gripna (omhändertagna). Med ingripande avses här alla ingripanden till vilka polispatrull beordrats eller som polispatrull rapporterat till förbindelsecentral (motsvarande) under förutsättning att ingripandet inneburit ett inte obetydligt avbrytande av det planerade preventiva övervakningsuppdraget. Avsikten är alltså att alla ingripanden som medför att den preventiva övervakningsuppgiften måste frånträdas skall föranleda att IM lämnas. Ingripanden som medför gripande eller omhändertagande skall alltid föranleda att IM lämnas. Däremot skall IM inte lämnas vid ingripanden som sker inom ramen för ett planerat övervakningsuppdrag, t. ex. ingripanden mot olika trafikförseelser vid en beordrad trafikövervakning. IM skall ej heller lämnas vid bagatellartade ingripanden på eget initiativ såsom ordningstillsägelser och uppmaningar. Inte heller skall ingripanden som rutinmässigt ingår i kriminalpolisens utredande, undersökande och spanande verksamhet föranleda att IM lämnas.

5.2 Statistiska uppgifter

I frågeformuläret begärdes uppgifter för åren 1971, 1972 och 1973 om antalet ärenden rörande brott eller förseelse av polisman under tjänsteutövning samt den uppskattade tidsåtgången för utredning av dessa ärenden räknat i timmar per år.

De insamlade uppgifterna visar följande.

Antalet ärenden rörande brott eller förseelse av polisman i tjänsten under åren 1971, 1972 och 1973 uppgick till 556, 540 och 609 resp. år. Därvid har utredningar i ärenden till följd av remisser från JO ej medräknats. — Under år 1973 var antalet IM 862 089 och antalet gripna/omhändertagna 158 700.¹

Den uppskattade *tidsåtgången* för utredning av dessa ärenden, räknat i timmar per år, uppgick till 12 582 för år 1971, 12 300 för år 1972 och 13 271 för år 1973. — Den genomsnittliga tidsåtgången per ärende för hela landet är för alla tre åren något över 22 timmar.

Fördelningen av ärenden och tidsåtgång samt av IM och gripna/omhändertagna framgår av *tabell 1*.

¹ Årsresultatet har framräknats genom omräkning med fyra databehandlade månader som grund, en i varje kvartal.

Tabell 1 Antal ärenden, uppskattad tidsåtgång samt antal IM och antal gripna/omhändertagna.

Polisdistrikt/län	1971		1972		1973		1973	
	Antal	Tid	Antal	Tid	Antal	Tid	Antal IM	Antal gripna/omh.
Stockholms pd	161	4 300	166	4 400	202	5 300	103 533 ^a	24 954 ^a
Göteborgs pd	69	1 440	77	1 600	54	1 120	76 788	21 207
Malmö pd	50	1 400	38	1 100	46	1 300	63 024	8 889
Stockholms län	47	1 520	35	1 346	46	1 480	77 571	12 354
Uppsala län	5	20	10	51	13	95	25 728	4 614
Södermanlands län	4	24	7	157	12	175	25 278	3 993
Östergötlands län	30	372	14	151	21	221	43 956	8 517
Jönköpings län	1	10	3	30	4	86	33 072	4 665
Kronobergs län	8	210	4	70	2	60	14 898	2 073
Kalmar län	12	240	15	300	6	120	21 180	3 915
Gotlands län	1	100	—	—	5	70	4 296	468
Blekinge län	7	130	7	155	8	105	12 429	1 917
Kristianstads län	22	380	16	103	14	392	18 549	2 637
Malmöhus län	16	171	20	370	16	110	48 123	7 671
Hallands län	5	70	4	43	2	50	18 033	2 886
Gbg och Bohus län	13	138	20	209	36	370	19 074	3 000
Älvsborgs län	28	900	23	738	14	490	30 543	4 314
Skaraborgs län	3	30	7	96	12	122	23 337	3 513
Värmlands län	5	100	4	37	8	159	23 616	3 771
Örebro län	3	68	9	135	10	242	31 311	5 655
Västmanlands län	18	110	9	90	17	200	29 634	6 126
Kopparbergs län	7	140 ^b	6	120 ^b	12	240 ^b	21 888	3 222
Gävleborgs län	15	297	20	431	15	300	25 125	4 224
Västernorrlands län	12	90	8	150	8	51	19 602	4 224
Jämtlands län	—	—	—	—	5	153	11 307	2 037
Västerbottens län	5	145	6	300	9	250	15 471	2 841
Norrbottnens län	9	177	12	118	12	250	24 723	5 013
Totalt för hela landet	556	12 582	540	12 300	609	13 511	862 089	158 700

^a Antalet för Stockholms pd är för lågt på grund av ofullständigt underlag.

^b För W-län, som ej redovisat tidsåtgång, har beräknats 20 timmar per ärende.

I rikspolisstyrelsens anslagsframställning (jfr direktiven) har styrelsen redovisat tidsåtgången för utredningar angående brott i tjänsten av polisman för åren 1967, 1968 och 1969. Styrelsens undersökning utvisade en något högre tidsåtgång än den utredningen nu har redovisat eller 14 644 timmar för år 1967, 14 465 timmar för år 1968 och 20 934 timmar för år 1969.

I tabell 2 har distrikten/länen ställts upp i ordning efter antal ärenden respektive år varjämte samma distrikt och län rangordnats i storlek räknat efter antal polismanstjänster 1973/74.

I sin anslagsframställning anförde rikspolisstyrelsen att cirka 75 % av tidsåtgången i alla ärenden hänförde sig till Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt samt Stockholms och Malmöhus län. Den nu företagna undersökningen visar att cirka 70 % av den totala tidsåtgången och cirka 60 % av antalet ärenden hänför sig till dessa områden, se vidare tabell 3. — I tabell 4 har även siffrorna för Göteborgs och Bohus län medräknats. — Tabellerna 3 och 4 har också kompletterats med antal IM och antal gripna/omhändertagna.

Tabell 2 Polisdistrikt/län i ordning efter antal ärenden och efter antal polismans-tjänster.

		Antal ärenden			Antal polismans-tjänster för lokal verksamhet
		1971	1972	1973	1973/74
1.	Sthlms pd	161	Sthlms pd 166	Sthlms pd 202	Sthlms pd 2 559
2.	Gbgs pd	69	Gbgs pd 77	Gbgs pd 54	Gbgs pd 1 223
3.	Malmö pd	50	Malmö pd 38	Malmö pd 46	AB län 1 116
4.	AB län	47	AB län 35	AB län 46	Malmö pd 730
5.	E län	30	P län 23	O län 36	M län 578
6.	P län	28	M län 20	E län 21	E län 561
7.	L län	22	O län 20	U län 17	P län 465
8.	U län	18	X län 20	M län 16	BD län 397
9.	M län	16	L län 16	X län 15	F län 381
10.	X län	15	H län 15	L län 14	T län 377
11.	O län	13	E län 14	P län 14	X län 369
12.	Y län	12	BD län 12	C län 13	U län 361
13.	H län	12	C län 10	D län 12	Y län 357
14.	BD län	9	T län 9	R län 12	D län 354
15.	G län	8	U län 9	W län 12	S län 347
16.	K län	7	Y län 8	BD län 12	W län 330
17.	W län	7	D län 7	T län 10	C län 297
18.	C län	5	R län 7	AC län 9	L län 292
19.	S län	5	K län 7	S län 8	R län 277
20.	AC län	5	AC län 6	Y län 8	H län 276
21.	N län	5	W län 6	K län 8	O län 267
22.	D län	4	G län 4	H län 6	AC län 248
23.	R län	3	S län 4	Z län 5	N län 233
24.	T län	3	N län 4	I län 5	K län 200
25.	I län	1	F län 3	F län 4	G län 171
26.	F län	1	Z län —	G län 2	Z län 128
27.	Z län	—	I län —	N län 2	I län 71
		556	540	609	13 165

Tabell 3 Ärenden, tidsåtgång m. m. fördelade på vissa polisdistrikt och län.

Polisdistrikt/län	1971		1972		1973		1973	
	Antal	Tid	Antal	Tid	Antal	Tid	Antal IM	Antal grip-na/omht.
Stockholms pd + AB län	208	5 820	201	5 746	248	6 780	181 104 ^a	42 308 ^a
Göteborgs pd	69	1 440	77	1 600	54	1 120	76 788	21 207
Malmö pd + M län	66	1 571	58	1 470	62	1 410	111 147	16 560
Summa	343	8 831	336	8 816	364	3 310	369 039	80 075
% av hela landet	61	70	62	72	60	69	42	50

^a Jfr not a i tab. 1.

Tabell 4 Ärenden, tidsåtgång m. m. fördelade på vissa polisdistrikt och län.

Polisdistrikt/län	1971		1972		1973		1973	
	Antal	Tid	Antal	Tid	Antal	Tid	Antal IM	Antal gripna/omht.
Stockholms pd + AB län	208	5 820	201	5 746	248	6 780	181 104 ^a	42 308 ^a
Göteborgs pd + O län	82	1 538	97	1 809	90	1 490	95 862	24 207
Malmö pd + M län	66	1 571	58	1 470	62	1 410	111 147	16 560
Summa	356	8 929	356	9 025	400	9 680	388 113	83 075
% av hela landet	64	70	66	73	66	72	45	52

^a Jfr not a i tab. 1.

I frågeformuläret begärdes vidare att de ärenden som har redovisats i tabell 1 skulle fördelas på följande tre grupper.

Grupp A allmänna brott jämte ämbetsbrotten i nuvarande 20 kap 1–3 §§ brottsbalken, *Grupp B* självständiga ämbetsbrott – utom brott enligt 20 kap 1–3 §§ brottsbalken – som ej avsåg interna förseelser, dvs. i huvudsak tjänstefel där felet berör förhållandet till allmänheten, samt *Grupp C* tjänstefel där felet endast berörde polisen internt, alltså åsidosättande av interna föreskrifter.

Hur antalet ärenden och hur tidsåtgången fördelar sig på de olika grupperna framgår av *tabell 5 och 6*.

Tabell 5 Fördelning på grupper

	1971			1972			1973		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
Antal	318	213	31	306	214	30	332	251	35
% av totala antalet	57	38	5	56	39	5	54	41	5

Tabell 6 Fördelning på grupper, tid.

	1971			1972			1973		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
Tid	6 914	4 750	773	7 299	4 519	484	7 395	5 285	745
% av total tid	55	38	7	59	37	4	55	39	6

Ärendena i *grupp A* har fördelats på dels fall där det påståtts att polismannen har gjort sig skyldig till *misshandel*, dels övriga fall. Av ärendena i *grupp A* utgjorde omkring tre fjärdedelar påståenden om misshandel eller för år 1971 233 av 318 (73 %), för år 1972 247 av 306 (80 %) och för år 1973 243 av 332 (73 %). Av det totala antalet ärenden utgjorde fallen med misshandel cirka 40 %.

Enligt Statistiska centralbyråns månadsstatistik utgjorde antalet miss-handelsbrott *mot* polisman 857 år 1971, 896 år 1972 och 908 år 1973.

Ärenden hänförliga till *grupp B* har fördelats på dels olämpligt uppträdande, dels felaktiga ingripanden i form av omhändertagande e. d. och dels övriga. Av ärendena i *grupp B* utgjorde de med påståenden om olämpligt uppträdande cirka en tredjedel och de med felaktiga omhändertaganden e. d. omkring en fjärdedel.

Av redovisningen beträffande frågan om vad den verkställda utredningen ledde till framgår följande.

Av alla ärenden *avskrevs* (beslutades om nedläggning av utredningen) 82 % år 1971, 81 % år 1972 och 81 % år 1973. Avskrivningsbesluten hade fattats av åklagare i 64 % av fallen under år 1971 och i 56 % av fallen under vart och ett av åren 1972 och 1973 medan resten av avskrivningsbesluten meddelats av polismyndighet. — Det bör här anmärkas att utredningen inte har undersökt skälen till att en anmälan avskrivits, om det berott på att brott ej förelegat, att brott ej kunnat styrkas eller annan orsak.

Antalet *åtal och friande dom* var resp. år 11, 3 och 4 medan antalet *åtal och fällande dom* uppgick till 18, 21 och 19 för resp. år.

Disciplinär åtgärd förekom för alla tre åren i sammanlagt 142 fall, varav 19 fall av varning, 8 fall av löneavdrag och 114 fall av erinran e. d. Suspension utdömdes alltså inte någon gång som disciplinstraff. De fall där åklagare konstaterat brott/fel men överlämnat ärendet för disciplinär åtgärd uppgick till 39. I dessa fall har den disciplinära åtgärden varierat mellan erinran, varning och löneavdrag eller ingen åtgärd alls.

I 200 fall av totalt 1 705 eller i 12 % av fallen har under de tre åren följt *straff eller disciplinär åtgärd* (alltså inkl. erinran). Om erinringarna tas bort har straff utdömts i 86 fall eller i 5 % av samtliga fall för alla tre åren.

5.3 Handläggningsrutiner

5.3.1 Inledning

Som har framgått redan av direktiven skiftar handläggningsrutinerna högst avsevärt dels mellan storstädernas polisdistrikt och länen, dels mellan storstäderna och länen inbördes.

Gemensamt för Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt är att man har personal, som i huvudsak endast sysslar med utredningar i ärenden om brott i tjänsten av polisman i resp. distrikt.

Gemensamt för alla län är att länspolischefen underrättas om alla anmälningar mot polisman för brott i tjänsten och att denne beslutar om ärendets fortsatta handläggning eller att lokal polischef i vart fall samråder med länspolischefen innan beslut fattas om ärendets fortsatta handläggning. Vidare tillämpar man i flertalet län den ordningen att reglerna för förundersökning i huvudsak tillämpas även vid utredningar av förfaranden som inte kan leda till annat än disciplinär bestraffning.

Vanligt förekommande i länen är också underhandskontakter mellan länsåklagare och länspolischef.

Särskilda tjänsteföreskrifter för handläggning av ärenden rörande ifrågasatt tjänstefel av polisman har utfärdats i Stockholms och Göteborgs polisdistrikt samt i samtliga län utom fem. Exempel på sådana föreskrifter återfinns i *bilagorna 7-9*.

5.3.2 Stockholms polisdistrikt

I Stockholms polisdistrikt utreds sedan april 1972 alla anmälningar om brott eller förseelse i tjänsten av en särskild utredningsgrupp, den s. k. disciplingruppen. Denna grupp är organisatoriskt inordnad under juridiska avdelningens allmänna sektion. Chef för disciplingruppen är en polisintendent och i gruppen ingår, förutom kontorspersonal, en kriminalkommissarie och två kriminalinspektörer, varav en har relativt färsk erfarenheter av ordningstjänst.

Anmälan mot polisman med påstående om allmänt brott upptas enligt de vanliga föreskrifterna för anmälningsupptagning och överlämnas därefter till chefen för disciplingruppen. Denne anmäler ärendet för polismästaren, som beslutar om förundersökning skall inledas eller ej. Inleds förundersökning leds den av polismyndigheten genom polisintendenten vid disciplingruppen. Förhören hålls av någon vid disciplingruppen, som regel med högre tjänsteställning än den anmälde. Vid förhören är inte så sällan en representant för någon personalförening närvarande. Normalt övertar åklagare ledningen av förundersökningen först när någon är skäligen misstänkt för brottet. Det förekommer att polismästaren utan att åklagare varit inkopplad beslutar att lägga ned förundersökningen. På senare tid har man dock i ökad utsträckning underställt åklagaren ärendet i fall där avskrivning har kunnat ske av polismyndigheten. Att åklagare omedelbart inträder som förundersökningsledare förekommer t. ex. om anmälan avser ärende som har väckt stor uppmärksamhet eller är av allvarlig beskaffenhet eller fall där misstanken redan från början verkar klar. Även då åklagare omedelbart inträder som förundersökningsledare görs utredningen av disciplingruppen.

Avser anmälan påstående om fel i tjänsten som ej innebär allmänt brott överlämnas anmälan jämte en promemoria från vaktdistriktet till polisintendenten vid disciplingruppen, som anmäler ärendet för polismästaren. Efter beslut av denne leds utredningen av polisintendenten. Förhören hålls av någon vid disciplingruppen. Vid utredningen tillämpas reglerna för förundersökning. Anses det tveksamt om disciplinär bestraffning är tillfyllest överlämnas utredningen till åklagare. I de fall då högst disciplinstraff kan komma i fråga föredrar polisintendenten, sedan utredning har verkställts, ärendet för polismästaren. Om denne finner att det föreligger skäl för disciplinär bestraffning utsätts ärendet till muntligt förhör inför polismästaren. Om skäl ej föreligger för disciplinär bestraffning, men det ändå finns anledning till kritik mot polismannen, avslutas ärendet med att polismästaren t. ex. erinrar om gällande tjänsteföreskrifter eller gör ett allmänt påpekande om vad som bör iakttas. Vissa av dessa

polismästarens uttalanden publiceras i det interna informationsbladet "VIA".

Det förekommer att åklagare konstaterar att polismannen har gjort sig skyldig till tjänstefel men att åtal underlåts med den motiveringen att bestraffning lämpligen bör ske i disciplinär ordning. I sådana fall utsätts ärendet till muntligt förhör innan polismästaren beslutar om disciplinär straff. Åklagaren underrättas sedan om polismästarens beslut.

5.3.3 Göteborgs polisdistrikt

Vid polismästarens expedition tjänstgör f. n. två polisintendenter, av vilka en nästan uteslutande sysslar med utredningar i ärenden om brott eller förseelse i tjänsten av polismän i distriktet. I enstaka fall har det förekommit att denne polisintendent på uppdrag av åklagare utanför Göteborgs åklagardistrikt har tjänstgjort som förhørsledare vid utredningar som berör polisman i annat polisdistrikt.

Handläggningsrutinerna skiftar beroende på om det anmälda förfarandet innefattar påståendet om allmänt brott eller ej.

Avser anmälan mot polismannen påståendet om att denne i tjänsten gjort sig skyldig till allmänt brott sker handläggningen enligt följande. Anmälan upptas av polisintendenten eller av kommissarien i centralvakten, därvid de vanliga reglerna om anmälningsupptagning iakttas. Polismästaren översänder därpå anmälan till åklagarmyndigheten "för vidare förordnande". Detta sker under åberopande av 23 kap 3 § första stycket sista punkten RB oavsett om anmälan till åklagare är påkallad enligt 20 § StjL. Hos åklagarmyndigheten handläggs ärendet av chefsåklagare, som fattar beslut i frågan om förundersökning skall inledas. Beslutar denne att inleda förundersökning återställs ärendet till polischefen med begäran om utredning. Utredning i ärendet verkställs sedan av polisintendenten med vederbörande chefsåklagare som förundersökningsledare. I enklare fall infordrar polisintendenten till en början skriftlig berättelse från polismannen. Alla förhör hålls av polisintendenten, i komplicerade fall i närvaro av åklagaren. Om åklagaren beslutar att avskriva ärendet enär brott ej föreligger eller ej kan styrkas underrättas polismästaren därom. Denne delger sedan berörda polismän åklagarens beslut. Ärendet är därmed avslutat även för polismästarens del. Om åklagaren finner att allmänt brott ej kan styrkas, men att polismannen genom sitt handlande har gjort sig skyldig till tjänstefel, som bör beivras i disciplinär ordning överlämnas ärendet till polischefen för sådan åtgärd. I sådant fall håller polismästaren — ev. efter ytterligare utredning — muntligt förhör innan beslut om disciplinär åtgärd fattas. Åklagaren får sedan del av polismästarens beslut.

Avser anmälan fel i tjänsten som ej innebär påståendet om allmänt brott upptas även denna anmälan av polisintendenten, som sedan efter polismästarens beslut leder utredningen. Denna disciplinutredning sker i huvudsak enligt reglerna för förundersökning. Efter att ha hållit förhör eller infordrat skriftliga berättelser upprättar polisintendenten en promemoria med förslag till beslut och föredrar ärendet med ledning därav

för polismästaren. Om denne ej finner anledning till misstanke om tjänstefel eller annat brott eller fel och ej heller skäl för annan åtgärd avskrivs ärendet. Härom underrättas anmälaren, berörd polisman och dennes närmaste chef. — Om polischefen, efter att ha tagit del av polisintendentens föredragning, finner att det föreligger skäl för disciplinär bestraffning håller han — innan beslut fattas — förhör med berörd polisman i närvaro av fördragande polisintendent, avdelningschef och berörd sektionschef eller motsvarande. Om varken avskrivning eller disciplinförhör blir följden förekommer det att polismästaren avslutar ärendet med en erinran om vikten av att t. ex. iaktta viss föreskrift.

5.3.4 *Malmö polisdistrikt*

När en polisman anmäls för brott eller förseelse i tjänsten registreras anmälan alltid först i allmänna diariets disciplindiarium och handläggs som disciplinärende. Utredningen leds av chefen för den avdelning polismannen tillhör, vilket i de allra flesta fall betyder chefen för ordningsavdelningen. Förhör hålls av en polisinspektör på ordningsavdelningens expedition efter direktiv av chefen för avdelningen, som är närvarande vid vissa förhör och fortlöpande hålls informerad under utredningens gång. Utredningen bedrivs enligt reglerna för förundersökning. Om utredningen ger vid handen att polismannen kan misstänkas för brott som ej kan bestraffas disciplinärt överförs anmälan till K-diariet och åklagare övertar ledningen av utredningen. I flertalet fall slutförs dock utredningen under avdelningschefens ledning. Innan polismästaren fattar beslut överlämnas alla utredningar, utom de som avser rent interna förseelser, till överåklagaren för prövning. Om denne beslutar att ej väcka åtal återgår ärendet till den avdelningschef som har lett utredningen, varefter denne föredrar ärendet för polismästaren. Har åklagaren konstaterat att det ej styrkts att polismannen har gjort sig skyldig till brott eller förseelse föranleder anmälan ingen polismästarens vidare åtgärd. I de fall åklagaren har konstaterat att polismannen förfarit felaktigt, men ansett att bestraffning bör ske i disciplinär ordning beslutar polismästaren antingen att tilldela polismannen en erinran eller att disciplinförhör skall hållas. I sistnämnda fall överlämnas ärendet till polisintendenten vid polismästarens expedition, som skriftligen kallar polismannen till muntligt förhör inför polismästaren. I kallelsen erinras polismannen om sin rätt att anlita försvarare. Vid förhöret förs protokoll, i vilket beslutet om disciplinär bestraffning tas in.

5.3.5 *Stockholms län*

När anmälan görs mot polisman för brott eller förseelse i tjänsten översänder polismästaren i distriktet anmälan till länspolischefen, som beslutar om ärendets fortsatta handläggning. Anmälan handläggs på samma sätt oavsett om den innefattar påstående om ett allmänt brott eller ett förfarande som kan bestraffas i disciplinär ordning. I båda fallen sker förundersökning. Riktat sig anmälan mot polisman i distrikt norr om

Stockholm utom Solna eller i Södertälje polisdistrikt överlämnar läns-polischefen anmälan till Solna polisdistrikt för utredning. Om den anmälde polismannen tillhör distrikt söder om Stockholm utom Södertälje eller Solna polisdistrikt överlämnas anmälan till Södertälje polisdistrikt för utredning. I samband med att ärendet överlämnas till Solna eller Södertälje polisdistrikt ger länspolischefen i vissa fall anvisning om att åklagare bör underrättas om anmälan. Normalt inträder dock åklagare ej som förundersökningsledare förrän någon är skäligen misstänkt för brott. Förhören hålls av kommissarie eller annan med högre tjänsteställning än den anmälde polismannen. Har åklagare inträtt som förundersökningsledare redovisas utredningen till denne för beslut i åtalsfrågan, varjämte länspolischefen erhåller en kopia av utredningen. I de fall då lokal åklagare ej har inträtt som förundersökningsledare överlämnas utredningen till länspolischefen, som i sin tur överlämnar den till länsåklagaren för granskning och beslut. Om åklagaren – både i de fall han varit förundersökningsledare och i de fall han utan att vara detta fått utredningen för granskning – beslutar att ej väcka åtal blir länspolischefens beslut beroende på skälen för åklagarens beslut. Det förekommer inte så sällan att länspolischefen avslutar utredningen med en erinran eller ett påpekande.

5.3.6 Göteborgs och Bohus län

Avser anmälan påstående om ett allmänt brott överlämnas ärendet omgående till länspolischefen som i sin tur lämnar över det till länsåklagaren för beslut om inledande av förundersökning. Inleds förundersökning leds denna alltid av länsåklagaren. Förhören hålls av en polisman på länspolischefens expedition och sker vid vissa tillfällen i närvaro av länsåklagaren. Om länsåklagaren beslutar att ej väcka åtal återgår ärendet till länspolischefen för prövning av frågan om disciplinär bestraffning skall följa.

Även när anmälan avser påstående om fel i tjänsten som inte samtidigt utgör allmänt brott överlämnas ärendet som regel till länsåklagaren och handläggs på samma sätt som vid allmänt brott. I en del fall sker dock viss utredning genom länspolischefens försorg innan ställning tas till frågan om ärendet skall överlämnas till länsåklagaren. I de fall där anmälan avser en enklare förseelse, en förseelse som endast berör polisen internt eller framstår som uppenbart obefogad, överlämnas anmälan inte till länsåklagaren utan undersökningen leds av länspolischefen, som uppdrar åt polismannen på sin expedition att hålla förhör i ärendet. Länspolischefen fattar efter utredning beslut huruvida anmälan skall avskrivras, föranleda erinran eller prövas av länsstyrelsen. Det förekommer även att länspolischefen efter sitt beslut om att tilldela polismannen en erinran överlämnar ärendet till länsåklagaren för dennes prövning.

5.3.7 Malmöhus län

Anmäls polisman för allmänt brott i tjänsten registreras anmälan i K-diariet och lokal åklagare inträder omgående som förundersökningsledare. Som förhørsledare anlitas i första hand personal från den s. k. stödgruppen i Malmö och i andra hand personal från annat distrikt än det polismannen tillhör. Endast vid bagatellärenden hålls förhören av personal i samma distrikt.

Anmäls polisman för fel i tjänsten som inte samtidigt utgör allmänt brott registreras anmälan i A-diariet i distriktet och utredning sker i disciplinär ordning under ledning av polismästaren i det distrikt polismannen tillhör. Förhørsledare är kriminalkommissarie i distriktet. Efter verkställd utredning beslutar polismästaren om avskrivning, erinran eller om överlämnande till länspolischefen för ev. disciplinär bestraffning. I många fall samråder polismästaren med länspolischefen innan beslut fattas. Visar det sig under utredningen att det är tveksamt om disciplinär bestraffning är tillfyllest samråder polismästaren med åklagare angående dennes övertagande av utredningen.

Länspolischefen underrättas om alla anmälningar och beslut samt får i regel del av utredningen i disciplinärendena.

5.3.8 Övriga län

I ett par län överlämnas alla ärenden, som regel utan föregående utredning i distriktet, till länspolischefen, som i sin tur utan eget beslut lämnar ärendet till åklagare, vanligen länsåklagare, för beslut om inledande av förundersökning. Undantagsvis förekommer det att utredningar i ärenden rörande bagatellartade förseelser som endast berör polisen internt sker under länspolischefens ledning. Som förhørsledare anlitas i dessa län personal från länspolischefens expedition.

För en annan grupp av län sker handläggningen olika beroende på om ärendet rör förhållandet till allmänheten eller endast rör polisen internt. I förstnämnda fall, som alltså även avser fall där annat än disciplinär bestraffning ej kan förväntas, överlämnas ärendet från distriktet till länspolischefen, som regel utan föregående utredning i distriktet. Länspolischefen överlämnar sedan ärendet till länsåklagare för beslut om inledande av förundersökning. De interna förseelserna utreds under länspolischefens ledning. Som förhørsledare anlitas antingen personal från länspolischefens expedition eller kommissarie från annat distrikt än det den anmälde polismannen tillhör.

I ett par län görs skillnad i handläggningen beroende på om anmälan avser ett allmänt brott eller ej. Vid allmänna brott överlämnas ärendet omgående via länspolischefen till åklagare för beslut om inledande av förundersökning. Övriga ärenden utreds under ledning av länspolischefen eller i bagatellartade fall under lokal polischefs ledning. Som förhørsledare anlitas personal från länspolischefens expedition eller kommissarie i distriktet.

I övrigt sker handläggningen i huvudsak så att ärendet oberoende av

brottets art utreds under ledning antingen av polismästaren i distriktet eller av länspolischefen. Vid skälig misstanke om allmänt brott eller om tjänstefel för vilket disciplinär bestraffning ej är tillfyllest överlämnas ärendet till åklagare. I övriga ärenden slutförs utredningen under polismyndighetens ledning. Som förhørsledare anlitas i dessa län personal från länspolischefens expedition, kommissarie i distriktet eller i något fall personal från rikskriminalen.

6 Förfarandet i Danmark

I Danmark finns liksom i Sverige straffbud rörande självständiga ämbetsbrott, dvs. gärningar som endast är straffbara för tjänstemän. I den danska strafflagen finns dock inga särskilda straffnormer som tar sikte på de offentliga tjänstemännen. Särskilda regler finns om disciplinansvar. Att tjänstemannens handlande prövats i straffrättslig ordning av åklagare och domstol utgör ej hinder mot att ålägga disciplinstraff för samma handling, vilket hänger samman med att domstol ej kan döma till avsättning, suspension e. d. Disciplinstraffen är i Danmark varning eller tillrättavisning, böter högst en halv månadslön, förflyttning, degradering och avsked. Utförliga regler finns om förfarandet i disciplinärenden med bestämmelser om förhör, rätt till biträde, rätt att höra vittne etc. För polismän utses förhørsledare i disciplinärende av rikspolischefen. I vissa fall skall vederbörande tjänstemans fackliga organisation ges tillfälle till överläggning i saken. Beslut om disciplinstraff fattas i allmänhet av vederbörande myndighet. Beträffande polismän gäller att för mindre allvarliga förseelser, där varning, tillrättavisning eller böter högst 25 kr kan komma i fråga som påföljd, fattas beslutet av polismästaren i distriktet. Om påföljden kan bli avsked beslutar justitieministern och i övriga fall rikspolischefen.

I Danmark inrättades den 1 oktober 1973 lokala polisenämnder, vilka påminner om de svenska polisstyrelserna. Nämnden — en för varje polisdistrikt — består av polismästaren i distriktet, två representanter för polispersonalen i distriktet, borgmästarna i de kommuner distriktet omfattar samt minst tre andra kommunalt valda medlemmar. De kommunala medlemmarna, bland vilka borgmästaren ingår, har alltså majoritet i nämnden och utser nämndens ordförande. Nämnden har till uppgift att verka för goda kontakter mellan polis och allmänhet, den har ett visst inflytande på polisens verksamhet i allmänhet, den skall verka för att medborgarna i distriktet erhåller upplysningar om polisens verksamhet samt skall handlägga ärenden om klagomål mot polisen. För sistnämnda uppgift kan nämnden utse ett utskott, vari ingår nämndens ordförande, två av de kommunala medlemmarna, polismästaren och en personalrepresentant.

Polisenämnden, eller dess utskott, skall handha kontrollen över de utredningar i ärenden om klagomål mot polisen som inte innebär utredning av ett straffbart förfarande. Nämndens kompetens omfattar

”klagesager” men inte ”straffesager”. ”Klagesager” innefattar dels påstående om tjänstefel (tjenstlig forseelse) från polismannens sida, dels mera allmänna klagomål mot en polismans uppträdande. Nämnden kan endast besluta om på vilket sätt utredningen skall göras och om den verkställda utredningen är tillfyllest. Om en polisman däremot anmäls för ett förfarande som kan innebära att han gjort sig skyldig till en straffbar gärning (”straffesag”) skall anmälan inte behandlas av nämnden, utan utredningen sker då enligt de allmänna reglerna om utredning av brott.

Bestämmelserna om nämndens behandling av ”klagesager” innebär följande. Klagomål mot polisen kan inges direkt till nämnden eller till polismästaren som översänder dem till nämnden. Nämnden kan också i vissa fall på eget initiativ bestämma att visst handlande av polisen skall undersökas. Nämnden kan avvisa klagomål när de är uppenbart grundlösa, när de angår en obetydlig sak och när de inges mer än sex månader efter det att den händelse som har gett anledning till klagomål ägde rum. Beslutar nämnden att inleda undersökning kan den bestämma att undersökningen skall ske vid domstol eller göras av åklagare. — Om undersökningen görs av åklagare hålls förhören av honom själv eller av särskilt utsedda polismän. Undersökningen avslutas med att åklagaren till nämnden insänder en redogörelse för undersökningen med en genomgång och värdering av vad som har framkommit. När nämnden har fått åklagarens undersökning beslutar den om undersökningen är tillräcklig eller om komplettering skall ske. Anses utredningen vara tillräcklig översänds den till polismästaren för beslut av denne eller av rikspolischefen om disciplinstraff. Beslutet om disciplinstraff skall föregås av ett disciplinförhör. — Om nämnden beslutar att klagomålen skall undersökas vid domstol håller denna förhör med den klagande, den anmälda polismannen, vittnen och sakkunniga. Vid domstolsförhören är åklagare närvarande om han inte har bemyndigat en polismästare eller en av polismästaren utsedd polisman att närvara i stället. Det får därvid inte vara polismästare eller polisman från det distrikt den anmälda polismannen tillhör. Undersökningen avslutas sedan enligt ovan med en redogörelse från åklagaren till nämnden. — I praktiken tillgår det dock ofta så att polismästaren samtidigt som han översänder anmälan till nämnden begär skriftlig förklaring från berörda polismän. Dessa förklaringar överlämnas sedan till nämnden som beslutar om det är erforderligt med ytterligare utredning och om den i så fall skall ske under åklagares ledning eller vid domstol. I Köpenhamn hade nämnden under det första året 90 ärenden och i alla utom ett ansåg nämnden att utredningen i form av skriftliga berättelser var tillräcklig.

Om anmälan mot polismannen innebär påstående om brott (”straffesager”) görs utredningen enligt de allmänna reglerna för utredning av brott. Detta innebär i princip att utredningen leds av polisen till dess det finns grund för att ”rejse sigtelse” mot polismannen för brott (ungefärligen motsvarande vår bestämmelse om skäligen misstänkt för brott), då åklagare övertar ledningen av utredningen och fattar beslut i åtalsfrågan. Enligt de allmänna reglerna är det polisen som beslutar om det finns grund för att ”rejse sigtelse” eller om ärendet skall avskrivas, men när det

gäller brott av polismän i tjänsten skall enligt särskilda anvisningar detta beslut fattas av åklagare. Förhören under utredningen hålls av personal i samma distrikt eller av personal från annat distrikt och i vissa fall av rikspolisens reseavdelning.

Bland bestämmelserna för lokalnämndens behandling av "klagesager" finns regler om att nämndens befattning med ärendet skall upphöra om det under utredningen visar sig att polismannen kan "sigtes" för "straffesag", alltså om polismannen är skäligen misstänkt för brott. Utredningen fortsätter då enligt de vanliga reglerna om utredning av brott. Vidare kan polisman som är misstänkt för brott begära att nämndens befattning med ärendet skall upphöra och att utredningen i stället skall ske enligt de allmänna reglerna för utredning av brott. När utredningen i dessa fall övergår från en utredning i nämndens regi till en vanlig utredning av brott skall ärendet återgå till nämnden om åklagare beslutar att ej väcka åtal.

Svårigheterna att på grundval av uppgifterna i anmälan avgöra om det är en "straffesag" eller "klagesag" torde i praktiken leda till att en stor del av anmälningarna mot polisen utreds i nämndens regi till dess det finns grund för att "rejse sigtelse" om brott eller tills polismannen begär att utredningen skall ske som "straffesag".

7 Överväganden och förslag

7.1 Allmänt om behovet av åtgärder

Som har framgått av den tidigare redogörelsen (se avsnitt 5) skiftar rutinerna avsevärt i olika delar av landet. Ett av skälen härtill synes vara att man har vidtagit olika åtgärder för att minska anledningarna till kritik om bristande objektivitet grundad på att polisen själv kan utreda och besluta om hur en anmälan mot polisman för brott i tjänsten skall handläggas.

De åtgärder som har vidtagits i form av utfärdande av tjänsteföreskrifter, avsedda att komplettera reglerna i rättegångsbalken och statstjänstemannalagen, kännetecknas dels av att man har sökt flytta utredningarna från det lokala planet till länsplanet, dels av att man i större utsträckning än gällande regler nödvändiggör har överlämnat ledningen av utredningarna till åklagare.

Således har man i flera län föreskrivit att länspolischefen skall besluta om hur en anmälan skall handläggas och att han skall, i den mån ledningen av utredningen inte överlämnas till åklagare, vara den som leder utredningen. Vidare har man överlåtit åt personal på länspolischefens expedition att hålla förhören i stället för personal i distriktet. Har det inte varit möjligt att anlita personal från länspolischefens expedition har förhören efter länspolischefens bestämmande i stället hållits av personal från annat distrikt än det den anmälde polismannen tillhör. I Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt använder man personal som i övrigt inte deltar i det dagliga polisarbetet och som i huvudsak endast sysslar med utredningar i dessa ärenden.

Den andra typen av åtgärder, som har vidtagits på flera håll, är att man i stor utsträckning har överlämnat ledningen av utredningen till åklagare. Nuvarande regler om förundersökning medger att åklagare inträder som undersökningsledare först vid skälig misstanke. Emellertid kan enligt 23 kap 3 § första stycket sista punkten rättegångsbalken åklagare överta ledningen tidigare "när det finnes påkallat av särskilda skäl". Det kan i detta sammanhang erinras om att JO (1968 s. 173) som sin mening har uttalat att det i överensstämmelse med detta stadgande i rättegångsbalken bör ankomma på åklagare och inte på polis att avgöra huruvida en anmälan om misshandel begången av polisman skall föranleda förundersökning eller ej.

På många håll har man därför den ordningen att alla anmälningar mot polisman om allmänt brott omgående överlämnas till åklagare för beslut i frågan om förundersökning skall inledas. Inleds förundersökning leder åklagaren denna och blir den som kommer att fatta ett ev. beslut om att lägga ned utredningen. I vissa län har man gått ännu längre så att inte bara anmälningar mot polisman för allmänt brott utan även sådana, där annat än disciplinstraff ej kan komma i fråga och där förundersökning ej behöver ske överlämnas till åklagare; i några län med den begränsningen att interna disciplinförseelser ej överlämnas till åklagare. Det blir då även för dessa disciplinärenden så att utredningen görs i form av en av åklagare ledd undersökning. Slutligen har man på ett par platser den ordningen att utredningen görs under ledning av polisen och att den färdiga utredningen – även om skälig misstanke om brott ej föreligger och även om annat än disciplinstraff ej kan tänkas – överlämnas till åklagare för bedömning. Om denne ej beslutar om åtal återgår ärendet till polischefen för beslut.

Emellertid förekommer det fortfarande på en del håll att utredningarna, även förundersökningar, sker under ledning av polisen och att förhören hålls av personal i samma distrikt som det den anmälda polismannen tillhör samt att åklagare först vid skälig misstanke om brott som ej kan bestraffas disciplinärt inträder som undersökningsledare.

Det är särskilt den sist beskrivna ordningen som är otillfredsställande dels därigenom att polisen i egenskap av undersökningsledare kan lägga ned utredningen och dels därigenom att förhören hålls av polismän som tjänstgör i samma distrikt som den anmälda polismannen. Det kan därför enligt utredningens mening vara förklarligt att en sådan ordning kan ge upphov till kritik och till att man ifrågasätter utredningarnas objektivitet, men även de tidigare beskrivna förfarandena kan, oaktat de objektivitetsbefrämjande åtgärder som har vidtagits, vara ägnade att ge upphov till påståenden om att utredningarna inte görs fullt objektivt.

Att nuvarande ordning i vissa fall får anses vara otillfredsställande och kan ge upphov till kritik innebär inte – så långt utredningen har kunnat finna – att det finns skäl att påstå att utredningarna f. n. inte görs på ett fullt objektivt sätt. Det förhåller sig många gånger i stället så att polisen lägger ner mer arbete och energi på dessa utredningar än på andra utredningar. De i avsnitt 5.2 redovisade talen för antalet avskrivna ärenden är visserligen i och för sig förhållandevis höga, men utgör enligt utredningens mening ingen grund för att anta att antalet avskrivna ärenden skulle ha varit mindre om annan än polisen gjort utredningarna eller om polisen ej haft rätt att besluta om avskrivning. – Det totala antalet anmälningar mot polisman för brott eller förseelse i tjänsten måste, i relation till antalet IM, anses lågt särskilt om man beaktar att varje ingripande kan utgöra en källa till konflikt mellan polismannen och den som blir utsatt för ingripandet.

Oaktat vad som nu har sagts bör man, så länge rådande ordning kan tas till intäkt för kritik om bristande objektivitet, försöka att finna en ordning för handläggning av anmälningar mot polismän för brott i tjänsten som är ägnad att så långt det är möjligt undanröja varje tvivel om

utredningarnas objektivitet, särskilt som en misstro mot polisen i detta hänseende kan ha en negativ inverkan på förtroendet för polisen i allmänhet.

En ändring av rådande ordning är alltså av intresse både från allmänhetens och polisens synpunkt. Vidare måste det för polismännen, särskilt i de mindre distrikten, vara värdefullt om utredningsarbetet inte utförs av personal i det egna distriktet, något som kan orsaka irritation och vara till men för det dagliga samarbetet. Härtill kommer att redan de stora skillnaderna i rutinerna i landet i sig utgör ett skäl för ändring för att tillgodose kravet på likformighet.

Behovet av att från objektivitetssynpunkt vidta ändringar i rådande ordning gör sig emellertid gällande med olika styrka beroende på typen av brott. Det finns därför anledning att skilja mellan å ena sidan de brott, i huvudsak tjänstefel, som kan beivras i disciplinär ordning utan att förundersökning enligt rättegångsbalken sker, och, å andra sidan, de brott, främst allmänna brott, där förundersökning skall ske. Bland brotten som kan bestraffas disciplinärt – disciplinärendena – bör man vidare skilja mellan de som endast berör polisen internt och de som berör allmänheten i vidsträckt mening.

Med brott som endast berör polisen internt avses fel och försummelse i tjänsten som endast rör polismannens förhållande till den egna myndigheten (interna tjänstefel). Det är alltså fråga om åsidosättande av interna föreskrifter och tjänstefelet kan t. ex. utgöras av förfallolös utevaro från tjänstgöring. Disciplinära förseelser av denna typ förekommer bland alla tjänstemän och den utredning, disciplinutredning, som föregår en disciplinär bestraffning sker naturligen av den myndighet som tjänstemannen lyder under. När det gäller dessa interna fel är det således inget för polisen speciellt att utredningen görs inom den egna myndigheten.

Den andra typen av disciplinärenden gäller fall där tjänstefelet visserligen kan beivras disciplinärt men där felet rör förhållandet till allmänheten (externa tjänstefel). Det kan här t. ex. vara fråga om ett fall av olämpligt uppträdande gentemot allmänheten. En anmälan härom behöver inte föranleda förundersökning, utan den disciplinära bestraffningen kan även här föregås av en utredning av den egna myndigheten och så sker i många fall även för polisens del. I fråga om andra tjänstemän än polismän kan dock ett tjänstefel av denna typ efter anmälan till åklagare eller polis komma att utredas av annan än den egna myndigheten. Genomförs förslaget att avkriminalisera vanligt tjänstefel bortfaller dock denna skillnad och utredningen av ett tjänstefel av denna typ kommer – i den mån förfarandet inte utgör vårdslöshet i myndighetsutövning – för alla tjänstemän med disciplinärt ansvar att ske i form av en disciplinutredning av den egna myndigheten.

Det är alltså beträffande de brott som ej kan bestraffas disciplinärt och för vilka förundersökning skall ske som förhållandena är väsentligt annorlunda för polismän än för andra tjänstemän. Det är här fråga om allmänna brott, brott mot 20 kap 1–3 §§ BrB samt tjänstefel som är så allvarliga att disciplinär bestraffning inte är tillräcklig. Av störst intresse är givetvis de allmänna brotten. Polisens särställning när det gäller

utredning av ett allmänt brott beror givetvis i första hand på att en av polisens huvuduppgifter är att utföra och leda förundersökningar.

Sammanfattningsvis bör man alltså när det gäller ordningen för utredning av brott i tjänsten av polisman skilja dels mellan disciplinärenden och övriga ärenden, dels mellan ärenden som endast berör polisen internt och ärenden som berör allmänheten.

Behovet av att tillskapa en ordning som så långt möjligt undanröjer misstankar om bristande objektivitet är inte detsamma för alla typer av brott i tjänsten. För de rent interna förseelserna, alltså de där förseelsen endast rör förhållandet mellan polismannen och den egna myndigheten, finns det enligt utredningens mening inte alls något behov att ha en särskild ordning för polisen. Eventuella problem med dessa utredningar är i huvudsak desamma inom andra myndigheter med disciplinär bestraffningsrätt och några skäl som från objektivitetssynpunkt skulle kunna motivera en särskild ordning för polisen finns inte. En särreglering för polisens del bör alltså – oavsett i vilken form den sker – inte avse dessa interna förseelser.

Behovet av att från objektivitetssynpunkt ha en särskild ordning för polisens del gäller alltså övriga brott, dvs. brott – eller, efter avkriminaliseringen, brott och förseelser – som rör polisens förhållande till allmänheten. Behovet gör sig tydligast gällande vid brott där förundersökning skall ske, men en särreglering framstår som motiverad även för de externa tjänstefelen med hänsyn till polisverksamhetens art och till polisens befogenheter att – även med våld – ingripa i enskilda människors liv. Att det vid utformningen av de särskilda reglerna kan bli nödvändigt med olika regler för förundersökningsfall och för disciplinärenden är en fråga, som utredningen återkommer till senare.

En ändring av förfarandet vid dessa utredningar torde kunna ske från någon av följande utgångspunkter.

1. Varken åklagare eller polis skall ha någon befattning med utredningarna, utan dessa skall både ledas och utföras av annat – befintligt eller nyskapat – organ.
2. Nuvarande regler om att polis och åklagare verkställer förundersökningar och att disciplinutredningar i fråga om polisman görs inom den egna myndigheten ändras i princip inte. Inom den ramen vidtas i stället olika objektivitetsbefrämjande åtgärder.
3. Polisen skall inte ta någon befattning med utredningarna. Dessa skall ledas av åklagare och förhören skall hållas av åklagare eller av särskild personal underställd åklagaren.

Enligt utredningens mening finns det inte något existerande organ vid sidan av åklagare och polis som lämpligen skulle kunna överta utredningarna. En ordning enligt alternativ 1. skulle alltså göra det nödvändigt att tillskapa ett nytt organ för dessa utredningar. Man skulle t. ex. kunna tänka sig att en från polisen fristående utredningsnämnd under ledning av en domstolsjurist och med en stab av medarbetare får till enda uppgift att svara för utredningar i dessa ärenden. För att motivera så betydande åtgärder måste det krävas att den nuvarande ordningen är behäftad med

betydande brister och inger allvarliga betänkligheter. Så är emellertid enligt vad utredningen har kunnat finna inte förhållandet. Även om det skulle anses motiverat att inrätta en eller flera särskilda utredningsnämnder vid sidan av de myndigheter som nu har att verkställa förundersökningar, skulle en sådan ordning leda till många praktiska problem. Det skulle således med hänsyn till antalet och arten av ärenden innebära stora problem att anpassa antalet anställda vid en sådan nämnd så att man samtidigt som man tillgodoser kravet på en önskvärd skyndsam handläggning av utredningarna undviker att personalen, som inte skulle ha andra arbetsuppgifter, blir så stor att man tidvis får en betydande "tomgång". Vidare skulle tjänster som utredningsmän vid en sådan nämnd sannolikt locka polismän som sökande. Om man inte diskvalificerar dem som sökande skulle man förmodligen få tjänsterna besatta med f. d. polismän och då kan man ifrågasätta om man uppnår det önskade syftet med en fristående organisation. Skulle å andra sidan polismän inte kunna erhålla tjänst som utredare vid sådan nämnd skulle man, i vart fall under en inte obetydlig övergångstid, få betydande svårigheter med personal utan praktisk erfarenhet av brottsutredande arbete. En särskild nämnd skulle också medföra problem för det inte ovanliga fallet att en person anmäler en polisman för övervåld samtidigt som polismannen anmäler den personen för våld mot tjänsteman. Dessa anmälningar skulle då inte blott utredas av olika myndigheter utan även övervägandena om utredningen är tillräcklig skulle göras av olika myndigheter, något som skulle vara uppenbart olämpligt. Därtill kommer problemen vid beslutsfattandet efter en av en särskild nämnd verkställd utredning. Vid förundersökning ankommer det på åklagare att efter verkställd utredning besluta i åtalsfrågan. Det skulle vara principiellt felaktigt och skulle kunna leda till åtskilliga praktiska problem om den som har att besluta i åtalsfrågan inte har någon beslutanderätt över utredningens bedrivande. Tillskapet av en särskild nämnd för dessa utredningar skulle därför för att kunna fungera nödvändiggöra en ändring av reglerna om vem som skall fatta beslut i åtalsfrågan och en sådan ändring bör i vart fall inte i detta sammanhang komma i fråga. Då åklagaren alltså skall besluta i åtalsfrågan bör det även ankomma på honom att besluta om hur förundersökningen skall bedrivas. — För disciplinutredningarnas del skulle det vara enklare att låta en särskild nämnd eller liknande ta över även beslutsfattandet efter verkställd utredning, men att inrätta ett särskilt organ enbart för disciplinärendena och inte för förundersökningsärendena, som avser de allvarligare fallen, kan inte vara rimligt. Av nu redovisade skäl bör en total nyordning enligt alternativ 1. inte komma i fråga.

De åtgärder som utredningen har tänkt sig skulle kunna vidtas inom ramen för gällande regler är följande. Ledningen av utredningarna, i vart fall av förundersökningarna, skall inte i något skede ankomma på polismyndighet utan på åklagare så att man så långt möjligt undviker att polismyndighet i egenskap av undersökningsledare kan besluta att ej inleda eller att lägga ned en utredning. Utredningsarbetet skall även i fortsättningen göras av polismän, som dock står vid sidan av polisarbetet i distrikten. Alternativ 3 skiljer sig från det nu skisserade alternativ 2 i

huvudsak endast genom att ej heller utredningsarbetet skulle utföras av polismän. Inte minst av praktiska och organisatoriska skäl är en ordning enligt alternativ 2. att föredra och om förhören hålls under åklagarens ledning av särskilda polismän samt om – som utredningen återkommer till senare – därjämte allmänheten tillförsäkras insyn i utredningarna bör det inte möta några hinder att förhørsledarna är polismän. Dessutom bör man inte bortse från värdet av att som förhørsledare ha personer med praktisk erfarenhet såväl av brottsutredande arbete som av polistjänstens särskilda förhållanden.

Vid övervägandet av dessa och andra tänkbara former för ändringar av gällande ordning anser utredningen att det borde vara möjligt att sörja för att utredningarnas objektivitet inte med fog skall kunna sättas i fråga om man inom ramen för gällande regler vidtar åtgärder av den art som ovan i korthet har redovisats.

Utredningen har alltså stannat för att föreslå åtgärder inom ramen för gällande regler. För förfarandet vid förundersökning finns, som har framgått ovan, detaljerade bestämmelser om vem som skall leda utredningen, om vem som skall biträda undersökningsledaren med att hålla förhör, om förhörsvittne etc. De olika åtgärderna kan därför vidtas genom ändringar i och kompletteringar till dessa bestämmelser. När det däremot gäller förfarandet vid disciplinutredning så är detta i huvudsak oregerat. För polisens del har utbildats den ordningen att man vid disciplinutredning som berör allmänheten gör utredningen i huvudsak på samma sätt som en förundersökning, dvs. man håller förhör med alla som kan tänkas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen (jfr 23:6 RB). Denna utredning bör ses som en inledning till det disciplinära förfarande som är reglerat i 24 § StjL. Ger denna inledande utredning vid handen att disciplinär bestraffning kan komma i fråga bereder man polismannen tillfälle att vid muntligt förhör inför länsstyrelsens styrelse (polismästaren i storstäderna) uttala sig i saken. De regler om förfarandet i disciplinärenden som föreslagits av ÄK innebär bl. a. att tjänstemannen, innan fråga om disciplinpåföljd avgörs, genom skriftlig anmaning skall beredas tillfälle att uttala sig om vad som åberopas emot honom, att tjänstemannen kan begära att även annan skall höras samt att i vissa fall vittnesförhör inför domstol kan hållas. Dessa regler synes vara avsedda att tillämpas när förfarandet i disciplinärendet har framskridit så långt att man finner att det finns anledning att pröva frågan om utdömmande av disciplinpåföljd och bestämmelsen om skriftlig anmaning synes vara att i någon mån jämställa med utfärdande av stämning i brottmål. I ÄK:s betänkande har däremot inte behandlats hur man skall förfara vid den undersökning eller utredning som i många fall torde bli nödvändig innan den skriftliga anmaningen kan utfärdas. Emellertid torde det ligga i sakens natur att den som handhar utredningen i disciplinärendet har att – innan sådan anmaning utfärdas – på olika sätt skaffa sig upplysningar i saken och att därvid olika personer kan höras. Oaktat detta kan det ifrågasättas om inte allmänna bestämmelser för detta förfarande bör utfärdas. Utredningen anser emellertid att behovet och utformningen av sådana bestämmelser bör övervägas i ett sammanhang för disciplinutred-

ningar i allmänhet och inte enbart för disciplinutredningar som avser polismän. Utredningen anser i stället att förfarandet vid disciplinutredning nu endast bör regleras så långt det är nödvändigt med hänsyn till de åtgärder som föreslås för att sörja för utredningens objektivitet, alltså regler om vem som skall leda disciplinutredningen, om vem som skall "göra utredningen" och om hur insynen i utredningarna från utomstående skall anordnas.

De fortsatta övervägandena och förslagen kommer alltså att ske mot bakgrund av utredningens nu redovisade allmänna inställning. Det bör också här understrykas att de fortsatta övervägandena inte gäller de interna förseelserna i tjänsten, vilka bör lämnas utanför en nyordning.

7.2 Undersökningsledare och förhørsledare

När det gäller att ta ställning till vem som skall "göra utredningarna" är det nödvändigt att skilja mellan förundersökning och disciplinutredning samt mellan vem som skall leda resp. utredning och vem som skall göra utredningen i betydelsen hålla förhör och vidta övriga till utredningen hörande åtgärder. F. n. kan förundersökning ledas av polismyndighet eller åklagare medan disciplinutredning leds av polismyndigheten. I den mån polismyndigheten leder förundersökningar utövas ledningen, som har framgått av redogörelsen ovan, av länspolischef eller av polischef i distriktet. Samma sak gäller beträffande ledningen av disciplinutredningarna. I länen hålls förhör vid båda typerna av utredningar av personal vid länspolischefens expedition, av personal från den stödjande verksamheten, av personal från annat distrikt än det den anmälde polismannen tillhör eller ibland av personal i samma distrikt eller någon gång av personal från rikskriminalen. Som regel är det personal i lägst kommissaries grad som håller förhören, i vart fall förhör med den anmälde polismannen. Allmänt kan beträffande valet av förhørsledare sägas att man vid förundersökningar i flertalet fall har förhörspersonal som ej tillhör samma distrikt som den anmälde polismannen.

Av skäl som ovan har redovisats bör ändringar ske i nuvarande rutiner för handläggning av dessa ärenden och ändringarna bör ske inom ramen för gällande regler om att det ankommer på åklagare och polismyndighet att verkställa förundersökningar och på polisen att verkställa disciplinutredningar. I det följande skall först behandlas ledningen av de olika slagen av utredning och därefter frågan om vem som skall göra utredningarna, dvs. vem som skall hålla förhören.

7.2.1 Ledning av utredningarna

När det först gäller *förundersökningar* kan enligt gällande regler polisen i det distrikt polismannen tillhör självständigt besluta om en anmälan mot en polisman skall föranleda att en förundersökning inleds och vidare självständigt leda denna samt också, om den verkställda utredningen ej

visar att brott föreligger, besluta att lägga ned förundersökningen. Dessa förhållanden har – som framhållits i direktiven – gett anledning till misstro mot polisen och en ändring av gällande regler på denna punkt är därför påkallad. Detta gäller även om hänsyn tas till bestämmelsen i RPS:s och RÅ:s anvisningar att ett beslut av polismyndighet att ej inleda eller att lägga ned förundersökning vid begäran av anmälaren eller annan skall omprövas av åklagare.

En ändring bör ske så att besluten om att inleda och lägga ned förundersökning inte skall kunna fattas av polismyndighet. Detta kan åstadkommas genom att ledningen av förundersökningarna i dessa ärenden alltid utövas av annan än polismyndigheten. I enlighet med utredningens grundsyn att ändringar skall ske inom ramen för gällande regler bör ledningen och därmed rätten att fatta besluten i dessa frågor ankomma på åklagare såsom redan sker på flera håll med stöd av bestämmelsen i 23 kap 3 § första stycket sista punkten RB.

Utredningen föreslår därför ett obligatoriskt omedelbart åklagarinträde. Så snart polisman anmäls för brott som hör under allmänt åtal eller fråga eljest uppkommer om att polisman gjort sig skyldig till sådant brott skall ärendet överlämnas till åklagare. Det skall ankomma på denne att besluta om förundersökning skall inledas eller ej och att, om förundersökning inleds, leda denna samt att fatta ev. beslut att lägga ned undersökningen. Åklagarinträde skall alltså ske redan från början även om misstanke mot bestämd polisman inte föreligger. Åklagarinträdet skall tillämpas även vid de allmänna brott – i huvudsak bötesbrott – där det i och för sig inte är nödvändigt att göra åtalsanmälan. Det bör alltså inte vara så att polismyndigheten när den mottar och handlägger en anmälan agerar som disciplinmyndighet och först efter en egen disciplinutredning tar ställning till om ärendet enligt reglerna för åtalsanmälan skall överlämnas till åklagare. Naturligtvis skall ärendet registreras som vanligt i distriktet och ansvarigt befäl där skall kunna föranstalta om nödvändiga förstahandsåtgärder, t. ex. om läkarundersökning av anmälare vid påstående om misshandel från polisens sida.

Huruvida åklagarinträdet skall ske genom länsåklagare eller lokal åklagare (i storstäderna överåklagare/chefsåklagare) bör överlämnas åt riksåklagaren att förordna om. Utredningen vill emellertid – i enlighet med sin allmänna målsättning att flytta handläggningen av anmälningarna från det lokala planet – förorda att det omedelbara åklagarinträdet som regel sker av länsåklagare och i storstäderna av överåklagare eller chefsåklagare.

I detta sammanhang bör beträffande handläggningen vid åklagarmyndigheterna särskilt i de större distrikten följande påpekas. Anmälningar mot polisman för misshandel sker inte så sällan i form av en ”motanmälan” av någon som redan är föremål för utredning under ledning av åklagare angående t. ex. våld mot tjänsteman. Det förefaller utredningen naturligt att de båda förundersökningarna sker under ledning av samme åklagare och inte som har förekommit under ledning av olika åklagare.

När det sedan gäller *disciplinutredningar* sker dessa som sagts under ledning av den myndighet tjänstemannen lyder under. För de disciplin-

utredningar som avser interna tjänsteförseelser skall inga särskilda regler gälla för polismän.

Beträffande övriga disciplinutredningar, alltså de där tjänsteförseelserna berör allmänheten, har utredningen övervägt att ledningen även av dessa utredningar skall ankomma på åklagare och inte på den egna myndigheten. Utredningen anser emellertid inte att det finns tillräckliga skäl för att enbart för polismän införa en ordning som innebär att icke (straffrättsligt) straffbara förseelser i tjänsten skall utredas på det sätt som sker beträffande brott som hör under allmänt åtal och därigenom på sätt och vis kriminalisera förseelser i tjänsten begångna av polismän och inte av andra tjänstemän med disciplinansvar. Ledningen av dessa disciplinutredningar bör därför även i fortsättningen ankomma på den myndighet polismannen lyder under. Detta ställningstagande skall ses mot bakgrund av dels att det här är fråga om tämligen bagatellartade fel och försummelse, dels de övriga åtgärder i objektivitetsbefrämjande syfte (särskild utredningspersonal och insyn från allmänheten) som utredningen har funnit motiverade även när det gäller disciplinutredningarna. För att undvika den misstro som måhända ändå kan finnas bör ledningen av disciplinutredningarna inte utövas av polischef eller annan personal på det lokala planet utan av länspolischef utom i de tre storstäderna där ledningen bör utövas av polischefen.

Emellertid kommer det vid vissa anmälningar att vara svårt att redan på grundval av uppgifterna i anmälan avgöra om det anmälda förfarandet utgör ett brott som hör under allmänt åtal och därmed skall överlämnas till åklagare för ev. beslut om inledande av förundersökning eller om det utgör förseelse som kan beivras disciplinärt. Om inte annat bestämdes skulle det ankomma på polismyndigheten att när polisman anmäls ta ställning i denna fråga ev. efter en av polisen gjord utredning. Det bör emellertid enligt utredningens mening inte ankomma på polisen (= den egna myndigheten) att ta ställning till frågan om ett förfarande från polismannens sida innebär brott eller förseelse. Görs beträffande annan tjänsteman anmälan till polis eller åklagare om felaktigt handlande i tjänsten blir prövningen av om handlandet utgör brott eller förseelse gjord av annan än tjänstemannens egen myndighet. Samma bör förhållandet vara när det gäller polismän. Utredningen föreslår därför att alla ärenden angående brott eller förseelse i tjänsten av polisman omedelbart skall överlämnas till åklagare. Det skall sedan ankomma på denne att i första hand på grundval av uppgifter i anmälan ta ställning till om polismannens förfarande kan utgöra brott som hör under allmänt åtal, tjänsteförseelse eller varken det ena eller det andra. Anser åklagaren på grund av uppgifterna i anmälan att det är tveksamt om förfarandet faller under allmänt åtal bör alltså förundersökning inledas för att bringa klarhet i denna fråga. Finner åklagaren efter sådan utredning eller redan på grund av uppgifterna i anmälan att det är helt klart att förfarandet ej utgör brott men att det däremot kan falla under disciplinär straffbestämelse skall anmälan överlämnas för utredning och handläggning i disciplinär ordning. Finner åklagaren efter utredning eller omedelbart att varken brott eller förseelse föreligger bör det ankomma på honom att avskriva

ärendet. En sådan ordning innebär att alla ärenden angående brott eller förseelse i tjänsten av polisman som berör allmänheten kommer att bedömas av annan än polisen.

7.2.2 Förhørsledare

Förhören skall alltså även fortsättningsvis hållas av polismän. Vid valet av förhørspersonal bör man sträva efter att utnyttja polismän som är på största möjliga "tjänstemässiga avstånd" från den anmälda polismanen och som inte deltar i det dagliga polisarbetet i distriktet.

Redan nu har man på flera håll vidtagit åtgärder som syftar till att få större "tjänstemässigt avstånd" mellan förhørsledare och den anmälda polismanen. I de tre storstäderna hålls förhören av särskild personal som i huvudsak inte sysslar med annat än utredningar i sådana ärenden och med vilka polismännen i övrigt inte har någon egentlig kontakt. I länen har man på flera håll personal från länspolischefens expedition eller personal från granndistrikt eller från länets stödjande verksamhet som förhørsledare, men det förekommer fortfarande att förhören hålls av befäl eller andra polismän i det egna distriktet.

Att förhören hålls av polismän i det egna distriktet är sannolikt en av de främsta anledningarna till att den nuvarande ordningen har utsatts för kritik. Enligt utredningens mening talar också betydande objektivitetsskäl för att förhören hålls av personal som står utanför det dagliga arbetet i distriktet. Även kravet på likformighet vid handläggningen av dessa ärenden talar för att förhören bör hållas av särskild polispersonal. Av värde i detta sammanhang är också att den personal som sköter förhören så långt möjligt endast sysslar med utredningar i dessa ärenden.

Man bör alltså försöka att få förhørspersonal som 1) inte tillhör den vanliga polispersonalen i distriktet, 2) inte heller i övrigt har något egentligt samröre med polispersonalen i distriktet och 3) så långt möjligt endast sysslar med sådana utredningar. Genom att anlita sådan förhørspersonal bör det bli mindre anledning till påståenden om obehöriga hån-synstaganden och från polismännens egen synpunkt bör det vara en fördel att bli förhörda av särskild personal i stället för av eget befäl eller av andra som de har att samarbeta med i det dagliga arbetet.

Vad som nu har sagts om angelägenheten av att ha särskild personal för utredningsarbetet gäller framför allt vid förundersökningar men även vid disciplinutredningar som berör allmänheten. Genom att låta den särskilda utredningspersonalen sköta alla utredningar skapas också en önskvärd likformighet för alla fall av anmälningar mot polismän.

Att åstadkomma en ordning med särskilda förhørsledare torde kunna ske på något av följande sätt. En möjlighet är att som nu sker i många län låta personal från länspolischefens expedition hålla förhören. En annan är att knyta särskild utredningspersonal till de åtta olika områdena enligt förslaget till regional samverkan (se avsnitt 2.1). En tredje möjlighet är att – såsom rikspolisstyrelsen har föreslagit (se direktiven) – organisera särskilda utredningsenheter, knutna till Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt.

Med hänsyn till att tanken på regional samverkan mellan flera län och storstadsdistrikten f. n. synes sakna aktualitet finns inte anledning att nu närmare överväga en ordning med särskild utredningspersonal knuten till vart och ett av de åtta områdena.

Valet står alltså mellan en ordning enligt rikspolisstyrelsens förslag och en ordning med särskilda utredare knutna till länspolischefens expedition. Med sistnämnda ordning skulle storstäderna i huvudsak behålla den personal som nu gör utredningarna där. Vid valet mellan dessa två modeller måste beaktas att cirka två tredjedelar av antalet anmälningar (se tabell 4 ovan) hänför sig till Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt samt AB, O och M län, att övriga län inte har så många utredningar att full sysselsättning med dessa utredningar kan beredas en man i vart och ett av länen, att man med rikspolisstyrelsens förslag får samma förhörspersonal såväl i länen som i de tre storstäderna samt att detta förslag även medför att förhörspersonalen nästan uteslutande kan ägna sig åt de ärenden varom här är fråga. Utredningen föreslår därför att särskilda utredningsenheter inrättas för alla utredningar i ärenden angående brott eller förseelser i tjänsten av polismän samt att dessa enheter stationeras i Stockholm, Göteborg och Malmö och utför stödjande verksamhet i övriga landet.

Till frågan om den närmare uppbyggnaden av dessa enheter återkommer utredningen i avsnitt 7.2.3.

En ordning med särskilda enheter i Stockholm, Göteborg och Malmö, som skall ombesörja alla förhör i dessa ärenden skulle särskilt för enheten i Stockholm medföra åtskilliga långa, tidsödande och kostnadskrävande resor. Att t. ex. låta en utredningsman resa från Stockholm till Kiruna för att hålla ett par förhör i ett tämligen bagatellartat ärende kan inte vara försvarligt. Visserligen kan det antas att personalen vid enheten i viss mån skall kunna samordna förhören i flera ärenden och därigenom minska resandet och bättre utnyttja sin kapacitet, men en sådan samordning kan lätt leda till att utredningarna fördröjs. För att undvika att för stor del av tiden för enheten i Stockholm går åt till resor och för att inte behöva riskera att utredningarna onödigt fördröjs bör det enligt utredningens mening inte vara nödvändigt för undersökningsledaren att alltid anlita enheterna. Undantagsvis bör det därför finnas möjlighet för undersökningsledaren att i stället för enheternas personal anlita annan personal som utredningsmän, dock inte personal från distrikten utan från länspolischefens expedition. Att närmare ange de fall där så skall få ske är inte erforderligt utan det torde kunna överlämnas till undersökningsledarna att avgöra. Allmänt kan dock sägas att personal från länspolischefens expedition bör kunna anlitas dels i särskilt brådskande fall där förhör eller andra åtgärder inte kan anstå, dels i bagatellartade disciplinärenden och andra ärenden där värdet från objektivitetssynpunkt av utredare från enheterna inte står i rimlig proportion till den omgång som kan vara förenad med att anlita enhetens personal.

F. n. förekommer i viss mindre utsträckning att man i stället för förhör inforrdar *skriftliga berättelser* från av anmälan berörda polismän. När det gäller förundersökning sker så med stöd av bestämmelsen i 8 § för-

undersökningskungörelsen där det stadgas att i stället för förhör må skriftlig berättelse infordras. I den lydelse paragrafen hade före år 1970 krävdes särskilda skäl för att i stället för förhör infordra skriftliga berättelser. F. n. förekommer i fall där förundersökning skall äga rum rörande brott i tjänsten av polisman endast undantagsvis att skriftliga berättelser infordras i stället för att förhör hålls. Enligt utredningens mening bör man även i fortsättningen kunna använda sig av skriftliga berättelser, men det bör endast ske undantagsvis och först efter medgivande från åklagaren. Att det som regel hålls förhör är också av vikt för att allmänheten skall kunna få insyn i det egentliga utredningsarbetet. – Beträffande disciplinutredningar är det f. n. vanligt att förhör hålls och att utredningen i huvudsak görs på samma sätt som vid en förundersökning. För att uppnå objektivt tillfredsställande utredningar i de disciplinärenden som rör polisens förhållande till allmänheten bör man även efter det att de vanliga tjänstefelen har avkriminaliserats sträva efter att hålla förhör i dessa ärenden. Utrymmet för skriftliga berättelser bör dock vara större i dessa fall än när det gäller förundersökningar och i många bagatellärenden torde utredningen bli fullt tillfredsställande genom att skriftliga berättelser infordras från berörd polisman.

7.2.3 De särskilda enheterna

Beträffande organisationen av dessa enheter innebär rikspolisstyrelsens förslag följande. Enheterna skall vara knutna till Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt och efter styrelsens bestämmande utföra stödjande verksamhet i övriga distrikt. För att tillgodose kravet på en skyndsam handläggning bör, enligt styrelsen, personalen något överdimensioneras. Ev. överkapacitet skulle kunna utnyttjas av de av myndighetsärenden hårt belastade juridiska avdelningarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt. Mot bakgrund av de av styrelsen insamlade uppgifterna om tidsåtgång för utredningar i dessa ärenden (se avsnitt 5.2) krävs det enligt tidsåtgången för år 1969 vid jämn arbetsbelastning 14 tjänster, men med hänsyn till att en viss överkapacitet har bedömts vara nödvändig har styrelsen beräknat behovet till 17 tjänster fördelade enligt följande.

Pd	Chef, pint	Stf chef, pint	Utrednings-psl, bd/fbs/bs
Stockholm	1	1	7
Göteborg	1	–	4
Malmö	1	–	2
Summa	3	1	13

Styrelsen föreslår att de två cheftjänsterna i Stockholm och Göteborg skall erhållas genom omplacering av befintliga tjänster medan övriga 15 tjänster föreslås nyinrättade. För expeditions- och skrivgöromål föreslås att sektionen i Stockholm tillförs två biträdestjänster och övriga sektioner vardera en sådan tjänst.

Utredningen delar styrelsens förslag om att enheterna organisatoriskt bör knytas till de juridiska avdelningarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt. Enheterna bör underställas polisstyrelserna i dessa polisdistrikt och den utredande personalen vid enheterna bör vara polismän i polismanskarriären och ej tjänstemän i byråkarriären. Utredningspersonalen kommer därmed att falla in under begreppet polismyndighet och kommer att, efter beslut av polismästaren i respektive distrikt, kunna utöva polismyndighets funktion som verkställare av förundersökning och att kunna fatta polismyndighets beslut i myndighetsärenden. Vidare bör personalen, såsom styrelsen har föreslagit, överdimensioneras något för att garantera skyndsam handläggning av ärendena, något som inte bara framstår som angeläget från allmän synpunkt utan även är av vikt för den polisman som har anmälts med hänsyn bl. a. till den inverkan en pågående utredning kan ha i ett tjänstetillsättningsärende med därav följande ekonomiska konsekvenser.

De särskilda enheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö skall i första hand biträda undersökningsledaren vid utredningar i det egna distriktet samt som stödjande verksamhet biträda med utredningsarbetet i övriga distrikt. När det gäller att biträda i övriga distrikt bör fördelningen ske geografiskt så att enheten i Stockholm svarar för utredningar i distrikt kring och norr om Stockholm, enheten i Göteborg för utredningar i västra Sverige och enheten i Malmö för utredningar i södra Sverige. Enheten i Stockholm skulle då svara för utredningar i Stockholms polisdistrikt samt i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Gotlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, enheten i Göteborg för Göteborgs polisdistrikt samt Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands och Örebro län och enheten i Malmö för Malmö polisdistrikt samt Kristianstads, Malmöhus, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Blekinge län. Med utgångspunkt från antalet ärenden för år 1973 – de interna förseelserna oräknade – skulle enheten i Stockholm handha 363 ärenden, Göteborg 127 ärenden och Malmö 93 ärenden, allt per år. Tidsåtgången för dessa ärenden, beräknad efter ett genomsnitt av 20 timmar per ärenden, blir för respektive enhet 7 260, 2 540 och 1 860 timmar motsvarande 4,5, 1,5 och 1,1 årsarbetskrafter eller totalt 7,2 årsarbetskrafter (1 årsarbetskraft = 1 600 timmar per arbetskraft och år). Denna beräkning bygger på en jämn arbetsbelastning och tar ingen hänsyn till den spiltid som blir en följd av utredningspersonalens resor till andra distrikt. Vid beräkning av behovet av antalet tjänster bör också beaktas att enheterna – som utredningen längre fram återkommer till (se avsnitt 7.6) – föreslås biträda dels med vissa utredningar till följd av remisser från JO, dels med vissa utredningar angående brott utom tjänsten. Med beaktande härav och av att ett visst mindre antal ärenden kommer att utredas av annan personal torde det totala behovet av tjänster kunna beräknas till 13, fördelade med 8 tjänster i Stockholm, 3 i Göteborg och 2 i Malmö. Utredningen föreslår därför att vid Stockholms polisdistrikt inrättas 8 tjänster, vid Göteborgs polisdistrikt 3 tjänster och vid Malmö polisdistrikt

2 tjänster för utredning av brott och förseelser i tjänsten av polismän. Härtill kommer biträdestjänster i resp. distrikt för expeditions- och skrivgöromål i enlighet med rikspolisstyrelsens förslag.

Med det föreslagna antalet tjänster borde man kunna garantera en önskvärd skyndsam handläggning av utredningarna och ev. överkapacitet kan utnyttjas vid handläggningen av myndighetsärenden i resp. distrikt.

Slutligen vill utredningen påpeka att det inte finns något som hindrar att personalen vid en enhet tillfälligt anlitas för utredningsarbete inom annan enhets område.

Det bör ankomma på regeringen att efter förslag av rikspolisstyrelsen närmare förordna om enheternas organisation och om tjänsternas placering. Vissa av tjänsterna torde kunna erhållas genom omplacering av i nuvarande organisation befintliga tjänster. Utredningen vill dock påpeka att det är angeläget att enheterna får en sådan sammansättning att förhören regelmässigt kan hållas av en i tjänsten överordnad.

7.3 Lekmannamedverkan inom polisväsendet

7.3.1 *Nuvarande situation*

I direktiven till utredningen har uttalats att man borde försöka att finna en lösning som innebär att utredningar av brott i tjänsten av polisman utförs under inseende av personer som är helt fristående från polisorganisationen.

Som har framgått av avsnitt 7.1 har utredningen inte funnit skäl att föreslå en ordning som innebär att förundersökningar och disciplinutredningar leds och/eller verkställs av andra personer än de – åklagare och polis – som f. n. har att befatta sig med dem. Utredningen har i stället stannat för att föreslå att utredningsarbetet även i fortsättningen skall utföras av åklagare och polis och att inom den ramen låta representanter för allmänheten få insyn i utredningarna.

Innan utredningen närmare redogör för hur en sådan insyn kan åstadkommas skall en redogörelse lämnas för den medverkan och den insyn som idag förekommer från medborgarnas sida i polisverksamheten.

I samband med förstatligandet av polisväsendet inrättades lokala rådgivande polisenämnder, vilka skulle yttra sig i vissa frågor av större vikt samt verka för ett förtroendefullt samarbete mellan allmänheten och polisen. 1967 års polisutredning framhöll i sitt betänkande Polisen i samhället (SOU 1970:32) att det var angeläget att tillse att polisverksamheten utövades på ett sådant sätt och med sådana medel som hade stöd bland allmänheten och ansåg att det härför krävdes att allmänheten hade insyn i polisverksamheten. Polisutredningen fann att polisenämnderna inte motsvarade kravet på medborgarinflytande. Enligt utredningen borde medborgarna få ett verkligt inflytande på polisverksamheten med hänsyn till dess art och betydelse för medborgarna inom distriktet. Ett sådant inflytande fann utredningen att man kunde åstadkomma genom att ersätta de rådgivande polisenämnderna med polisstyrelser med beslutanderätt i vissa frågor. Polisutredningen föreslog därför att det i varje

polisdistrikt skulle finnas en *polisstyrelse*, bestående av polischefen jämte sex medborgarrepresentanter. Styrelsen i plenum skulle besluta om vissa viktigare frågor om organisation och arbetsordning, om vissa petitafrågor, om tillsättning av vissa kvalificerade polismanstjänster och om viktigare frågor om information om polisverksamheten i allmänhet. Utredningen framhöll också vikten av att polisstyrelsens ledamöter erhöll information om såväl vidtagna som planerade åtgärder av allmän betydelse och också om de olika polisiära behov och problem som kunde föreligga inom distriktet.

Frågor om utövande av polisledning skulle falla utanför medborgarrepresentanternas behörighetsområde och avgöras av polischefen. I prop. 1971:173 anslöt sig departementschefen i allt väsentligt till utredningens förslag rörande inrättande av polisstyrelser samt underströk vikten av att polischefen fortlöpande informerade övriga ledamöter i styrelsen om polisverksamheten i distriktet, något som var en väsentlig förutsättning för att medborgarrepresentanterna skulle få den insyn i verksamheten som var nödvändig för ett aktivt och meningsfullt deltagande i arbetet.

Propositionen antogs av riksdagen och ledningen av verksamheten i polisdistrikten utövas nu av polisstyrelser (38 § PI). I 49 § PI är de ärenden uppräknade där polisstyrelsens avgöranden skall ske i plenum medan i 39 § stadgas att polischefen ensam utövar polisledningen i distriktet. Enligt 52 § ankommer det vidare på polischefen att avgöra ärende som polisstyrelsen har att besluta i men som ej skall avgöras i plenum.

Det inflytande och den insyn från allmänhetens sida som förekommer gäller alltså polisverksamheten i stort. När det däremot gäller *insyn* i den del av polisens arbete som består i att fullgöra *förundersökningar* i brottmål är förhållandet annorlunda.

I princip är förundersökning i brottmål inte offentlig. I stället finns åtskilliga bestämmelser i syfte att trygga rättssäkerheten under förundersökningarna. Således finns bestämmelser om skyldighet för undersökningsledaren att iaktta objektivitet, om rätt för den misstänkte att anlita försvarare och att få undersökningen kompletterad, om förbud mot olämpliga förhörsmetoder samt om närvaro av förhörsvittne.

Det är främst sistnämnda föreskrift i 23 kap 10 § RB om förhörsvittne som här är av intresse och som ger möjlighet till en viss mindre insyn i utredningarna.

Enligt 23 kap 10 § 1 st. RB skall vid förhör under förundersökning såvitt möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara. Bestämmelsen har motiverats av hänsyn till rättssäkerheten och till angelägenheten av att vid behov kunna styrka vad som har förekommit vid förhöret. Numera hålls förhör under förundersökning i flertalet fall utan närvaro av förhörsvittne. Hinder föreligger inte att anlita någon anställd vid polisväsendet som förhörsvittne och det är numera mycket vanligt att — i den mån vittne förekommer — polisman eller annan anställd vid polisen anlitas som förhörsvittne.

I *Göteborg* har man sedan år 1956 tillämpat en ordning med utomstående vittnen vid förhör med misstänkt i vissa brottmål, s. k. *med-*

borgarvittnen. Införandet av systemet med dessa av kommunfullmäktige utsedda och arvoderade vittnen motiverades med önskemålen att tillskapa en partiell offentlighet under förundersökningen, att hos allmänheten stärka förtroendet för de i förundersökningen verksamma polis- och åklagarmyndigheterna, att tillskapa en garanti för rättssäkerheten, särskilt så att olämpliga förhörsmetoder inte kommer till användning eller av någon kunde påstås ha förekommit samt att erhålla tillgång till opartiska vittnen, som vid behov kunde styrka vad som hade förekommit vid förhören.

För valbarhet till medborgarvittne gäller samma kvalifikationer som för nämndeman, alltså myndig svensk medborgare, mantalsskriven inom kommunen och ej 70 år fyllda (jfr. 4 kap 6 § RB). Medborgarvittnena väljs för ett år. Omval förekommer i inte obetydlig omfattning. Kostnaderna för medborgarvittnena, f. n. 60 st, har uppgått till 80 000 kr för år 1972, 85 000 kr för år 1973 och beräknades till 90 000 kr för år 1974.

Enligt nu gällande tjänsteföreskrift för Göteborgs polisdistrikt kallas medborgarvittnena till tjänstgöring genom särskild turlista. Under vardagar tjänstgör tre vittnen, varav en om möjligt skall vara kvinna, under som regel två på varandra följande vardagar. Av de tre vittnena tjänstgör två mellan kl 8 och 16 och ett mellan kl 16 och 24. Tjänstgöringen mellan kl 16 och 24 fullgörs i första hand i polishusets centralvakt (personmottagningen). — Medborgarvittnena anlitas i första hand inom kriminalavdelningen vid förhör med misstänkt i brottmål såväl inom som utom polisdistriktets lokaler, vid ordningsavdelningen (centralvakten), vid juridiska avdelningen i vissa ärenden jämlikt utlänningslagstiftningen och vid polischefens sekretariat vid anmälningsupptagning och förhör i vissa disciplinmål. — Enligt tjänsteföreskrifterna ankommer det på rotelchef eller motsvarande att tillse att medborgarvittne används även i andra fall då så bedöms önskvärt med hänsyn till ärendets beskaffenhet och då det kan antas ligga i såväl allmänhetens som polisens intresse att insyn ges. Förhørsledaren har att förvissa sig om att den hörde inte har något att erinra mot medborgarvittnets närvaro. I förhørsprotokoll får inte antecknas att förhörsvittne ej varit tillgängligt vid förhör med misstänkt med mindre förhørsledaren har efterhört och konstaterat att medborgarvittne ej funnits tillgängligt. Medborgarvittnena informeras om omfattningen och innebörden av den för dem gällande tystnadsplikten och åläggs att underteckna en särskild förbindelse, vari de erkänner sig ha blivit informerade om tystnadsplikten. Det åligger chefen för kriminalavdelningen att varje år hålla en genomgång med de utsedda medborgarvittnena och därvid informera om syftet med deras verksamhet och om innebörden av tystnadsplikten.

Genom motioner till 1967 och 1970 års riksdagar begärdes att det system som tillämpas i Göteborg skall införas i hela landet, dock att vittnena då skulle bekostas av statsmedel. Flertalet av de remissinstanser som bereddes tillfälle att yttra sig över 1967 års motioner ställde sig avvisande till förslaget. I sitt av riksdagen godkända utlåtande uttalade första lagutskottet, att utskottet fäst särskilt avseende vid att polismästaren i Göteborg funnit erfarenheterna av vittnenas medverkan vara

uteslutande positiva, bl. a. genom att lekmannainsynen i polisarbetet ansetts ägnad att stärka allmänhetens förtroende för polisen. Utskottet fann emellertid att särskild utredning om att införa medborgarvittnen inte var erforderlig, men ansåg att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang borde ta upp spörsmålet till prövning.

I 1970 års motioner begärdes förutom förslag till bestämmelser om medborgarvittnen även förslag om åtgärder för ökad offentlig insyn i verksamheten på polisstationerna. I sitt utlåtande över 1970 års motioner vidhöll lagutskottet sitt ställningstagande från år 1967 såvitt avsåg frågan om medborgarvittnen och föreslog att motionerna i denna del inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Såvitt avsåg frågan om ökad offentlig insyn i verksamheten på polisstationerna föreslog första lagutskottet att den frågan skulle överlämnas till 1967 års polisutredning, vilket också blev riksdagens beslut.

7.3.2 *Insyn i utredningarna*

Utredningens förslag innebär att alla anmälningar om brott eller förseelse i tjänsten av polisman skall överlämnas till åklagare, att åklagare skall besluta i frågan om anmälan skall föranleda förundersökning eller disciplinutredning samt att åklagare från början skall leda förundersökningar. Genom denna ordning tillskapar man, enligt utredningens mening, en inte oväsentlig medverkan och insyn i dessa ärenden av en från polisen fristående myndighet; en medverkan och insyn som bör bidra till att undvika kritik om bristande objektivitet framför allt genom att beslutsfattandet i hög grad förs över på åklagare.

Utöver denna medverkan från åklagare anser utredningen att det från objektivitetssynpunkt är angeläget att även representanter för allmänheten tillförsäkras insyn såväl i förundersökningar som — om än inte i lika hög grad — i disciplinutredningar. En sådan insyn bör på ett verksamt sätt kunna bidra till att undanröja misstron mot att polisen inte utreder brott av polisman på ett objektivt tillfredsställande sätt. Insynen skulle kunna ordnas så att medborgarvittnen är närvarande vid vissa eller alla förhör i dessa utredningar och/eller så att ett organ med lekmannamajoritet får till uppgift att följa och ha insyn i utredningarna.

Vad först gäller frågan om sistnämnda form av insyn skulle den kunna ske genom att man exempelvis i varje län jämte i var och en av storstäderna inrättar en från polis och åklagare fristående lekman-nämnd. Antalet ärenden är dock i de flesta distrikt så få per år att det uppenbarligen inte skulle vara försvarligt att inrätta en särskild nämnd för varje polisdistrikt. En länsnämnd skulle ha till uppgift att dels fortlöpande hållas informerad om alla utredningar, dels efter varje utredning få del av denna och få rätt att yttra sig över utredningen. Av skäl som ovan (se s. 57) har redovisats skulle en sådan nämnd inte överta undersökningsledarens rätt att besluta över utredningens bedrivande, utan nämndens uttalanden om den verkställda utredningen skulle endast ske i form av en rekommendation.

Vid övervägandet av denna och andra former för allmänhetens ”in-

direkta" insyn i utredningarna anser utredningen att det från flera synpunkter, inte minst administrativa, skulle vara värdefullt om man i stället för att tillskapa ett nytt organ kunde anlita ett befintligt organ för denna allmänhetens insyn. Som har framgått av redogörelsen om polisstyrelserna tillkom dessa för att skapa inflytande och medverka från allmänhetens sida i polisarbetet och därigenom bidra till att öka allmänhetens förtroende för polisen. Polisstyrelsen skall också i plenum besluta om viktigare frågor som rör förhållandet mellan allmänheten och polisen. Utredningarna i ärenden rörande brott eller förseelse i tjänsten av polisman är, när utredningarna enligt förslaget även i fortsättningen skall göras av polismän, just ett område som rör förhållandet mellan allmänheten och polisen, ett område där allmänhetens förtroende för denna del av polisens verksamhet bör stärkas. Mot bakgrund av detta finner utredningen det naturligt att, när det gäller att skapa insyn i dessa utredningar från allmänhetens sida, använda de representanter för medborgarinflytande som redan finns inom polisen i form av lekmännen i polisstyrelserna. Utredningen anser därför att den ordningen bör införas att polisstyrelsen i plenum skall ha till uppgift att, vid sidan av de övriga uppgifter som nu tillkommer styrelsen, följa och öva insyn i alla ärenden om brott eller förseelse i tjänsten av polisman. Genom att lägga denna uppgift på polisstyrelserna uppnår man också en önskvärd lokal förankring av allmänhetens insyn i utredningarna. Det blir därigenom dels lättare för polisstyrelsens ledamöter att sprida information om handläggningen av dessa ärenden, dels lättare för ledamöterna att få del av allmänhetens synpunkter på denna handläggning. Enligt utredningens mening skapar man genom en sådan ordning inte bara ytterligare en viktig och meningsfull arbetsuppgift för polisstyrelsens lekmän i linje med de allmänna överväganden som låg bakom polisstyrelsernas inrättande utan även en ordning som verksamt bör bidra till att undanröja ev. misstro mot utredningarna.

Utredningen kommer längre fram att mera i detalj redovisa hur polisstyrelsen skall fullgöra denna insynsuppgift.

Den andra formen för insyn i utredningsarbetet är ett system med medborgarvittnen. Som har framgått ovan förekommer sådana vittnen f. n. i Göteborg och erfarenheterna därifrån är enbart positiva. Enligt utredningens mening bottnar en del av kritiken mot att polisen utreder brott av polisman i en uppfattning om att förhören inte sker objektivt när en polisman förhör en annan polisman, särskilt inte om de är kolleger i samma distrikt. Även om det i fortsättningen enligt utredningens förslag inte skall förekomma att förhör hålls av kolleger till den anmälda polismannen och även om misstankarna om bristande objektivitet vid förhören i alldeles övervägande antalet fall är ogrundade skulle det ändå enligt utredningens mening vara värdefullt att ge allmänheten en direkt och omedelbar insyn i förhørsarbetet. En sådan insyn kan åstadkommas genom närvaro av särskilt utsedda förhörsvittnen, lämpligen benämnda medborgarvittnen. Namnet ger därmed en antydning om förhörsvittnets huvudfunktion, nämligen att som representant för medborgarna närvara vid förhören och svara för medborgarnas insyn i förhören. Genom sådana

förhörsvittnen bör allmänhetens förtroende för dessa många gånger besvärliga och känsliga utredningar stärkas. Närvaron av sådant vittne bör även utgöra ett stöd för förhørsledaren och för polisen när det gäller att gendriva påståenden om bristande objektivitet. Behovet och önskvärdheten av medborgarvittnen gör sig, liksom behovet av åtgärder över huvud taget, främst gällande i fall där förundersökning sker i anledning av ett påstående om allmänt brott från polismannens sida. Utredningen återkommer senare till frågan om medborgarvittnen bör förekomma även vid förhör i disciplinutredningar.

Mot bakgrund av att insyn både genom medborgarvittnen och genom polisstyrelserna skulle kunna leda till en icke önskvärd fördröjning av ärendena har utredningen övervägt att nöja sig med att föreslå att insyn anordnas i enbart den ena formen. Därvid är emellertid följande att beakta. En insyn enbart genom polisstyrelserna skulle dels inte på samma sätt som medborgarvittnen ge allmänheten en direkt och omedelbar insyn i själva förhørsarbetet, dels inte skapa insyn i utredningarna för personer som är helt fristående från polisväsendet. — Å andra sidan skulle det, för att enbart genom medborgarvittnen nå det önskvärda målet att erhålla insyn i alla utredningar, krävas dels medborgarvittnen även vid förhör i disciplinutredningar, dels att man upphörde med att i stället för förhör använda sig av skriftliga berättelser. Inte någon av dessa åtgärder framstår som motiverade, särskilt inte ett förbud mot skriftliga berättelser, när det — såvitt utredningen har kunnat finna — förekommer ett icke obetydligt antal bagatellartade och ogrundade anmälningar, där saken många gånger blir tillräckligt utredd och belyst genom att skriftliga berättelser infordras från berörd polispersonal. Till dessa nackdelar med insyn enbart genom medborgarvittnen kommer att polisstyrelsernas lekmän är ett existerande och naturligt organ för utbyte av information mellan polis och allmänhet, som lämpligen bör användas även i detta sammanhang och som ger en mera allmän insyn i handläggningen av dessa ärenden än vad medborgarvittnen kan ge.

Utredningen anser mot bakgrund av de omständigheter som nu har redovisats att allmänheten bör tillförsäkras insyn i utredningarna både genom ett system med medborgarvittnen och genom att polisstyrelserna får till uppgift att följa och öva insyn i dessa ärenden. Insynen skall alltså i princip åvila polisstyrelsen i plenum, men av praktiska skäl kan det — som utredningen längre fram återkommer till — bli nödvändigt att i Stockholms polisdistrikt låta insynen handhas av en särskild nämnd rekryterad på samma sätt som polisstyrelsen och med någon av polisstyrelsens lekmän som ledamot. För polismän i rikspolisstyrelsen bör denna uppgift handhas av rikspolisstyrelsens styrelse i plenum.

Polisstyrelsens uppgift att följa och öva insyn i handläggningen av dessa ärenden skall i princip utövas av styrelsen i plenum och gälla oavsett om utredningen sker som förundersökning under ledning av åklagare eller som disciplinutredning under ledning av länspolischef eller polischef. För att styrelsen skall kunna följa ärendena bör informationen till styrelsen ske på följande sätt. I varje polisdistrikt bör för styrelsens räkning föras en förteckning som upptar alla anmälningar mot polisman

om brott eller förseelse i tjänsten så att ledamöterna i styrelsen fortlöpande kan se vilka anmälningar som finns i distriktet. Vidare bör information om pågående utredningar ske till styrelsen i samband med dess ordinarie sammanträden eller vid särskilda sammanträden för sådant ändamål. Därvid bör styrelsen — så långt det av utredningsskäl är möjligt — erhålla uppgifter om den anmälda händelsen, om anmälaren och om den anmälde polismannen samt besked om hur utredningen bedrivs eller avses komma att bedrivas. Denna fortlöpande information om pågående utredningar fullgörs naturligtast av polischefen i distriktet. För att styrelsen skall kunna få en fullständig insyn i utredningarna och för att den skall kunna bilda sig en klar uppfattning om hur varje anmälan har handlagts skall den färdigställda utredningen redovisas vid sammanträde med styrelsen. Därvid skall styrelsen genom föredragning få del av utredningen, dvs. få uppgifter om vilka som har hörts och sammanfattningar av vad de hörda personerna har sagt. Så skall ske även när endast skriftliga berättelser har infordrats. I större utredningar kan det bli erforderligt att styrelsen före sammanträdet tillställs en skriftlig sammanfattning av utredningen för att lättare kunna följa föredragningen.

Den nu redovisade ordningen för information till lekmännen i styrelsen bör kunna ge dem en ordentlig inblick i och kunskap om handläggningen av dessa ärenden, varigenom de får möjlighet att bland den allmänhet de företräder sprida kunskap om hur utredningarna görs. Detta bör på ett tillfredsställande sätt bidra till att undanröja ev. misstro om bristande objektivitet vid utredningarna. Även om det väsentligaste med förslaget om styrelsens befattning med dessa utredningar är att tillförsäkra styrelsen information om hur utredningarna handläggs bör man inte nöja sig med enbart denna information till lekmännen utan de bör även beredas tillfälle att i yttrande uttala sin mening om en verkställd utredning. Det torde nämligen vara av värde för undersökningsledaren att i dessa många gånger känsliga utredningar få del av lekmännens synpunkter på utredningarna och i vart fall bör denna möjlighet för lekmännen att framföra synpunkter på utredningarna ytterligare verka för att allmänhetens förtroende för utredningarnas objektivitet stärks. Avsikten är härvidlag inte att styrelsen skall kunna fatta några för undersökningsledaren bindande beslut om utredningens bedrivande eller om vad utredningen skall föranleda utan meningens är att styrelsen enbart skall ha rådgivande befogenheter.

Styrelsen bör således i sitt yttrande kunna framföra synpunkter på frågan om den verkställda utredningen är tillfyllest eller om komplettering i visst hänseende är önskvärd eller, i de fall endast skriftliga berättelser föreligger, kunna uttala önskemål om att förhör i stället bör hållas. Vidare bör styrelsen i sitt yttrande eller vid överläggningar med undersökningsledaren kunna ta upp frågor av mera allmän karaktär om sättet att bedriva dessa utredningar, t. ex. frågan om i vilken omfattning man kan underlåta att anlita de särskilda enheterna. I många fall torde det dock inte finnas anledning för styrelsen att över huvud taget framföra några synpunkter på en verkställd utredning. För att förfarandet med att bereda styrelsen tillfälle att yttra sig över den verkställda utredningen

skall bli meningsfullt och för att styrelsens synpunkter skall kunna beaktas av undersökningsledaren är det nödvändigt att styrelsen får tillfälle att yttra sig över utredningen innan undersökningsledaren fattar beslut om vad den verkställda utredningen skall föranleda. Utredningen anser därför att det bör föreskrivas att undersökningsledaren inte skall äga rätt att lägga ned eller avsluta en utredning innan styrelsen har beretts tillfälle att yttra sig över utredningen. Uppgiften att inför styrelsen redovisa utredningen torde i de flesta fall kunna fullgöras av polischefen eller av förhørsledaren, men skyldigheten att tillse att detta sker bör åvila undersökningsledaren. För att inte förfarandet inför styrelsen skall leda till att ärendenas avgörande fördröjs är det nödvändigt att styrelsen sammanträder så snart som möjligt efter det att utredningen är klar. I de större distrikten torde det bli nödvändigt att styrelsen sammanträder med jämna mellanrum för enbart behandling av dessa frågor. Undersökningsledaren skall, sedan han har fattat beslut i ärendet, underrätta styrelsen därom. Styrelsen skall också i förekommande fall underrättas om domstols dom eller disciplinmyndighets beslut.

Styrelsens befattning med dessa utredningar skall i princip vara en uppgift för polisstyrelsen i plenum och reglerna i 51 § PI om beslutförhett m. m. skall alltså gälla även vid behandlingen av dessa ärenden. F. n. får personalrepresentant närvara och yttra sig vid behandling av pleniären (51 § 4 st PI), men ej delta i besluten. Rikspolisstyrelsen har begärt ändring av denna bestämmelse så att personalrepresentanten blir fullvärdig medlem av styrelsen och utredningen har vid sina överväganden utgått från att så blir fallet.

Vid behandling av pleniären består polisstyrelserna av sex till åtta särskilt utsedda ledamöter (lekmän), polischef och personalrepresentant. Vid styrelsens plenisammanträden förekommer det att lekmännens suppleanter är närvarande samtidigt med ordinarie ledamöter, att de anställda representeras av flera företrädare samt att en eller flera avdelningschefer eller motsvarande är närvarande. Att i en så stor församling behandla alla de ärenden, varom här är fråga, kan leda till praktiska problem och svårigheter. För att få en smidigare organisation och för att ej riskera en fördröjning av utredningarna bör det därför öppnas en möjlighet för styrelsen att i plenum besluta att dessa ärenden skall handläggas av ett utskott som består av vissa av styrelsens ledamöter. Utskottet bör liksom styrelsen i plenum ha lekmannamajoritet. Polischefen i distriktet skall ingå i sådant utskott inte minst för att utskottet inom sig behöver tillgång till sakkunskap. Då vidare en personalrepresentant skall ingå i utskottet behövs det alltså tre lekmän för att uppnå majoritet för dessa.

Enligt utredningens beräkningar blir styrelsernas arbete med dessa ärenden inte mer betungande än att ärendena — utom i Stockholms polisdistrikt — kan handläggas i plenum eller av ett inom styrelsen utsett utskott. I Stockholms polisdistrikt har antalet ärenden per år varit så stort att man med oförändrat antal inte skulle kunna få en praktiskt fungerande ordning om endast ett organ (styrelsen eller dess utskott) skulle svara för insynen i ärendena. Visserligen skulle styrelsen inom sig

kunna utse två utskott, men då utskotten skall rekryteras inom styrelsen skulle det medföra att polischefen skulle behöva ingå i båda utskotten, något som skulle bli alltför betungande för denne. För att komma till rätta med dessa problem anser utredningen att det för Stockholms polisdistrikt är nödvändigt att frångå principen om att insynen skall åvila polisstyrelsen. I detta distrikt bör det i stället utses en särskild nämnd som i polisstyrelsens ställe skall fullgöra insynsuppgiften. Nämnden skall arbeta på flera avdelningar och varje avdelning bör vara sammansatt på motsvarande sätt som det utskott styrelsen inom sig kan utse, dvs. med tre lekmän, en personalrepresentant och en representant för polisledningen i distriktet. För att även en särskild nämnd skall få anknytning till polisstyrelsen bör det föreskrivas att en av de tre lekmännen i nämnden skall vara ledamot i polisstyrelsen. Med utgångspunkt från antalet ärenden år 1973 torde det krävas tre avdelningar. Föreskriften att en lekman i varje avdelning skall vara ledamot i polisstyrelsen medför då att tre av polisstyrelsens sex lekmän kommer att vara engagerade i nämnden. Därigenom torde man även vid en ordning med särskild nämnd kunna åstadkomma att polisstyrelsens övriga ledamöter erhåller information om handläggningen av dessa ärenden. Utöver denna information bör det ankomma på polischefen att tillse att styrelsen i plenum erhåller en redogörelse för vissa mera uppmärksammade ärenden. Övriga lekmän och personalrepresentanten i nämnden bör utses på samma sätt som motsvarande ledamöter i polisstyrelsen nu utses. Representanten för polisledningen bör utses av polischefen i distriktet.

Insynen genom medborgarvittnen bör ske så att det för varje polisdistrikt utses ett antal personer, som vid behov kallas till tjänstgöring vid förhör som hålls i distriktet. Vid bedömning av frågan om och i vilken omfattning medborgarvittnen skall anlitas är följande att beakta. Med förslaget om polisstyrelsernas insyn i alla utredningar har allmänheten tillförsäkrats sådan, låt vara indirekt, insyn i utredningarna att det bör vara tillräckligt att medborgarvittnena anlitas endast i de ärenden, där utredningen sker som förundersökning under åklagares ledning. Att utredningen ej har funnit anledning att föreslå medborgarvittnen även i disciplinärenden måste ses mot bakgrund av att det här är fråga om förhållandevis bagatellartade förseelser och att de redan föreslagna åtgärderna (om åklagares befattning med alla ärenden, om särskild utredningspersonal och om polisstyrelsernas insyn) medför en icke obetydlig skillnad i handläggning av disciplinärenden för polismän jämfört med de handläggningsformer som tillämpas för övriga tjänstemän som är underkastade disciplinärt ansvar. En ytterligare särreglering framstår inte som motiverad särskilt som införandet av medborgarvittnen även i disciplinärendena skulle – för att bli meningsfullt – kräva att man i större utsträckning än som är motiverat av utredningsskäl använder sig av förhör i stället för skriftliga berättelser.

Det bör alltså föreskrivas att medborgarvittne skall närvara vid förhör i förundersökningar angående brott av polisman i tjänsten. Som ovan har konstaterats bör även när förundersökning sker skriftliga berättelser undantagsvis kunna infordras. Föreskriften om medborgarvittnen skall

alltså inte medföra förbud mot att infordra skriftliga berättelser.

I övrigt skall vid förhör under förundersökning närvaro av medborgarvittne vara obligatoriskt utom i sådana fall då medborgarvittne inte finns omedelbart tillgängligt och förhöret inte kan anstå samt i sådana fall då det framstår som uppenbart obehövt; förhöret gäller kanske bara en mindre komplettering till ett tidigare i närvaro av medborgarvittne hållet förhör. Det bör därför finnas möjlighet för åklagare att för dessa särskilda fall ge förhørsledaren rätt att hålla förhöret utan närvaro av medborgarvittne.

Systemet med medborgarvittnen i Göteborg gäller inte vid alla förhör, utan i princip endast vid förhör med den misstänkte samt bl. a. även vid anmälningsupptagning i disciplinärenden. Den närvaro av medborgarvittne som ovan har föreslagits har visserligen till en del motiverats med att man därigenom skulle kunna undanröja ev. misstro mot att en polisman hörs av en annan polisman. Det kunde därför ligga nära till hands att förorda närvaro av medborgarvittne endast vid förhör med den anmälde polismannen och vid förhör med polismän som vittne. En närvaro begränsad endast till dessa förhör skulle emellertid vara "haltande" och inte ge insyn i hela utredningen. Därtill kommer att man genom närvaro även vid förhör med målsäganden dels kan undvika påståenden om att polisen vid förhör har försökt bagatellisera den anmälda händelsen, dels kan ge allmänheten möjlighet att konstatera i vad mån det förekommer obefogade och löst grundade anmälningar.

Utredningen föreslår därför att det för varje polisdistrikt utses ett antal personer (medborgarvittnen) som efter särskild kallelse skall vara beredda att tjänstgöra som förhörsvittne vid förhör under förundersökning rörande brott av polisman i tjänsten. Vittnena skall — med ovan angivna undantag — kallas till och närvara vid alla förhör som hålls i ärendet. Det är därvid önskvärt att ett och samma vittne är närvarande vid alla förhör i ärendet så att vittnet får möjlighet att bilda sig en uppfattning om hela utredningen.

Medborgarvittnena bör utses på samma sätt som lekmannarepresentanterna i polisstyrelsen nu utses, dvs. i princip genom val av landstinget (se 76 § PI). För valbarhet bör gälla samma regler som för ledamöter i polisstyrelse. Medborgarvittne skall alltså vara bosatt inom polisdistriktet och äga rösträtt vid kommunfullmäktigval; anställd inom polisväsendet, ledamot i polisstyrelse samt den som ej får vara nämndemän bör dock ej kunna utses till medborgarvittne. Enligt utredningens mening bör en person som har utsetts till medborgarvittne inte tjänstgöra under alltför många år. Om så sker finns det risk för att vittnet blir identifierat med polisen eller själv identifierar sig med polisen. Utredningen föreslår därför att medborgarvittne skall utses för en tid av tre år och att omval bara skall få ske en gång. Genom dessa föreskrifter torde identifikationsrisken elimineras.

Antalet medborgarvittnen per distrikt bör beräknas med hänsyn till att vittnena inte bör tjänstgöra för ofta och till att det bör finnas en viss reserv vid olika typer av förfall. För att nå detta torde, i avbidan på närmare erfarenheter av systemet, behovet kunna uppskattas till 50 för

Stockholms polisdistrikt, 15 för ettvarvt av Göteborgs och Malmö polisdistrikt, 5 för polisdistrikt tillhörande grupp II och 3 för övriga distrikt. Det bör ankomma på regeringen att efter förslag av rikspolisstyrelsen närmare besluta om antalet vittnen per distrikt och att meddela övriga anvisningar rörande medborgarvittnena.

Utan särskilda bestämmelser skulle det nu föreslagna systemet med medborgarvittnen medföra att det i Göteborgs polisdistrikt skulle komma att finnas två kategorier av medborgarvittnen. Detta bör man enligt utredningens mening undvika. Det nuvarande systemet med medborgarvittnen i Göteborg fungerar så väl att åtskilligt talar för att man bibehåller det systemet och utnyttjar de där befintliga medborgarvittnena även för närvaro vid de förhör där närvaro nu föreslås. Enligt uttalanden från polisledningen i Göteborgs polisdistrikt torde den nuvarande organisationens kapacitet vara tillräcklig även om medborgarvittnena skall anlitas i enlighet med vad utredningen nu föreslår. Utredningen anser därför att man nu inte bör ändra på den sedan länge väl fungerande ordningen i Göteborg och föreslår därför en särreglering för Göteborgs polisdistrikt som innebär att de där redan utsedda medborgarvittnena anlitas även vid de förhör där utredningen föreslår närvaro. När det gäller ersättningen till vittnena i Göteborg skall det "extra" utnyttjandet av vittnena betalas av statsmedel. Närmare bestämmelser om sättet för reglering av denna ersättning torde kunna utfärdas efter överläggningar med Göteborgs kommun. Om man på sikt skulle önska enhetliga regler för Göteborg och övriga distrikt torde det kunna åstadkommas genom att de regler som gäller för val, valbarhet etc. av medborgarvittne i Göteborg anpassas till de regler som nu föreslås för övriga polisdistrikt.

Till medborgarvittne bör utgå ersättning med dagarvode (f. n. 100 kr) samt resekostnadsersättning och traktamente enligt samma regler som gäller för ersättning till nämndemän. Ersättningen bör utbetalas av rikspolisstyrelsen, som föreslås få särskilt anslag härför.

I detta sammanhang vill utredningen uttala att den inte är främmande för tanken att man i samband med uppbyggandet av den nu föreslagna organisationen av medborgarvittnen överväger frågan om man inte lämpligen borde anlita medborgarvittnena även för andra uppgifter än de som de nu föreslås få. Att anlita medborgarvittnena även vid andra förhör skulle också vara av värde såtillvida att vittnena skulle få möjlighet att göra jämförelser mellan "vanliga" förhör och förhör med polismän och kunna konstatera att ett förhör med polisman tillgår på samma sätt som ett "vanligt" förhör.

7.4 Beslutsprocessen efter verkställd utredning

De olika åtgärder som utredningen föreslår avser — i enlighet med utredningens uppdrag — utredningsförfarandet vid förundersökning och disciplinutredning. De föreslagna åtgärderna har bl. a. syftat till att skapa insyn från allmänhetens sida i utredningarna. I samband därmed måste man enligt utredningens mening även beröra frågan om vad som händer

sedan utredning har verkställts för att se om det finns behov av och möjlighet att skapa insyn eller medverkan av lekmän även i beslutsprocessen efter den verkställda utredningen.

Beträffande *förundersökning* skall enligt utredningens förslag ett beslut att lägga ned denna alltid fattas av åklagare. Om förundersökningen inte läggs ned skall åklagare pröva huruvida förutsättningar finns för åtal, varvid åklagare i princip är bunden av reglerna om absolut åtalsplikt. Beslutar åklagare att väcka åtal kommer polismannens förfarande att bedömas av domstol och då i de flesta fall av domstol i sammansättning med lekmän. Läggts förundersökningen ned eller avslutas den med beslut om att åtal ej väcks har lekmän haft insyn i utredningen, men ej i åklagarens beslut. Åklagares beslut i åtalsfrågan kan dock överprövas av överordnad åklagare.

För att få till stånd en insyn eller medverkan från lekmäns sida även i beslutsprocessen sedan brottet har utretts skulle det krävas någon form av åklagarnämnd, som fattar beslut i åtalsfrågan. Frågan om lekmannamedverkan inom åklagarväsendet har berörts av 1968 års brottmålsutredning (SOU 1974:27). Därvid har man inte diskuterat en medverkan från lekmäns sida i alla enskilda beslut åklagare fattar, t. ex. om åtal eller ej, utan en medverkan i beslut angående allmänna riktlinjer för åklagares verksamhet och i beslut av mera principiell natur. Även om det skulle vara praktiskt genomförbart med en åklagarnämnd enbart för ärenden angående brott i tjänsten av polismän finns det enligt utredningens mening inte någon anledning att enbart beträffande polismäns brott i tjänsten närmare överväga en ändring i reglerna om beslut i åtalsfrågan.

I *disciplinärenden* (oavsett i vilken form utredningen har skett) är förhållandena olika för polismän i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt och för polismän i övriga distrikt. I de tre storstadsdistrikten beslutar polismästaren ensam om den företagna utredningen skall leda till beslut om avskrivning, erinran e. d. eller till disciplinär bestraffning. För övriga distrikt beslutar som regel länspolischef om utredningen skall leda till beslut om avskrivning, erinran e. d. eller föranleda att ärendet tas upp i länsstyrelses styrelse för prövning av frågan om disciplinär bestraffning. För storstäderna blir alltså disciplinärendet efter verkställd utredning inte alls föremål för bedömning av lekmän, medan ärendet för övriga distrikt kommer att bedömas av lekmän i den mån länspolischef för upp ärendet till prövning i länsstyrelsens styrelse. Till skillnad från åklagares beslut i åtalsfrågan kan beslut av länspolischef/polismästare om avskrivning, erinran e. d. ej överprövas och ej heller kan enskild anmälare föra talan mot beslut att ej utdöma disciplinär bestraffning. Däremot kan enskild anmälare underställa ärendet JO:s prövning.

Även om ÅK:s förslag innebär den ändringen att beslut om disciplinär påföljd skall för alla polismän fattas av myndigheten i kollegial sammansättning kommer det ändå att kvarstå en skillnad i sammansättningen av beslutskollegiet såtillvida att i kollegiet i storstäderna inte kommer att ingå lekmän. Enligt utredningens mening talar övervägande skäl för att alla polismän skall bestraffas disciplinärt av ett på samma sätt sammansatt beslutskollegium. Utredningen anser sig inte böra närmare ta ställ-

ning till frågan om beslutskollegiets sammansättning, enär ett sådant ställningstagande torde böra ske samtidigt för alla tjänstemän med disciplinärt ansvar, utan vill bara peka på önskvärdheten av att det beslutande organet i disciplinärenden får samma sammansättning för alla polismän, oavsett i vilket distrikt polismannen tjänstgör. Det kan dock i detta sammanhang erinras om att ett av skälen för de på sin tid inrättade poliskollegierna (där lekmän ingick) var att man ansåg polisens ställning så vanskelig att den allmänna medborgerliga uppfattningen borde medverka vid bedömandet av vissa tjänsteförseelser.

Det är alltså endast beslut om disciplinär påföljd för polismän utanför storstäderna som kommer att fattas under medverkan av lekmän. Frågan om vem som efter verkställd utredning skall besluta huruvida ärendet skall tas upp inför kollegiet eller ej har inte berörts av ÄK. Enligt vad utredningen nu föreslår skall polischef i de tre storstäderna och i övrigt länspolischef leda disciplinutredningen och i avsaknad av annan bestämmelse torde det få ankomma på denne att avgöra om ärendet skall tas upp inför beslutskollegiet. Finner polischef (länspolischef) att fel ej har begåtts kan han avskryva ärendet utan någon åtgärd eller vid ringa fel utdela erinran, tillsägelse e. d. Även om det inte finns någon som helst anledning att anta att denna prövning inte skulle ske på ett fullt objektivt sätt och utan otillbörliga hänsyn kan det ändå med hänsyn till polisens ställning ifrågasättas om det bör ankomma på polischef att utan insyn eller medverkan från utomstående besluta att en anmälan mot en polisman för påstått felaktigt förfarande i hans förhållande till allmänheten inte skall föranleda någon åtgärd. Visserligen har den utredning som har föregått beslutet skett under insyn från polisstyrelsens sida, men det skulle ändå kunna göras gällande att det är olämpligt att "polisen avskriver sina egna fel". Till skillnad från åklagares beslut efter verkställd förundersökning kan polischefs beslut efter verkställd disciplinutredning ej överprövas. En medverkan från lekmäns sida i detta beslut skulle — under förutsättning att lekmän ingår i beslutskollegiet — kunna åstadkommas genom en föreskrift om att alla beslut i fråga om vad den verkställda utredningen skall föranleda skall fattas av kollegiet. Därigenom skulle även avskrivningsbeslut och beslut om erinran e. d. komma att fattas under medverkan av lekmän. Å andra sidan måste beaktas att de förfaranden som skall utredas och prövas i disciplinär ordning rör mindre allvarliga förseelser, som — förutsatt att avkriminaliseringen genomförs — inte har ansetts (straffrättsligt) straffvärda. Vidare är förhållandena när det gäller beslutsfattandet efter verkställd disciplinutredning desamma för alla tjänstemän med disciplinansvar och övervägande skäl talar för att ett ställningstagande till denna fråga bör göras i ett sammanhang för alla tjänstemän med disciplinansvar. Utredningen lägger därför inte fram något förslag om beslutsfattandet efter verkställd disciplinutredning som berör enbart polismän, utan har bara velat erinra om möjligheten att låta ett beslutskollegium med lekmän fatta alla beslut om vad utredningen skall föranleda.

I detta sammanhang bör till slut nämnas att utredningen i samband med övervägandena om polisstyrelsens insyn i disciplinutredningarna har

varit inne på tanken att, i stället för eller samtidigt med den ovan föreslagna formen för insyn, tillskapa insyn i utredningarna och medverka i beslutsprocessen genom att alla beslut i disciplinärenden, alltså även utdömandet av disciplinpåföljd, skulle fattas av polisstyrelsen i distriktet. En sådan ordning skulle leda till att allmänheten både får insyn i utredningarna och får medverka i besluten. Utredningen har dock inte närmare övervägt att föreslå någon ändring i fråga om beslutande organ i disciplinärenden redan av det skälet att den frågan ligger utanför utredningens uppdrag. Utredningen har ändå velat peka på denna möjlighet.

7.5 Personkretsen

Utredningens uppdrag omfattar förfarandet vid brott eller fel i tjänsten av alla tjänstemän anställda inom polisväsendet, alltså både polispersonal och annan personal såväl vid rikspolisstyrelsen som inom den lokala polisorganisationen. I rikspolisstyrelsen är vissa tjänstemän polismän och vissa andra tjänstemän har tjänst som är förenad med skyldighet att fullgöra polisverksamhet. Även om de sistnämnda inte huvudsakligen sysslar med vad man vanligen menar med polisiärt arbete faller de dock in under begreppet polisman i polisinstruktionens mening (se 4 § PI). F. n. är 115 tjänstemän på rikspolisstyrelsen polismän eller faller in under begreppet polisman. Av dessa tjänstgör 23 vid polisbyrå I och II, 28 vid registerbyrån och 46 vid polisskolorna. Härtill kommer polismännen vid säkerhetsavdelningen. De polismän som tjänstgör vid rikskriminalen hör i administrativt hänseende under Stockholms polisdistrikt. Övriga tjänstemän vid rikspolisstyrelsen är personal i byråkarriären, kontorspersonal, vissa lärare vid polisskolorna m. fl. — Även inom den lokala polisorganisationen finns ett inte obetydligt antal tjänster — f. n. cirka 3 000 — för personal som inte utgörs av polispersonal, främst biträdespersonal och administrativ personal samt personal som fullgör arbetsuppgifter närbesläktade med polispersonalens, t. ex. vaktkonstaplar, arrestvakter, bitr. passkontrollanter, flygplatskontrollanter och radioexpeditörer.

Behovet av den särskilda ordning utredningen föreslår gör sig naturligtvis främst gällande för polismän som har de befogenheter som enligt PI tillkommer polisman och därvid i första hand beträffande polismän inom den lokala polisorganisationen. En begränsning till denna personal inom polisväsendet, vilket i förstone kan synas naturligt, skulle emellertid bli alltför snäv bl. a. därför att den personal — vaktkonstaplar m. fl. — som har med polismännen närbesläktade arbetsuppgifter enligt utredningens mening bör i de hänseenden varom här är fråga jämföras med polismän. En möjlig avgränsning skulle då vara att låta den särskilda ordningen gälla för polismän och andra som fullgör polisverksamhet eller polisliknande verksamhet. Emellertid torde en avgränsning byggd på det något oklara begreppet polisverksamhet vålla praktiska problem och leda till svårigheter vid gränsdragningen mellan dem som omfattas av den särskilda ordningen och dem som skall stå utanför. Så har t. ex. på senare år skett

en utveckling inom polisen som innebär att åtskilliga arbetsuppgifter har överförts från polismän till personal inom kontorskarriären och en del av dessa arbetsuppgifter faller otvivelaktigt in under begreppet polisverksamhet. Om en avgränsning sker efter polismän och personal som fullgör polisverksamhet skulle alltså viss men inte all kontorspersonal komma att omfattas av den särskilda ordningen och den kontorspersonal som faller in under den särskilda ordningen skulle växa i takt med ett fortsatt överförande av arbetsuppgifter från polispersonal till kontorspersonal. En sådan ordning är inte tillfredsställande. En annan möjlighet skulle därför vara att låta den särskilda ordningen gälla för polismän, ev. enbart för polismän inom den lokala polisorganisationen, samt därjämte för vaktkonstaplar, arrestvakter och vissa andra enligt en särskild förteckning. Vissa svårigheter möter dock vid uppgörandet av en sådan förteckning och sannolikt skulle den efter hand behöva ändras som en följd av tillkomsten av nya tjänster eller till följd av en omfördelning av arbetsuppgifter mellan polispersonal och annan personal. De nu antydda svårigheterna vid en ev. avgränsning av personal som skall omfattas av den särskilda ordningen talar enligt utredningen för att den särskilda ordningen i och för sig bör omfatta alla anställda inom polisväsendet. Av stor betydelse härvidlag är också att interna fel är undantagna från den särskilda ordningen, vilket medför en naturlig begränsning till den personal som har kontakt med allmänheten. I praktiken torde därför en formell föreskrift om att den särskilda ordningen gäller alla inom polisväsendet inte leda till några olägenheter eller till att systemet med en särskild ordning onödigt betungas eller försvåras. Vissa skäl talar också för att man i detta sammanhang behandlar polisen som en enhet som omfattar alla anställda inom polisen.

Enligt nuvarande regler kan vissa högre tjänstemän inom polisväsendet inte bestraffas disciplinärt. ÄK har föreslagit att även dessa tjänstemän skall kunna bestraffas disciplinärt men då av en särskild disciplinnämnd som enligt ÄK även skall svara för utredningen i disciplinärendet enligt av regeringen närmare utfärdade bestämmelser.

De högre tjänstemän inom polisväsendet som skall bestraffas av disciplinnämnden bör därför, när det gäller förfarandet vid tjänsteförseelser, inte omfattas av den särskilda ordning som nu föreslås för tjänstemän inom polisväsendet. Däremot bör den särskilda ordningen gälla även för högre tjänstemän vid brott i tjänsten. Undantaget för tjänsteförseelser av högre tjänstemän torde kunna utformas så att den särskilda ordningen ej skall gälla vid tjänsteförseelse av dem som skall bestraffas av den särskilda disciplinnämnden. Denna nämnd skall enligt ÄK:s förslag bestraffa byråchefer, därmed jämställda och högre befattningshavare. Då flertalet polismästare har tjänst under byråchefsnivå skulle de därmed falla utanför nämndens verksamhet och som en följd därav skulle den särskilda ordningen gälla även vid tjänsteförseelse av sådan polismästare. Utredningen – som anser att undantaget bör gälla tjänsteförseelser av alla polismästare – förutsätter att det kommer att finnas möjlighet för regeringen att besluta om utvidgning av nämndens personkrets så att undantaget kommer att gälla alla polismästare.

Mot bakgrund av det nu anförda anser utredningen att den särskilda ordningen skall gälla för samtliga tjänstemän inom polisväsendet, dock med visst undantag för vissa högre tjänstemän.

7.6 Övriga frågor

I detta avsnitt skall utredningen mycket kortfattat behandla ett par frågor, som visserligen ligger vid sidan av utredningens uppdrag, men som ändå har ett sådant samband med de frågor som utredningen har haft att behandla att det är motiverat att något beröra dem.

En fråga gäller förfarandet vid utredning av *brott utom tjänsten* av polisman. Några allmänna föreskrifter för handläggningen av sådant brott finns ej f. n. Har brottet begåtts i det polisdistrikt som polismannen tillhör sker som regel rapportering till polischefen, dock inte beträffande alla brott, t. ex. vanlig vårdslöshet i trafik. Begås brottet i annat distrikt finns inga föreskrifter om att polischefen i det distriktet som polismannen tillhör skall underrättas, men som regel torde det ändå komma till den polischefens kännedom. I ett par av de tjänsteföreskrifter om handläggningen av brott i tjänsten av polisman, som utredningen har tagit del av, har föreskrivits att samma bestämmelser som gäller för brott i tjänsten skall tillämpas vid brott utom tjänsten så att rapportering skall ske till länspolischef och att denne beslutar om vem som skall handlägga utredningen. Även utan uttryckliga föreskrifter förekommer det att ärenden om brott utom tjänsten av polisman särbehandlas åtminstone beträffande frågan om vem som skall vara förhørsledare. Det vanligaste torde dock vara att brott utom tjänsten av polisman handläggs på samma sätt som brott av annan privatperson.

Enligt utredningens mening kan de skäl som har åberopats för de särskilda bestämmelserna om förfarandet vid brott i tjänsten i allt väsentligt även åberopas för en särreglering när det gäller brott utom tjänsten. Detta gäller vad som har sagts dels om önskvärdheten av att ha utredare som befinner sig på längsta möjliga "tjänstemässiga avstånd" från den anmälda polismannen, dels om åklagarinträde. Även om risken för misstankar om obehöriga kollegialitetshänsyn är än mindre när det gäller brott utom tjänsten finns det ändå skäl att överväga särskilda föreskrifter angående valet av förhørsledare och om åklagarinträde när det gäller vissa brott utom tjänsten, t. ex. mera allvarliga brott, brott där utredningen är komplicerad eller brott där det eljest är påkallat av allmänna skäl.

I utredningens uppdrag ingår inte frågan om förfarandet vid brott utom tjänsten men utredningen vill ändå rekommendera att de nu föreslagna särskilda utredningsenheterna anlitas även när det gäller sådana brott utom tjänsten av polisman som nyss sagts. Vidare synes det påkallat att i lämpligt sammanhang överväga föreskrifter om ett tidigt åklagarinträde vid vissa brott utom tjänsten. Föreskrifter i dessa hänseenden torde lämpligen kunna fogas till RÅ:s och RPS:s anvisningar rörande ledningen av förundersökning i brottmål. Utredningen anser däremot inte

att de övriga särskilda regler som föreslås för förfarandet vid brott i tjänsten skall gälla för brott utom tjänsten.

En annan fråga avser *JO-ärenden* som rör polisen. — Åtskilliga klagomål mot polisen och mot enskild polisman föranleder inte så sällan en anmälan direkt till JO. I den i avsnitt 5 redovisade statistiken över ärenden angående brott i tjänsten av polisman ingår inte de påståenden om brott som anmälts direkt till JO. Under år 1973 registrerades vid JO-ämbetet 288 ärenden rörande polisen. Det övervägande antalet ärenden innehöll påståenden om att polisman förövat misshandel eller använt annat obehörigt våld samt påståenden om olämpligt eller otillbörligt uppträdande från polisens sida.

Dessa anmälningar till JO föranleder vanligtvis remiss till polisstyrelsen i det distrikt polismannen tjänstgör i med begäran om utredning och yttrande. I vissa fall görs utredningen av tjänstemän vid JO-ämbetet och undantagsvis sker remiss till eller telefonsamtal med den anmälda polismannen.

Vid remisserna till polisstyrelsen med begäran om utredning görs utredningen i princip av polispersonal i samma distrikt som det den anmälda polismannen tjänstgör i. Emellertid är det inte ovanligt att polisstyrelsen vid sådan utredning anlitar personal från stödjande verksamheter eller från annat intilliggande polisdistrikt. I Stockholms polisdistrikt görs dessa utredningar av den s. k. disciplingruppen (jfr 5.3.2) och i Göteborgs polisdistrikt av den polisintendent som gör övriga utredningar angående brott i tjänsten av polisman.

Det har förekommit kritik mot att utredning i anledning av en anmälan till JO gjorts av polisen, särskilt om den gjorts av kolleger i samma distrikt som den anmälda polismannen.

Enligt utredningens mening skulle det av flera skäl vara lämpligt om polisstyrelsen för dessa utredningar anlitar annan personal än den i det egna distriktet. Utredningen vill därför rekommendera att de nu föreslagna särskilda utredningsenheterna anlitas även vid utredningar föranledda av remiss från JO. — Vad som nu har sagts om utredningar till följd av remiss från JO torde också gälla utredningar till följd av ärenden anhängiggjorda hos annan myndighet, t. ex. JK.

8 Specialmotivering

De särskilda åtgärder som utredningen ovan har föreslagit om ledning av utredningarna, om särskild utredningspersonal och om allmänhetens insyn i utredningarna har upptagits i ett förslag till lag med särskilda bestämmelser om förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet. Utredningens förslag har vidare föranlett ändringar i polisinstruktionen och i instruktionen för rikspolisstyrelsen.

I det följande skall lämnas en kortfattad specialmotivering till de framlagda författningsförslagen.

8.1 Lag om särskilda bestämmelser om förfarandet vid brott eller förseelse i tjänsten av tjänsteman inom polisväsendet

1 och 2 §§

I paragraferna har angetts när lagen skall tillämpas. Lagen gäller, med två undantag, när fråga uppkommer om att tjänsteman inom polisväsendet har gjort sig skyldig till brott eller förseelse i tjänsten. Med brott avses alla brott i tjänsten såväl brott mot nya 20 kap 1–3 §§ BrB som allmänt brott i tjänsten. Med tjänsteförseelse avses sådant felaktigt förfarande som enligt ÄK skall kunna föranleda disciplinär påföljd.

Med tjänsteman inom polisväsendet avses alla – både polispersonal och annan personal – som är anställda inom polisväsendet på central och lokal nivå, se avsnitt 7.5. De tjänstemän som tjänstgör inom polisväsendet på regional nivå och samtidigt är tjänstemän i länsstyrelsen, t. ex. länspolischef och biträdande länspolischef, faller alltså utanför lagens tillämpningsområde, medan den polispersonal som tjänstgör regionalt, t. ex. en kommissarie på länspolis chefs expedition, i administrativt hänseende tillhör den lokala polisorganisationen och därmed omfattas av lagen. Utanför lagen faller också t. ex. ordningsvakter och andra som har med polisen närbesläktade uppgifter men som ej är anställda inom polisväsendet.

För att lagen skall gälla fordras att tjänstemannen har begått brott eller förseelse i tjänsten. Uttrycket i tjänsten torde inte fordra någon närmare motivering, men det bör påpekas att polisman som ej är i tjänst i vissa fall självmant kan gå i tjänst, 11 § Pl. I de fall så sker och polismannen under

sådan tjänsteutövning anmäls för brott eller förseelse skall lagen tillämpas. Samma sak bör gälla även då en polisman — som ej är i tjänst — vid ett ingripande åberopar sin ställning som polisman.

Skulle en tjänsteman för vilken lagen gäller samtidigt vara föremål för utredning om brott såväl i som utom tjänsten är lagen naturligtvis inte tillämplig för utredning av brottet utom tjänsten. Emellertid ligger det i sakens natur att de båda utredningarna görs under ledning av samme åklagare och med anlitan av den särskilda utredningspersonal som enligt 9 § skall biträda vid utredningen av brottet i tjänsten. För det fall att en utredning om brott har inletts utan att misstanke riktats mot bestämd person och det under utredningen visar sig att anledning förekommer att brottet har begåtts i tjänsten av tjänsteman för vilken denna lag gäller skall lagen tillämpas för den fortsatta handläggningen. Därvid torde man dock med stöd av andra stycket i 9 § kunna låta den personal som har påbörjat utredningen fortsätta denna om det befinnes lämpligt.

De två undantagen är upptagna i 2 §. Det ena, punkt 1, gäller interna förseelser av alla tjänstemän inom polisväsendet medan det andra, punkt 2, gäller tjänsteförseelser av vissa högre tjänstemän, oavsett om förseelsen är av intern eller extern natur.

Skälen till att interna förseelser undantagits och vad som avses med interna förseelser framgår av avsnitt 7.1. Som exempel på ett internt fel har där anförts att tjänstemannen utan skäl uteblir från tjänstgöring. Som ytterligare exempel kan anges olämpligt uppträdande mot kollega, oriktig uppgift till förman samt olika former av bristande efterlevnad av interna föreskrifter, t. ex. bristande vård och tillsyn av polisväsendets egendom, bristande avrapportering till förman, underlåtenhet att hålla radiosamband, ej iakttagit föreskriven förvaring av tjänstevapen. Om däremot ett åsidosättande av en i och för sig intern tjänsteföreskrift medför olägenhet för eller eljest drabbar enskild person gäller icke undantaget i första punkten utan lagen skall tillämpas. — Enligt 8 § kungörelsen (1969:84) om användande skjutvapen i polistjänsten skall, när skjutvapen har använts, rapport med yttrande av polischefen sändas till länsstyrelsen och rikspolisstyrelsen. För den utredning som sker efter användandet av skjutvapen är lagen tillämplig endast om anledning förekommer att anta att fel har begåtts.

Utformningen av undantaget för vissa högre tjänstemän — som alltså endast avser tjänsteförseelser — har skett mot bakgrund av att ÄK föreslagit att en särskild disciplinnämnd skall inrättas för vissa högre tjänstemän samt att den särskilda nämnden skall verkställa erforderlig utredning i de disciplinären som hör till nämnden (se avsnitt 4.1 samt SOU 1972:1 s. 155). Den personkrets, som omfattas av undantaget, blir enligt ÄK:s förslag endast byråchefer, därmed jämställda eller högre tjänstemän och inte alla de inom polisväsendet som nu är undantagna från disciplinärt ansvar (se 95 § 1 st PI). Utredningen utgår från att det i samband med genomförandet av ÄK:s förslag kommer att öppnas möjlighet för regeringen att besluta om utvidgning av disciplinnämndens personkrets så att de tjänstemän inom polisväsendet som f. n. ej är

underkastade disciplinärt ansvar kommer att höra till disciplinnämnden och därmed också omfattas av undantaget för vissa högre tjänstemän. Skulle så inte ske bör i den nu föreslagna lagtexten intas en bestämmelse så att lagen ej kommer att gälla för de polismästare som har tjänster under byråchefsnivå.

3 §

Vid utformningen av lagförslaget har valts den lösningen att endast de regler som avviker från eljest gällande regler om förfarandet vid förundersökning och disciplinutredning har föranlett särskilda bestämmelser i denna lag. Detta har kommit till uttryck genom bestämmelserna i denna paragraf. I den mån bestämmelser om förfarandet har meddelats i lagen utesluter de alltså tillämpning av motsvarande regler i andra författningar som reglerar förfarandet vid förundersökning och disciplinutredning. I övrigt skall eljest gällande bestämmelser tillämpas även inom den nya lagens tillämpningsområde.

4 §

Bestämmelsen i denna paragraf har ansetts nödvändig med hänsyn till att lagen är tillämplig även för den personal som tillhör den särskilda polisverksamheten för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet. Om sådan tjänsteman begår brott eller förseelse i tjänsten kan det av säkerhetsskäl bli erforderligt att utredningen därav görs i andra former än de som föreskrivs i lagen. Bestämmelsen är dock endast avsedd att tillämpas där det är påkallat av hänsyn till rikets säkerhet.

5 §

Bestämmelsen bygger på utredningens ställningstagande i avsnitt 7.2.1. Så snart anledning förekommer — på grund av anmälan eller eljest — att tjänsteman som omfattas av lagen i tjänsten har begått brott eller förseelse (ej intern förseelse) skall alltså ärendet överlämnas till åklagare. Det ankommer sedan på denne att fatta beslut om den fortsatta handläggningen. Detta omedelbara åklagarinträde gäller alltså utan inskränkning. Även om misstankarna ännu inte har riktats mot viss person, men mot tjänsteman för vilken lagen är tillämplig, skall alltså ärendet överlämnas till åklagare.

I likhet med vad som förekommer i RB har inte angetts vilken åklagare som skall handlägga ärendet. Det förutsätts att riksåklagaren kommer att meddela anvisningar därom. F. n. sker, utanför storstäderna, åklagarinträdet som regel genom länsåklagare, något som är i linje med utredningens strävan att flytta utredningarna från det lokala planet.

Avsikten med bestämmelsen i denna paragraf är inte att ändra på gällande regler för anmälningsupptagning och åtgärder i samband därmed. En anmälan om brott eller förseelse i tjänsten skall alltså som hittills upptas och registreras i vanlig ordning innan ärendet överlämnas till

åklagare. Behörig personal där anmälan görs skall även i fortsättningen kunna besluta om nödvändiga förstahandsåtgärder, t. ex. läkarundersökning av person som påstår sig ha blivit utsatt för övervåld av polisman, utan att avvakta beslut därom av åklagare. I lagen har inte intagits någon särskild föreskrift om behörig anmälningsupptagare. Anmälan bör dock om möjligt upptas av polisman i befälsställning.

Enligt 10 § i lagförslaget skall polisstyrelsen hållas underrättad om alla ärenden enligt lagen. Som har anförts i avsnitt 7.3.2 bör en förteckning över alla ärenden finnas tillgänglig för polisstyrelsens ledamöter. Samtidigt som ärendet överlämnas till åklagare skall alltså tillses att uppgift går till denna förteckning.

6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om förfarandet sedan ärendet enligt 5 § har överlämnats till åklagare, se avsnitt 7.2.1.

Åklagaren skall enligt bestämmelsen i 23 kap 1 § RB pröva om anledning förekommer att brott som hör under allmänt åtal förövats och om så är fallet besluta att inleda förundersökning. Inleder åklagaren förundersökning kommer den att ledas av honom. Finner åklagaren att det anmälda förfarandet inte utgör brott som hör under allmänt åtal skall han — om det finns anledning att anta att tjänsteförseelse har begåtts — överlämna ärendet för handläggning i disciplinär ordning. Avgörande för om ärendet skall stanna hos åklagaren eller ej är alltså om brott som hör under allmänt åtal kan ha begåtts. Detta gäller under förutsättning att nuvarande vanliga tjänstefel blir avkriminaliserade så att förundersökning ej kan ske vid vanligt tjänstefel. Skulle denna avkriminalisering ej komma till stånd får bestämmelsen omformas så att åklagaren efter andra grunder har att avgöra om ett tjänstefel skall utredas som förundersökning enligt reglerna i RB eller utredas i disciplinär ordning.

I den mån det på grundval av anmälan och ev. övriga uppgifter inte går att avgöra om det anmälda förfarandet kan utgöra brott eller tjänsteförseelse bör åklagaren inleda förundersökning för att därigenom skaffa sig ytterligare underlag för detta avgörande. Framgår det däremot redan av anmälan att förfarandet inte kan utgöra annat än högst förseelse i tjänsten bör åklagaren omedelbart besluta att ärendet skall handläggas i disciplinär ordning och överlämna det till den som enligt 8 § skall leda disciplinutredningen. Framgår det sedan av den utredningen att inte ens fel föreligger får beslut om avskrivning fattas av den som leder disciplinutredningen. För de fall då det redan på grundval av anmälan framgår att varken brott eller tjänsteförseelse kan föreligga bör beslut om att avskriva ärendet fattas av åklagaren.

Skulle det sedan åklagare överlämnat ärendet för utredning i disciplinär ordning framkomma omständigheter som gör att det kan ifrågasättas om förfarandet faller under allmänt åtal skall ärendet återgå till åklagaren för prövning av denna fråga.

I tillämpningsföreskrifter bör meddelas närmare anvisningar för handlägningsrutiner vid tillämpningen av denna paragraf, bl. a. om att

åklagare bör underrätta länspolischef och polischef om det beslut han fattar om ärendets fortsatta handläggning.

I detta sammanhang bör något sägas om bestämmelserna om hämtning till förhör och om tvångsmedel under förundersökning. Sådana beslut kan enligt RB (se bl. a. 23:7, 24:5, 25:3) fattas av *undersökningsledaren*, alltså även av polismyndighet i den mån polisen leder förundersökningen. Åklagare skall enligt 23 kap 3 § RB inträda som förundersökningsledare vid skäligen misstanke utom då saken är av enkel beskaffenhet. Besluten om tvångsmedel fattas då av denne. Enligt RPS:s allmänna meddelanden 10/66 och RÅ:s cirkulär A 23 skall dock åklagare inträda som förundersökningsledare även om saken är av enkel beskaffenhet när fråga uppkommer om användande av tvångsmedel, dock ej när det gäller vissa beslag eller blodprov m. m. vid brott enligt 4 § trafikbrottslagen. *Polisman* äger vidare rätt att i brådskande fall besluta om vissa tvångsmedel, se bl. a. 27:4 RB om beslag och 28:13 RB om blodprov. — Eftersom åklagare enligt denna paragraf alltid är förundersökningsledare skall alltså — utom i brådskande fall — beslut om tvångsmedel fattas av åklagare och inte t. ex. av den vid utredningsenheten som leder förhören. Med hänsyn till att möjligheten för polisman att i brådskande fall besluta om tvångsmedel kvarstår och då utredningspersonalen enligt förslaget är polismän torde det inte finnas risk för att utredningsarbetet försvåras eller blir tungrott till följd av att besluten om tvångsmedel i normalfallen skall fattas av åklagare.

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelse om medborgarvittne, se närmare härom i avsnitt 7.3.2.

Det bör även här understrykas att medborgarvittne endast skall anlitas vid förhör under förundersökningar och ej vid förhör under disciplinutredningar. Närvaro under förundersökningar innebär att medborgarvittne även skall närvara vid den utredning (förundersökning) som åklagare kan behöva föranstalta om innan ställning enligt 6 § kan tas till om den anmälda händelsen utgör brott eller tjänsteförseelse. Föreskriften om medborgarvittne har inte ansetts behöva kompletteras med en föreskrift om förbud mot skriftliga berättelser, men det är angeläget att skriftliga berättelser anlitas endast i än mer begränsad omfattning än vad som förekommer i ”vanliga” utredningar. Det ankommer på åklagare att besluta i vilka undantagsfall skriftliga berättelser kan användas.

Föreskriften om medborgarvittnen är inte helt kategorisk. I vissa speciella fall finns det möjlighet att hålla förhör utan närvaro av medborgarvittne. Det skall dock vara uppenbart obehövligt med medborgarvittne och förhørsledaren skall inhämta åklagarens medgivande till att hålla förhöret utan medborgarvittne. Se vidare avsnitt 7.3.2.

Det bör åvila förhørsledaren att, samtidigt som han bestämmer tid med den som skall höras, även tillse att medborgarvittne kallas till förhöret. I och för sig är det önskvärt att samma medborgarvittne är närvarande vid alla förhör i ett ärende, men detta önskemål får inte medföra att

utredningen fördröjs för att ge det medborgarvittne, som varit närvarande vid annat förhör i ärendet, tillfälle att närvara även vid följande förhör i ärendet. Det bör inte heller vara nödvändigt att alltid anlita medborgarvittne från det polisdistrikt där den anmälda tjänstemannen tjänstgör. Hålls förhör i ärendet inom annat distrikt är det inget som hindrar att man anlitar medborgarvittne som finns i det distriktet.

8 §

Sedan anmälan har översänts till åklagare enligt föreskriften i 5 § skall åklagaren, i de fall den anmälda händelsen kan utgöra tjänsteförseelse, överlämna ärendet för vidare handläggning till den som anges i denna paragraf.

Paragrafen ger uttryck för utredningens förslag att flytta utredningarna från det lokala planet. Genom bestämmelsen i denna paragraf tillsammans med bestämmelsen i 9 § om särskilda utredningsenheter kommer alltså varken lokal polischef eller lokal utredningspersonal att ta någon befattning med utredningen i disciplinärendet. Att utredningen skall ledas av länspolischefen överensstämmer med vad som f. n. tillämpas i flera län. Av organisatoriska skäl gäller för storstadsdistrikten och Visby polisdistrikt att utredningen skall ledas av polismästaren. För tjänsteman vid rikspolisstyrelsen skall utredningen ledas av rikspolischefen.

Med uttrycket att tjänstemannen *tillhör* visst polisdistrikt avses det distrikt tjänstemannen i administrativt hänseende tillhör även om han inte tjänstgör där. Detta innebär att den polispersonal från Stockholms polisdistrikt som står till rikspolisstyrelsens förfogande för tjänstgöring vid bl. a. rikskriminalen inte är tjänstemän vid rikspolisstyrelsen utan tillhör Stockholms polisdistrikt. De faller alltså in under p. 2 i paragrafen. Till Stockholms polisdistrikt hör också de extra polismän (polisaspiranterna) som genomgår grundkurs vid polisskolan. De polisaspiranter som efter grundutbildning tjänstgör i olika polisdistrikt skall anses tillhöra det distrikt i vilket de är stationerade. De polissekreterare som under utbildning tjänstgör i olika distrikt samt de s. k. ambulerande polissekreterarna skall anses tillhöra det distrikt i vilket de är stationerade.

9 §

I enlighet med utredningens förslag om att utredningarna som regel skall göras av personal vid de särskilda utredningsenheterna, knutna till de juridiska avdelningarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt, har i *första stycket* intagits bestämmelse om att undersökningsledaren vid verkställandet av utredningen skall anlita biträde av polismyndigheten i något av nämnda distrikt. Personalen vid enheterna skall anlitas vid både förundersökningar och disciplinutredningar och med undersökningsledare avses alltså åklagare eller den som enligt 8 § leder disciplinutredningen. Utredningspersonalen skall biträda med utredningar i det egna distriktet samt som stödjande verksamhet biträda med utredningsarbete i övriga distrikt i första hand efter en geografisk fördelning i enlighet med vad

som har angetts i avsnitt 7.2.3, därvid dock inget hindrar att en enhet i mån av tid biträder inom annat område än det den normalt skall svara för.

I *andra stycket* har stadgats rätt för undersökningsledaren att i särskilda fall anlita biträde av annan vid verkställandet av utredningen. I enlighet med vad som har anförts under 7.2.2 skall annan personal anlitas endast undantagsvis och den personal som då bör komma i fråga är personal vid länspolischefernas expedition. Som exempel på fall då sådan personal kan anlitas har i avsnitt 7.2.2 nämnts dels vissa brådskande fall, dels mindre bagatellartade disciplinärenden.

Sammansättningen av personalen vid enheterna förutsätts bli sådan att förhören regelmässigt kommer att kunna hållas av en i tjänsten överordnad.

De närmare anvisningar som behövs för enheternas organisation och verksamhet bör utfärdas av rikspolisstyrelsen.

10 §

I paragrafens *första stycke* har upptagits bestämmelse om skyldighet att ge polisstyrelsen i plenum i det distrikt tjänstemannen tillhör fortlöpande information om ärenden som handläggs enligt denna lag, se härom i avsnitt 7.3.2. — Om uttrycket det distrikt tjänstemannen tillhör se ovan under 8 §. — Informationen skall alltså ske till det egna distriktet även om brottet eller tjänsteförseelsen har begåtts under tillfällig tjänstgöring i annat distrikt. Informationsskyldigheten åvilar undersökningsledaren, alltså åklagare eller den som enligt 8 § leder disciplinutredningen. Normalt kan det förutsättas att polischefen ändå äger sådan kännedom om ärendet att han vid sammanträde med polisstyrelsen i plenum kan sköta den fortlöpande informationen. I andra fall kan det vara lämpligare att förhørsledaren infinner sig vid styrelsens sammanträde och lämnar information om pågående utredningar.

I enlighet med utredningens förslag (se avsnitt 7.3.2) skall styrelsen inte enbart få en fortlöpande information om pågående utredningar utan också få del av den färdiga utredningen och få tillfälle att yttra sig över den. I *andra stycket* har intagits en bestämmelse härom. För att denna möjlighet för styrelsen att yttra sig skall bli meningsfull och för att undersökningsledaren skall kunna beakta styrelsens ev. synpunkter har vidare stadgats förbud för undersökningsledaren att besluta att lägga ned eller avsluta utredningen innan styrelsen har beretts tillfälle att yttra sig. Detta förbud att lägga ned utredningen utan att styrelsen har beretts tillfälle att yttra sig gäller icke för de fall åklagaren i samband med beslut att lägga ned utredningen överlämnar ärendet för vidare utredning i disciplinär ordning. Bestämmelsen i andra stycket medför att styrelsen måste sammanträda oftare än nu och det är angeläget att styrelsens behandling av utredningarna sker så snart som möjligt så att utredningarna inte onödigt fördröjs. I distrikt med bara enstaka ärenden enligt denna lag torde det innebära att man kallar styrelsen till sammanträde så snart en utredning är klar, medan man i distrikt med många ärenden torde få

hålla sammanträden för dessa ärenden med jämna mellanrum, i storstäderna kanske var fjortonde dag.

Även redovisningen av den färdiga utredningen bör kunna fullgöras av polischef eller förhørsledare, dock att det här till skillnad från fullgörandet av den fortlöpande informationen kan finnas större anledning för undersökningsledaren att själv närvara vid styrelsens sammanträde och redovisa utredningen för att mera direkt få del av styrelsens synpunkter.

Skyldigheten att fortlöpande hålla polisstyrelsen i plenum informerad innebär också att styrelsen sedan den behandlat ärendet skall få besked om det beslut undersökningsledaren har fattat samt i förekommande fall om domstols dom och disciplinkollegiums beslut

Vad som har sagts om polisstyrelse gäller även sådant utskott som polisstyrelse kan utse enligt 38 § PI.

Som framgår av 11 § gäller vad nu sagts om polisstyrelse för tjänsteman vid rikspolisstyrelsen dess styrelse och för tjänsteman i Stockholms polisdistrikt sådan särskild nämnd som avses i 49 § PI. Den information polischefen bör svara för bör i Stockholms polisdistrikt kunna fullgöras av den tjänsteman från polisledningen som ingår i den särskilda nämnden.

11 §

Paragrafen, som innehåller särbestämmelser om vem som i stället för polisstyrelsen skall fullgöra insynen i utredningarna, torde inte kräva någon ytterligare kommentar.

12 §

Paragrafens *första stycke* upptar bestämmelser om mandattid för medborgarvittnen samt inskränkning i möjligheten till omval. Beträffande skälen härför hänvisas till avsnitt 7.3.2. Enligt *andra stycket* ankommer det på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att fastställa antalet medborgarvittnen för varje polisdistrikt.

13 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om valbarhet till medborgarvittne. För valbarhet har uppställts samma regler som gäller för valbarhet till särskild ledamot i polisstyrelse, 77 § PI, dock att från valbarhet har undantagits personer inom och med anknytning till polisväsendet samt de som ej får utses till nämndemän.

14 §

Bestämmelsen om valsätt för medborgarvittne motsvarar 76 § 1 st PI om val av särskild ledamot i polisstyrelse. Medborgarvittnena bör väljas så att de representerar olika delar av polisdistriktet, dock att det av praktiska skäl torde vara önskvärt med viss överrepresentation för distriktets centralort.

15 §

Paragrafen upptar utredningens förslag om ersättning till medborgarvittne.

16 §

I enlighet med vad som har anförts i avsnitt 7.3.2 bör man undvika att det i Göteborg skapas två organisationer av medborgarvittnen. I denna paragraf föreslås därför att regeringen får rätt att förordna om undantag från bestämmelserna i 12–15 §§ om medborgarvittne. Avsikten är att man i Göteborgs polisdistrikt i stället skall anlita de redan befintliga medborgarvittnena. Innan så sker bör överläggningar ske med Göteborgs kommun, varvid man också bör reglera frågan om ersättning till medborgarvittnena för detta ”extra” utnyttjande.

Övergångsbestämmelser

Enligt denna bestämmelse skall lagen inte tillämpas i fråga om de ärenden som har anhängiggjorts – genom anmälan eller eljest – före ikraftträdandet.

8.2 Polisinstruktionen m. m.

Ändringarna i polisinstruktionen förutsätter att företrädare för de anställda i distriktet, i enlighet med rikspolisstyrelsens framställan, blir fullvärdig ledamot i polisstyrelse. Om så inte sker bör i 38 § tillägg ske så att polisstyrelse, vid behandling av ärenden enligt 49 § sista stycket, består av – förutom övriga ledamöter – jämväl en företrädare för de anställda.

38 § PI

I paragrafen har intagits ett nytt stycke, vari upptagits bestämmelser som ger polisstyrelsen i plenum möjlighet att utse ett utskott för att handha ärenden enligt den särskilda utredningslagen, se avsnitt 7.3.2. Suppleant för särskilt utsedd ledamot i polisstyrelsen är självfallet också suppleant för sådan ledamot i utskottet. Hänvisning har skett till paragraferna om föredragning, skiljaktig mening, avfattande av beslut och protokoll, vilka äger motsvarande tillämpning för utskottet.

I sista stycket i paragrafen har tillägg skett så att de särskilt utsedda ledamöterna i utskottet skall – liksom i polisstyrelsen – inom sig utse ordförande och vice ordförande. Det är inte nödvändigt att polisstyrelsens ordförande och/eller vice ordförande ingår i utskottet.

49 § PI

I paragrafen har i ett nytt stycke intagits bestämmelser om hur ärenden enligt 10 § andra stycket i den särskilda utredningslagen skall avgöras. De

skall alltså avgöras genom beslut av av polisstyrelsen i plenum eller, om utskott enligt 38 § utsetts, av sådant utskott, dock att särskilda bestämmelser gäller för Stockholms polisdistrikt.

Att polisstyrelse skall följa ärenden enligt den särskilda utredningslagen har inte föranlett någon uttrycklig bestämmelse i polisinstruktionen när det åliggandet får anses inrymmas under polisstyrelsens skyldigheter enligt 47 §.

51 § PI

Bestämmelserna om beslutförhet och om omröstning när det gäller polisstyrelse har kompletterats med regler därom för utskott enligt 38 §.

63 a § PI

Nämnden föreslås få en sammansättning som motsvarar den som föreslås för utskott enligt 38 §, alltså med tre lekmän, en företrädare för polisledningen och en företrädare för de anställda i distriktet. Bestämmelser härom har upptagits i *första stycket*. För att med utgångspunkt från antalet ärenden under år 1973 kunna klara handläggningen av ärendena behövs mer än ett organ för insynsuppgiften. Det har därför stadgats att nämnden skall arbeta på avdelningar. För att erhålla en anknytning till polisstyrelsen har i *andra stycket* stadgats att en av de särskilt utsedda ledamöterna skall vara ledamot i polisstyrelsen samt att dennes suppleant i polisstyrelsen även skall vara suppleant i nämnden.

63 b § PI

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur ledamöterna i nämnden skall utses. Polischefen skall utse företrädare för polisledningen. Övriga ledamöter skall utses enligt de regler som gäller för utseende av ledamöter i polisstyrelsen, dvs. att de särskilt utsedda ledamöterna skall väljas av landstinget enligt 76 § samt att personalföreträdare skall utses av facklig organisation, 51 § sista stycket.

63 c § PI

I paragrafen har stadgats att vad som gäller för utskott enligt 38 § skall äga motsvarande tillämpning för nämnden.

63 d § PI

I paragrafen har polisstyrelsen getts rätt att besluta om det antalet avdelningar nämnden skall bestå av. För sådan avdelning gäller bestämmelserna för nämnden. Med utgångspunkt från antalet ärenden år 1973 torde det krävas tre avdelningar.

14 § RPS:s instruktion

Här har för tjänstemän vid rikspolisstyrelsen skett tillägg motsvarande ändringen i 49 § PI för tjänstemän inom den lokala polisorganisationen.

9 Särskilt yttrande av experten de Woul

Jag är helt ense med utredningen om värdet av omedelbart åklagarinträde samt medborgarvittnen.

Däremot delar jag inte utredningens uppfattning om nödvändigheten av att som regel använda sig av särskilda utredningsenheter.

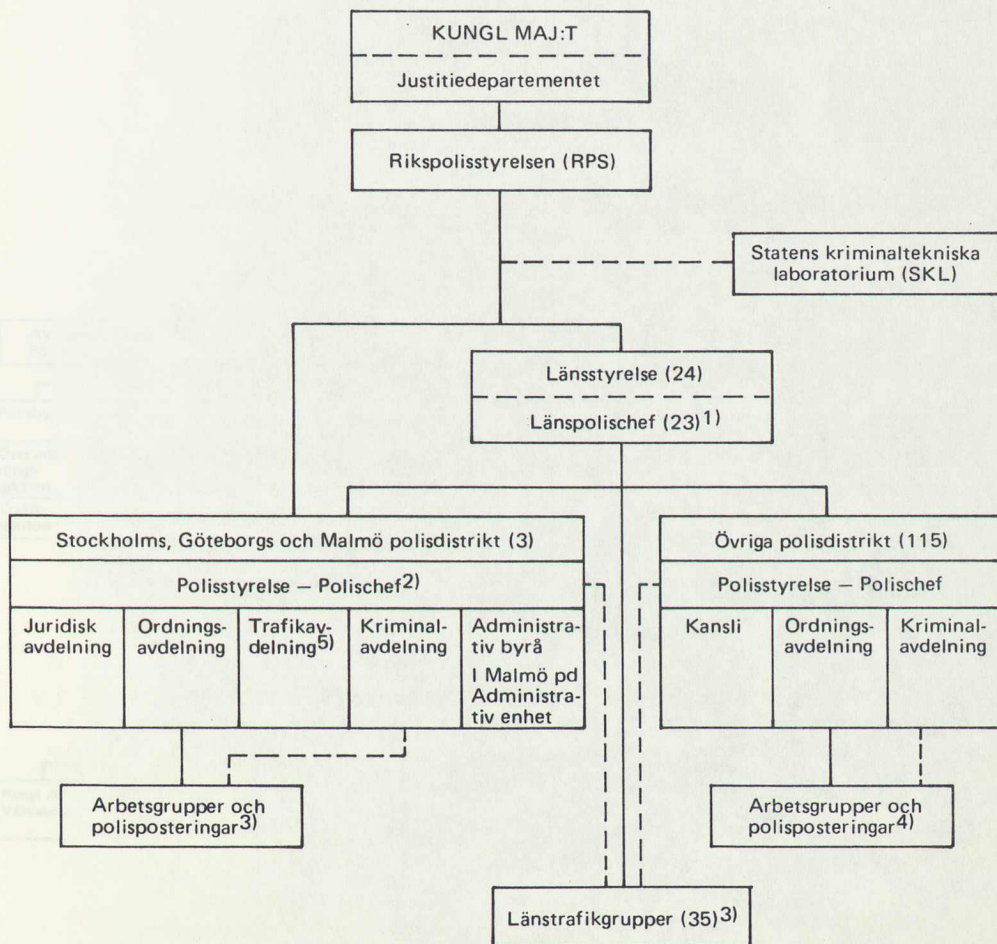
Utredningen påpekar att användandet av särskilda utredningsenheter medför tidsspillan och kostnader. Därför har framhållits att det inte bör vara absolut nödvändigt för undersökningsledaren att alltid anlita enheterna, utan att det undantagsvis bör finnas möjlighet att i stället anlita annan personal, t. ex. från länspolischefens expedition. Det skall ankomma på undersökningsledaren att avgöra huruvida den särskilda utredningsenheten skall tillkallas eller inte, men det framhålls samtidigt att personal från det egna länet kan anlitas i brådskande fall, i mindre disciplinärenden och andra ärenden där värdet ur objektivitetssynpunkt av utredare från enheterna inte står i rimlig proportion till den omgång som är förenad med att anlita dessa.

Enligt min erfarenhet är det övervägande antalet mål av denna art att bedöma som bagatellartade. Vad utredningen anger som undantag utgör i själva verket regel. Enligt förslag till lagtext *skall* undersökningsledare anlita biträde av den särskilda arbetsgruppen. I *särskilda* fall skall emellertid undersökningsledaren kunna anlita biträde av annan. Detta är enligt min mening för kategoriskt. Författningen bör i detta avseende ge åklagaren rätt att anlita utredningspersonal från utredningsenheterna när han finner så påkallat.

Jag tar avstånd från förslaget att undersökningsledaren inte skall äga rätt att nedlägga eller avsluta en förundersökning innan polisstyrelsen beretts tillfälle yttra sig över utredningen. Åklagaren har i vissa mål att inhämta yttrande från annan myndighet. I dessa fall har åklagaren emellertid skyldighet att först konstatera huruvida åtalbart brott föreligger. En föreskrift att dessförinnan inhämta yttrande från annan myndighet är helt främmande. Åklagaren har att självständigt fatta sitt åtalsbeslut och har alltid ansetts i största möjliga mån böra stå fri från påtryckningar. Han leder förundersökningen med utgångspunkt från de bestämmelser som är givna i rättegångsbalken och i förundersökningskungörelsen. När ärendet väl har kommit till åklagaren borde frågan om objektivitet i handläggningen inte längre kunna ifrågasättas. Åklagarens beslut i åtalsfrågan kan alltid göras till föremål för överprövning av

överordnad åklagare. Enligt min mening är det fullt tillräckligt för insyn i förundersökningen att åklagaren till polisstyrelsen överlämnar det material som han avser att lägga till grund för sitt beslut, att han snarast underrättar om beslutet i åtalsfrågan, samt i förekommande fall om utgången av domstols prövning av målet och samtidigt lämnar besked huruvida han kommer att åtnöja sig med domen.

Bilaga 1 Polisväsendets organisation 1.1.1975

1) Länspolischef saknas i Gotlands län

2) Om behörighet för polischefen att fullgöra uppgifter som enligt polisinstruktionen ankommer på länsstyrelsen gäller 29 § första stycket respektive 33 § länsstyrelseinstruktionen

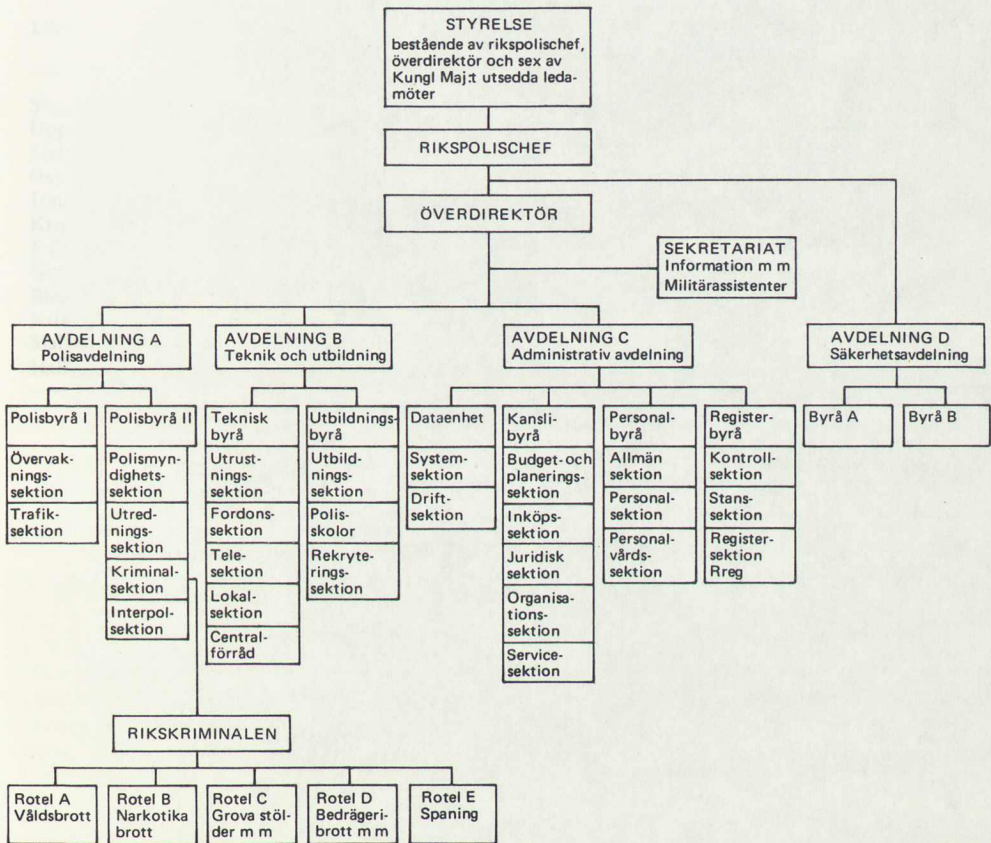
3) Ej i Stockholms polisdistrikt

4) Ej i samtliga polisdistrikt

5) Ej i Malmö polisdistrikt

Bilaga 2 Rikspolisstyrelsens organisation

Bilaga 3 Polisdistriktens fördelning på olika län

Län	Antal polis- distrikt	Län	Antal polis- distrikt
Stockholms län	13	Göteborgs och Bohus län	5
Uppsala län	3	Älvsborgs län	7
Södermanlands län	4	Skaraborgs län	6
Östergötlands län	4	Värmlands län	5
Jönköpings län	4	Örebro län	4
Kronobergs län	3	Västmanlands län	4
Kalmar län	4	Kopparbergs län	7
Gotlands län	1	Gävleborgs län	6
Blekinge län	3	Västernorrlands län	5
Kristianstads län	4	Jämtlands län	2
Malmöhus län	7	Västerbottens län	5
Hallands län	4	Norrbottnens län	8

Skåne
 Bohus
 Gästrik
 Roslagen
 Kurland
 Östergöt
 Kalmar
 Kronoberg
 Halland
 Umeå
 Västerb
 Luleå
 Uppsala
 Hedlän
 Söder
 Hälsing
 Luleå
 Nyckla
 Karls
 Väster
 Elsjö
 Märsta
 Söder
 Täby
 Nacka
 Falun

Table 3. Political Risk Ratings of the 10

Country	Political Risk Rating	Country	Political Risk Rating
Algeria	6.5	Indonesia	6.5
Argentina	6.5	Iran	6.5
Australia	6.5	Italy	6.5
Austria	6.5	Japan	6.5
Bahrain	6.5	Kenya	6.5
Belgium	6.5	Malaysia	6.5
Brazil	6.5	Netherlands	6.5
Canada	6.5	Poland	6.5
Chile	6.5	Portugal	6.5
China	6.5	Spain	6.5
Colombia	6.5	Sweden	6.5
Czechia	6.5	Switzerland	6.5
Denmark	6.5	Taiwan	6.5
Egypt	6.5	Thailand	6.5
France	6.5	Turkey	6.5
Germany	6.5	USA	6.5
Greece	6.5	UK	6.5
India	6.5		
Indonesia	6.5		
Italy	6.5		
Japan	6.5		
Kenya	6.5		
Malaysia	6.5		
Netherlands	6.5		
Poland	6.5		
Portugal	6.5		
Spain	6.5		
Sweden	6.5		
Switzerland	6.5		
Taiwan	6.5		
Thailand	6.5		
Turkey	6.5		
USA	6.5		
UK	6.5		

Bilaga 4 Gruppindelning av polisdistrikten

<i>Grupp I</i>	Antal pd: 3	<i>Grupp IV</i>	Antal pd: 48
Stockholm		Värnamo	
Göteborg		Trollhättan	
Malmö		Skellefteå	
<i>Grupp II</i>	Antal pd: 13	Ängelholm	
Norrköping		Boden	
Västerås		Katrineholm	
Helsingborg		Visby	
Uppsala		Karlshamn	
Örebro		Landskrona	
Linköping		Jakobsberg	
Solna		Kristinehamn	
Jönköping		Sandviken	
Sundsvall		Hässleholm	
Borås		Alingsås	
Gävle		Vänersborg	
Eskilstuna		Karlskoga	
Karlstad		Hallsberg	
<i>Grupp III</i>	Antal pd: 20	Borlänge	
Kalmar		Mölnadal	
Kristianstad		Motala	
Halmstad		Västervik	
Umeå		Örnsköldsvik	
Östersund		Köping	
Lund		Norrtälje	
Uddevalla		Ystad	
Huddinge		Avesta	
Södertälje		Lindesberg	
Handen		Trelleborg	
Luleå		Kungälv	
Nyköping		Ludvika	
Karlskrona		Hudiksvall	
Växjö		Sollentuna	
Eksjö		Oskarshamn	
Märsta		Eslöv	
Skövde		Sollefteå	
Täby		Lidköping	
Nacka		Kiruna	
Falun		Härnösand	
		Gällivare	
		Haparanda	
		Piteå	

Ljungby
Skara
Mariestad
Lidingö
Mjölby
Enköping
Arvika

Grupp V

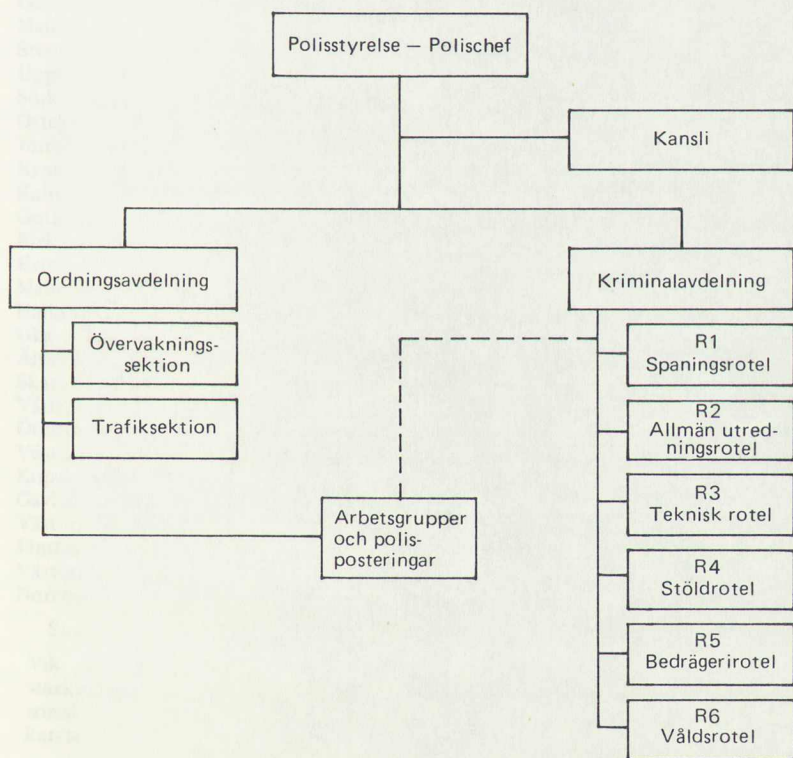
Antal pd: 34

Tierp
Varberg
Fagersta
Mora
Danderyd
Kramfors
Sala
Bollnäs
Söderhamn
Falköping
Simrishamn
Strängnäs
Vetlanda

Kungsbacka
Åmål
Säffle
Vimmerby
Ronneby
Falkenberg
Hagfors
Älmhult
Strömstad
Kinna
Kalix
Ulricehamn
Ljusdal
Lycksele
Tidaholm
Rättvik
Malung
Vilhelmina
Storuman
Sveg
Arvidsjaur

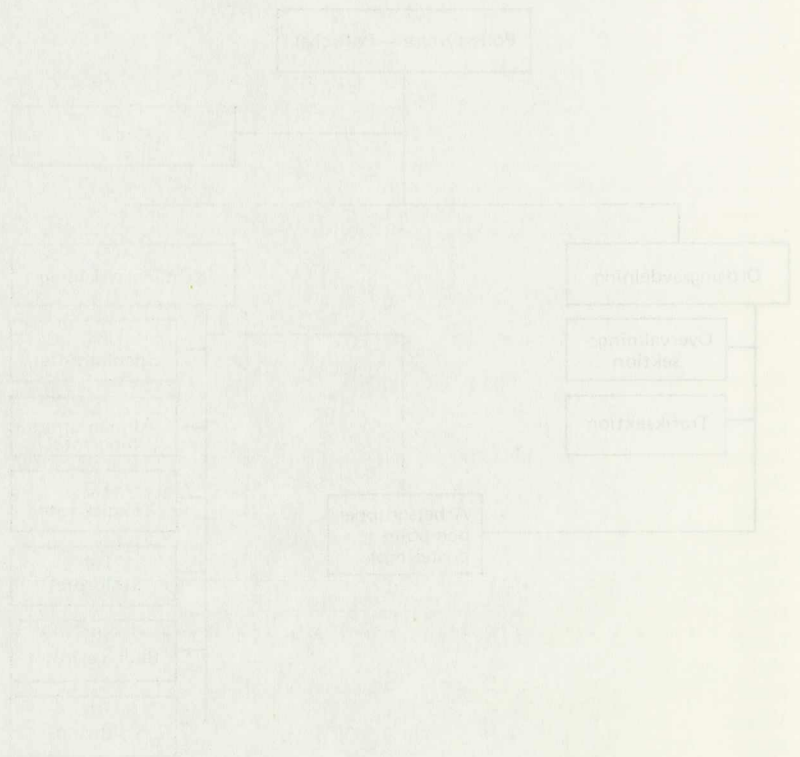
Bilaga 5 Ett fullt utbyggt polisdistrikts organisation 1.1.1975

Avser ej Stockholms, Göteborgs
och Malmö polisdistrikt

Bilanz 2: Einheiten und Organisation 1.1.2025

Arbeitsauftrag: Erstellen Sie eine Organigrammstruktur für ein Unternehmen mit folgenden Abteilungen:

Bilaga 6 Antal tjänster i den lokala polisorganisationen 1.7.1974

Polisdistrikt/ län	Polismanstjänster			Övriga tjänster	Totalt
	I pc- karriär- en	Övriga polismtj			
		För lokal verksam- het	För regio- nal verk- samhet		
Stockholms pd	22	2 581	149	543	3 295
Göteborgs pd	12	1 246	22	265	1 545
Malmö pd	7	765	44	179	995
Stockholms län	24	1 164	55	279	1 522
Uppsala län	5	308	32	66	411
Södermanlands län	7	366	40	94	507
Östergötlands län	9	569	51	132	761
Jönköpings län	7	387	45	94	533
Kronobergs län	5	177	33	44	259
Kalmar län	7	287	36	68	398
Gotlands län	2	72	—	22	96
Blekinge län	5	207	23	52	287
Kristianstads län	7	300	49	82	438
Malmöhus län	13	600	17	143	773
Hallands län	6	249	41	58	354
Gbg och Bohus län	7	275	21	71	374
Älvsborgs län	11	480	48	110	649
Skaraborgs län	9	294	33	69	405
Värmlands län	9	358	33	79	479
Örebro län	9	393	38	88	528
Västmanlands län	7	374	28	87	496
Kopparbergs län	11	339	36	82	468
Gävleborgs län	9	382	40	93	524
Västernorrlands län	9	357	41	95	502
Jämtlands län	3	135	18	32,5	188,5
Västerbottens län	7	261	29	67,5	364,5
Norrbottnens län	14	409	39	104,5	566,5
Summa	243	13 335	1 041	3 099,5	17 718,5
Vik- och för- stärkningsper- sonal inom pc- karriären	23				23
Rekryterings- konsulenter				9	9

Billig, E. *Handwritten notes*

Handwritten notes, possibly a list or index, with some faint text and numbers.

Number	Name
1	Klausur
2	Klausur
3	Klausur
4	Klausur
5	Klausur
6	Klausur
7	Klausur
8	Klausur
9	Klausur
10	Klausur
11	Klausur
12	Klausur
13	Klausur
14	Klausur
15	Klausur
16	Klausur
17	Klausur
18	Klausur
19	Klausur
20	Klausur
21	Klausur
22	Klausur
23	Klausur
24	Klausur
25	Klausur
26	Klausur
27	Klausur
28	Klausur
29	Klausur
30	Klausur
31	Klausur
32	Klausur
33	Klausur
34	Klausur
35	Klausur
36	Klausur
37	Klausur
38	Klausur
39	Klausur
40	Klausur
41	Klausur
42	Klausur
43	Klausur
44	Klausur
45	Klausur
46	Klausur
47	Klausur
48	Klausur
49	Klausur
50	Klausur

Bilaga 7 Exempel på tjänsteföreskrifter för handläggning av ärende avseende ifrågasatt brott i tjänsten av polisman

Efter samråd med länsåklagaren i länet meddelas följande föreskrifter beträffande handläggning av ärende avseende ifrågasatt brott i tjänsten av polisman, som avses i 4 § 3 polisinstruktionen.

Ifrågasatt tjänstefel

1. I enlighet med bestämmelserna i 23 kap 3 § RB och av RPS utfärdade anvisningar angående förundersökningsledning i brottmål (allmänna meddelanden från RPS nr 10/1966) skall i de fall då skäligen misstanke föreligger om tjänstefel av polisman åklagare i princip inträda som förundersökningsledare, när tjänstefel ej ingår i förteckningen över de brott, som enligt anvisningarna skall anses vara av enkel beskaffenhet.

2. Förundersökning i anledning av anmälan mot polisman om handlande, som kan innebära tjänstefel, kan sålunda av polismyndighet inledas och fullföljas intill dess tillräcklig grund finnes för antagande, att skäligen misstanke om brott av viss polisman föreligger. Då sådan misstanke föreligger, skall ledningen av förundersökningen övertagas av åklagare. Om den av polismyndigheten ledda förundersökningen visar, att brott icke föreligger, äger polismyndigheten också nedlägga förundersökningen.

3. I anledning av anmälan mot polisman om handlande som kan innebära tjänstefel, erfordras dock icke alltid en förundersökning. Om nämligen ett handlande i och för sig är av sådan beskaffenhet att för detsamma en bestraffning i disciplinär väg kan anses tillfyllest, behöver förundersökning ej inledas, såvida fråga ej är om fall som avses i 20 § första stycket d) statstjänstemannalagen. Den utredning som i stället för förundersökning då verkställs är av administrativ natur och utgör inledning till sådant disciplinärt förfarande som regleras i statstjänstemannalagen. Det måste dock beaktas, att brottsbalkens och statstjänstemannalagens straffbestämmelser i princip äro tillämpliga oberoende av varandra och att sålunda de senare icke utesluter domstols behörighet att döma tjänsteman för ämbetsbrott. På grund härav skall förundersökning inledas, förutom i fall som avses i 20 § första stycket d) statstjänstemannalagen, då det kan anses tveksamt om disciplinär bestraffning kan anses tillfyllest.

4. Så snart ärende angående ifrågasatt tjänstefel anhängiggjorts, skall anmälan insändas till länspolischefen.

5. Då anledning enligt vad ovan angivits föreligger att överlämna ledningen av förundersökningen till åklagare, skall ärendet överlämnas till länspolischefen för länsåklagarens underrättande.

6. I de fall då polismyndigheten enligt ovan leder förundersökningen, bör polismästaren personligen vara undersökningsledare, såvida länspolischefen ej övertagit ärendet. Undersökningsledaren bör därvid om möjligt personligen höra den polisman, som kan ifrågakomma som misstänkt, eller låta denne avgiva skriftligt yttrande. Det får icke ifrågakomma, att sådan polisman höres av polisman i lägre grad än kommissarie.

7. Då fråga är om ärende som enligt punkt 3 handlägges i administrativ ordning, skall polismästaren verkställa erforderlig utredning och därefter med eget yttrande överlämna ärendet till länspolischefen. Om möjligt bör polismästaren personligen höra den polisman, som kan ifrågakomma som misstänkt, eller låta denne avgiva skriftligt yttrande. Det får icke förekomma, att sådan polisman höres av polisman i lägre grad än kommissarie.

Ifrågasatt annat brott av polisman

Enligt bestämmelserna i 20 § statstjänstemannalagen skall polisman anmälas till åtal, om han är skäligen misstänkt för

- a) brott, som avses i 20 kap 1–3 §§ brottsbalken;
- b) annat brott i tjänsten för vilket är stadgat fängelse; samt
- c) brott i tjänsten i annat fall än som avses i a) och b) och det finns anledning antaga, att talan om enskilt anspråk kommer att föras, eller polismannen bestrider vad som lägges honom till last och tillfredsställande utredning icke kan åstadkommas hos polismyndigheten.

Om åtalsanmälan beslutar länsstyrelsen (23 § statstjänstemannalagen jämfört med 1 § polisinstruktionen).

Så snart ärende angående ifrågasatt brott, som nu avses, anhängiggjorts, skall anmälan insändas till länspolischefen.

Bilaga 8 Exempel på tjänsteföreskrifter för handläggning av ärende avseende ifrågasatt brott av polisman

Tjänstefel enl 20 kap 4 § brottsbalken och 19 § statstjänstemannalagen

1. Anmäles polisman för tjänstefel eller förekommer eljest anledning misstänka polisman därför, skall – med nedan under 2 angivna undantag – utredning verkställas i administrativ ordning. Sådan utredning är att betrakta som inledning till sådant disciplinärt förfarande, som regleras i statstjänstemannalagen (disciplinutredning).

2. Om det redan från början framstår som uppenbart

a) att strängare straff än löneavdrag eller suspension under längre tid än 15 dagar kan komma att ifrågasättas eller

b) att talan mot enskilt anspråk kan komma att föras mot polismannen, skall förundersökning inledas och med ärendet förfaras på sätt som sägs om brott i övrigt i eller utom tjänsten

3. Så snart anmälan inkommit om ifrågasatt tjänstefel eller misstanke därom uppkommit skall länspolischefen underrättas.

4. Disciplinutredning ledes av polischefen, där inte länspolischefen övertagit ärendet. Erforderliga förhör skall – om länspolischefen ej annorlunda bestämmer – hållas av polischefen eller av polisman i lägst kommissaries grad.

5. Då utredning, som leds av polischef, slutförts, skall denne, om det är uppenbart att tjänstefel ej föreligger, nedlägga utredningen. Beslutet skall delges länspolischefen.

6. Finner polischefen att disciplinmål bör anhängiggöras eller att polismannen enl 20 § statstjänstemannalagen bör anmälas till åtal skall han med eget yttrande överlämna ärendet till länspolischefen.

7. I tveksamma fall enligt 5 och 6 ovan skall utredningen med polischefens yttrande överlämnas till länspolischefen, som beslutar om ärendets vidare handläggning.

Brott i övrigt i eller utom tjänsten

1. Anmäles polisman för sådant brott eller förekommer eljest anledning misstänka polisman därför, skall förundersökning inledas enl bestämmelserna i 23 kap 1 § rättegångsbalken.

2. Åklagare skall med stöd av 23 kap 3 § första stycket sista punkten rättegångsbalken omedelbart inträda som förundersökningsledare oavsett om viss polisman är att betrakta som misstänkt eller ej och oavsett om misstanken kan bedömas som skälig eller ej.

3. Så snart anmälan inkommit om ifrågasatt brott eller misstanke därom uppkommit skall länspolischefen underrättas.

4. Som utredningsmän tjänstgör de polismän länspolischefen ställer till åklagarens förfogande.

5. Förhör med misstänkt polisman skall hållas av åklagaren eller av polisman i – om länspolischefen ej annorlunda bestämmer – lägst kommissaries grad.

Särskilda anvisningar

1. Påstår någon att polisman gjort sig skyldig till brott skall den polisman, inför vilken påståendet göres, omedelbart hänvisa vederbörande till närmaste förman/motsvarande för anmälan upptagande.

2. Sådan anmälan skall, såvitt avser brott under allmänt åtal, om påståendet ej är uppenbart oriktigt upptagas även om anmälaren ej vill göra anmälan.

3. Anmälan mot polisman skall av den som upptagit anmälan omedelbart överlämnas till vederbörande avdelningschef som har att föredraga den för polischefen.

4. Innebär påstående att polisman nyligen misshandlat enskild person skall – även om synliga skador ej finns – vakthavande eller i övrigt ansvarigt befäl omedelbart föranstalta om läkarundersökning till uträddande av om påståendet saknar fog eller ej.

Bilaga 9 Exempel på tjänsteföreskrifter för handläggning av ärenden rörande ifrågasatt tjänstefel av polisman

Efter samråd med länsåklagaren föreskrives följande:

Gällande bestämmelser

1. I enlighet med bestämmelserna i 23 kap. 3 § RB och av RPS och RÅ utfärdade anvisningar rörande ledningen av förundersökning i brottmål skall i de fall, då *skälig* misstanke föreligger om tjänstefel av polisman, åklagaren i princip inträda som förundersökningsledare, enär tjänstefel icke ingår i förteckningen över de brott, som enligt anvisningarna skola anses vara av enkel beskaffenhet.

Förundersökning med anledning av anmälan mot polisman om handlande, som kan innebära tjänstefel, kan sålunda inledas av polismyndighet och fullföljas intill dess tillräcklig grund finnes för antagande, att skälig misstanke om brott av viss polisman föreligger. Då sådan misstanke föreligger, skall ledningen av undersökningen övertagas av åklagaren (se dock under 2 nedan). Om den av polismyndigheten inledda förundersökningen visar, att brott *uppenbarligen* icke föreligger, har polismyndigheten befogenheter att nedlägga förundersökningen.

2. Om anmälan avser ett handlande av en polisman, som är av beskaffenhet att kunna föranleda disciplinär bestraffning (se 19 § statstjänstemannalagen och 95 § polisinstruktionen), behöver dock en förundersökning enligt bestämmelserna i rättegångsbalken icke inledas — och åklagaren sålunda icke heller underrättas — om misstanken icke avser brott, som finnas uppräknade under punkterna a)–d) i 20 § statstjänstemannalagen. Den utredning, som verkställs i ett sådant ärende, är av administrativ natur och utgör inledning till disciplinärt förfarande, som reglerna i statstjänstemannalagen.

Det måste dock beaktas, att brottsbalkens och statstjänstemannalagens straffbestämmelser i princip äro tillämpliga oberoende av varandra och att sålunda de senare icke utesluter domstols behörighet att döma tjänsteman för ämbetsbrott. På grund härav bör åklagaren inträda såsom undersökningsledare, förutom i fall angivna i 20 § statstjänstemannalagen, då det kan anses tveksamt, om disciplinär bestraffning (varning, löneavdrag eller suspension under högst 15 dagar) kan komma att anses tillfyllest.

Föreskrifter

Då i ärende, som avses under punkterna 1 och 2 ovan, undersökningen ledes av polismyndigheten, bör polismästaren om möjligt personligen leda undersökningen, såvida ej länspolischefen övertager ärendet. Undersökningsledaren bör därvid om möjligt personligen höra den polisman, som kan ifrågakomma som misstänkt, eller låta denne avgiva skriftligt yttrande. Det bör icke ifrågakomma att sådan polisman höres av polisman i lägre grad än kommissarie.

Då anledning enligt vad ovan angivits föreligger att överlämna ledningen av förundersökningen till åklagarmyndigheten, skall ärendet överlämnas till länspolischefen för länsåklagarens underrättande. Efter beslut av länsåklagaren om förundersökningens inledande, avgöres av länspolischefen, om utredningen skall ombesörjas av länskommissarien eller ärendet överlämnas till polismästaren.

Då fråga är om ärende enligt punkt 2 ovan, som kan bli föremål för disciplinärt förfarande, skall polismästaren verkställa erforderlig utredning och därefter med yttrande överlämna ärendet till länspolischefen för ställningstagande till frågan om disciplinär bestraffning.

Så snart ärende, som angivits under 1 och 2 ovan, anhängiggjorts, skall anmälan insändas till länspolischefen.

Ärende av här angiven beskaffenhet skall handläggas med största möjliga skyndsamhet.

Kronologisk förteckning

---

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
  2. Psalmer och visor. Del 1:1. U.
  3. Psalmer och visor. Del 1:2. U.
  4. Psalmer och visor. Del 1:3. U.
  5. Bättre bosättning för flera. S.
  6. Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan. U.
  7. Framtida studerandehälsovård. U.
  8. Utlandssvenskarnas rösträtt. Ju.
  9. Individen och skolan. U.
  10. Rörlig pensionsålder. S.
  11. Svensk press. Tidningar i samverkan. Fi.
  12. Totalfinansiering. B.
  13. Vägtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. S.
  14. Konstnärerna i samhället. U.
  15. Kommunal rösträtt för invandrare. Kn.
  16. Kriminalvårdens nämnder. Ju.
  17. Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. B.
  18. Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. Kn.
  19. Konsumentskydd på låsområdet. H.
  20. Särskilda regler för handläggning av anmälan mot polisman.
. Ju.
-

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Utlandssvenskarnas rösträtt. [8]
Kriminalvårdens nämnder. [16]
Särskilda regler för handläggning av anmälan mot polisman. [20]

Socialdepartementet

Bättre bostättning för flera. [5]
Rörlig pensionsålder. [10]
Vägrafikolyckor och sjukvårdskostnader. [13]

Finansdepartementet

Svensk press. Tidningar i samverkan. [11]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmkommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1:1. [2] 2.
Psalmer och visor. Del 1:2. [3] 3. Psalmer och visor. Del 1:3. [4]
Huvudmannskapet för specialskolan och särskolan. [6]
Framtida studerandehälsovård. [7]
Individen och skolan. [9]
Konstnärerna i samhället. [14]

Handelsdepartementet

Konsumentskydd på låsområdet. [19]

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]

Bostadsdepartementet

Totalfinansiering. [12]
Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av
bostadsdepartementet. [17]

Kommundepartementet

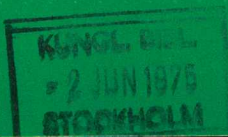
Kommunal röströsträtt för invandrare. [15]
Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. [18]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02282-6